

CAFA

Tilsyn og støtte gennem netværksgrupper: Potentialer, dilemmaer og perspektiver

Hanne Warming

**Evaluering af et metodeudviklingsprojekt med netværksgrupper for
unge i familiepleje samt for deres forældre og plejeforældre**

2004

Forord

De sidste mange år er der heldigvis sket en ændring i, hvordan man fører tilsyn med børn anbragt i familiepleje, - fra tilsyn med plejeforældrene, over tilsyn med selve plejeforholdet, til tilsyn og støtte med udgangspunkt i barnet eller den unge. I år 2000 opleverede vi dog, at der manglede noget i at få børnenes og de unges synspunkter frem. Spørgsmålet vi stillede os var derfor, hvordan vi kunne bryde med den traditionelle måde at arbejde med anbragte børn og unge på, hvor tilsyn og støtte blev ydet gennem individuelle samtaler med børn, unge og plejeforældre i plejeforældrenes hjem, og om det kunne ske indenfor den eksisterende økonomiske ramme, da der ikke var udsigt til at området blev tilført flere penge.

Fra "Baglandet" i København og Århus, hvor tidligere anbragte havde sluttet sig sammen for at hjælpe hinanden og for at blive hørt, var en gennemgående problematik, at børn og unge i familiepleje ofte følte sig relativt ensomme og isolerede. Disse oplevelser kunne de nu dele i "Baglandet", men når man kan dele fortiden, kan man vel også dele nutiden. Så hvorfor ikke etablere gruppe af børn og unge, der er anbragt? Selv i dag i 2006 er sådanne grupper ikke særligt udbredte, men i år 2000 var det end ikke en nærliggende tanke, med "De 4 Årstider" og vores egen fortløbende "Terapeutiske Samtalegruppe", som de få undtagelser.

Og kunne forældre og plejeforældre, som er de mest betydningsfulde aktører i de unges liv, indgå aktivt og på en anden måde i plejeforholdet end den traditionelle?

Dette, kædet sammen med tanker om en anderledes brug af de faglige og økonomiske ressourcer, blev til projekt **KOORDINERET FAMILIEPLEJE – et metodeudviklingsprojekt**, bestående af tre grupper af henholdsvis unge, deres forældre og plejeforældre indgik i projektet. Hensigten var at finde koordinationsmuligheder grupperne imellem med henblik på at forøge udbyttet af anbringelsen.

Projektet blev bevilget 2½ års støtte fra Socialministeriets FAK-midler.

Projektet sluttede i 2003. Grupperne fortsætter og udviklingsarbejdet i de enkelte grupper og omkring koordinering, tilsyn og afrapportering fortsætter. Arbejdet er nu en integreret del af arbejdsmetoden i CAFA. Vi har udvidet med en efterværnsgruppe NETop for unge mellem 16 og 23 år.

Evalueringsrapporten bygger på interview med de deltagende unge, plejeforældre og forældre samt de konsulenter fra CAFA, der har fungeret som gruppeledere og de konsulenter, der har haft deltagende unge, forældre eller plejeforældre.

Man kan læse evalueringsrapporten fra forskellige vinkler. Vi har valgt at give den titlen "**Tilsyn og støtte gennem netværksgrupper: potentialer, dilemmaer og perspektiver**", fordi det for os fagligt set er et spændende og væsentligt udviklingsområde. Det er en vinkel. En anden vinkel oplevingsvinklen, fordi man ved læsning af interviewene får en meget levende beskrivelse af, hvad det vil sige for de unge, forældrene og plejeforældrene at mødes i deres respektive grupper. Her er "aha"oplevelser og guldgrube at hente.

Interviewene og procesevalueringen er foretaget af sociolog et. ph.d. Hanne Warming. RUC.

Tak til plejeforældrene for deres deltagelse i plejeforældregruppen og for deres opbakning til de unges deltagelse i ungegruppen. Tak til forældrene for deres deltagelse i forældrekrederen. Og ikke mindst en stor tak til de unge, fordi de har villet og fortsat vil. Tak til alle deltagerne for at have stillet sig til rådighed for de mange nødvendige interviews. Tak til Hanne Warming for de gode input undervejs i forløbet.

Fra CAFA har deltaget konsulenterne Kirsten Eidemak og Kirsten Kjær Traore i forældregruppen, Anette Hansen og Marie Formann i plejeforældregruppen og Jytte Lorentzen, Tina Bjørn Olsen og Jan Petterson i ungegruppen. CAFAs faglige leder Susanne Katz har været supervisor og leder Per Jeppesen har styret økonomien. Idémager og projektleder, souschef Jannik Sølyst Jørgensen.

Dec. 2006

Jannik Sølyst Jørgensen

CAFA

Indholdsfortegnelse

1. K3 – et metodeudviklingsprojekt: Indhold, baggrund og formål

Indledning	s. 7
Projektets delprojekter	s. 7
Gruppen for plejebørn	s. 8
Forældregruppen	s. 9
Plejeforældregruppen	s. 10
Koordinering af støtten til de tre parter	s. 11
Tilsyn med plejeforholdet på en anden måde	s. 12

2. Evalueringsmetode

Undersøgelingsdesign	s. 13
Første interviewrunde: Formål og datamateriale	s. 13
Anden interviewrunde: Formål og datamateriale	s. 13
Tredje interviewrunde: Formål og datamateriale	s. 13
Konkret fremgangsmåde	s. 14
Kontakt til interviewpersonerne	s. 14
Interviewmetode i gruppeinterviewene	s. 16
Interviewmetode ved de individuelle interview	s. 17
Analytisk tilgang	s. 18
At have en praksisforskningstilgang	s. 18
Objektiverende perspektivisme og relationalitet	s. 19
Fremstilling	s. 20

3. Ungegruppen

Opstart og udviking af gruppen	s. 21
Ungegruppens sammensætning og de unges forventninger ved opstart	s. 21
Gruppedynamikken: Opstart og udvikling	s. 21
Aktiviteter i gruppen	s. 23
Starten	s. 23
Introduktion af længerevarende ture og arbejde med livshistoriemapper	s. 23
De unge om turene: ”det er vildt fedt”	s. 24
De unge om arbejde med livshistoriemapperne: Hyggeligt og godt	s. 24
Kombinationen og det at være sammen med andre plejebørn	s. 25
Maden og madlavningen	s. 26
Køns-, alders- og andre forskelle i de unges prioriteringer?	s. 26
De fleste unge er glade for gruppen - og så er der lige dem, der ikke er det...	s. 26
Plejeforældrenes opbakning til de unges deltagelse i gruppen	s. 27
Ikke fortrydelse – men måske savn	s. 29
Det får de unge ud af at deltage i gruppen	s. 30
”Man følte bare, at man var den eneste..”	s. 30
”Man bliver gladere, når man får snakket om sine problemer”	s. 30
Gruppen som fortroligt rum	s. 31
Jeg er blevet mere åben	s. 32
Idéen med livshistoriemapperne	s. 33
Arbejde med livshistoriemapperne: En håndsækning til at gribe eget liv – eller ufrivillig terapi?	s. 33
Et skridt på vejen	s. 35
Man får venner	s. 36
Den geografiske afstand som problem	s. 36

Metodiske refleksioner: At skabe en anerkendende stemning gennem en arbejdsmåde	s. 37
En anerkendende stemning	s. 37
Kan en gruppe rumme så forskellige unge?	s. 39
”Anti-pædagogik”	s. 40
At vende negativt til positivt	s. 41
Åbenhed	s. 41
Gruppetledernes forskellighed og samarbejde	s. 42

4. Plejeforældregruppen

Opstart og udvikling	s. 43
Opstart og sammensætning af plejeforældregruppen	s. 43
Tilbud eller tvang?	s. 43
Usikkerhed omkring projektets indhold	s. 44
En famlende start?	s. 45
Håndtering af usikkerhed og kritik	s. 46
Planlægning og boykot af planerne	s. 46
Forskellige positioner i forhold til ønsker om snak eller foredrag	s. 48
Ambitionen om at gøre alle tilfredse	s. 49
For plejebarnets skyld	s. 49
Plejeforældrerens udbytte af at deltage	s. 50
Får plejeforældrene ”noget med hjem”?	s. 50
Foredrag	s. 50
Et kollegialt forum	s. 50
Refleksions- og lærerprocesser	s. 52
Single-loop læring og double-loop læring	s. 53
Forskellige positioner i forhold til, hvorvidt plejeforældrene oplever at få noget ud af at deltage	s. 54
Fortrolighed og tillid i gruppen	s. 54
Arbejdsgiverrelationen: Ulempe eller fordel?	s. 54
Ønsker og visioner for gruppen	s. 55
Den nye struktur	s. 56
Positioner og mønstre	s. 58

5. Forældregruppen

Forældregruppens sammensætning og de forskellige deltagers tilknytning til gruppen	s. 59
Forældregruppens sammensætning	s. 59
Deltagernes tilknytning til gruppen	s. 60
Forældre, der har ”fravalgt” gruppen	s. 60
At overvinde forhindringer for at deltage	s. 61
Deltagernes udbytte af gruppen og motivation for at deltage	s. 62
Anerkendelse og opkvalificering af forælderrollen	s. 62
Venner, menneskelig anerkendelse og omsorg	s. 63
Forskellige positioner	s. 64
Interessekonflikt i gruppen?	s. 64
Ønsker til gruppen og udvikling af tilbuddet	s. 64
Et differentieret tilbud med både foredragskreds og netværksgruppe	s. 64
En telefonliste	s. 65
Et arrangement sammen med vores børn	s. 65

6. Koordinering og samspil mellem grupperne

Kordinering og samspil mellem to eller tre grupper?	s. 66
---	-------

Udvælgelse af deltagere til grupperne	s. 66
Praktisk koordinering	s. 67
Når sammenhængen (til dels) er der	s. 68
Løftning af temaer fra den ene gruppe og over i den anden	s. 68
De to intenderede forsøg	s. 68
Den ikke-tænkte, men alligevel praktiserede løftning af ”temaer” fra den ene gruppe til den anden: Løftning af temaer fra den ene gruppe til den anden på et individuelt plan	s. 69
Et konstruktivt samspil mellem grupperne – eller en anden udgave af den ikke-tænkte, men alligevel praktiserede løftning af ”temaer fra en gruppe til en anden	s. 69
Endnu et eksempel: En tryk aflastning, som var alles ønske	s. 70
Det, der ikke lykkedes: Et aflastnings-netværk	s. 70
Potentialer for løftning af temaer fra ungegruppen til plejeforældregruppen	s. 71
Potentialer for udvikling af støtten til de unge gennem øget koordinering	s. 71

7. Tilsyn på en anden måde

Fra det særlige til det almene?	s. 72
Plejeforældrenes tanker om fornyelsen af tilsynet: Fra det særlige til det almene	s. 72
Når der er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsyn med plejeforholdet: Fra det almene til det særlige?	s. 73
Man kommer meget, meget tæt på	s. 73
En bedre støtte til plejeforældrene	s. 73
”De unges rum”: Muligheder for at udvikle tilsynet, så det i højere grad bliver på den unges præmisser?	s. 74
Tilliden til de voksne	s. 74
Smitter tillid og lyst til at tale?	s. 75
Det, de unge ikke fortæller, men som man blot hører	s. 75
Synliggørelse af ressourcer – også når der ikke er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsynet	s. 76
Færre eller flere hjemmebesøg og telefonsamtaler om plejeforholdet?	s. 76
Øgede forventninger i kraft af, at ungegruppens konsulenter er tæt på den unge	s. 76
Ændringer i kraft af plejeforældregruppen	s. 77
Supplerende og kvalitetsforbedring	s. 78
Vil det være hensigtsmæssigt, at ungegruppen består af gruppeledernes ”egne unge”?	s. 78

8. Sammenfatning og perspektivering

Sammenfatning af evalueringens resultater	s. 79
Ungegruppen	s. 79
Forældregruppen	s. 80
Plejeforældregruppen	s. 81
Koordinering og samspil mellem grupperne	s. 82
Tilsyn på en anden måde	s. 83
Perspektivering	s. 83
Duple loop læringsprocesser i huset	s. 84
Glæden tilbage i arbejdet	s. 85

9. Referencer

s. 86

10. Lister over emner behandlet i grupperne

s. 88

K3 – et metodeudviklingsprojekt

Indhold, baggrund og formål

Indledning

I foråret 2001 indledte CAFA – Center for anbringelse og forebyggende arbejde – projekt Koordineret Familiepleje. Projektet var et metodeudviklingsprojekt, som i daglig tale blev benævnt K3. Tretallet adresserer projektets kerne; nemlig oprettelse af tre netværksgrupper, en for børnene, en for deres forældre og en for plejeforældrene, og K'et en ambition om en koordineret indsats mellem og qua de sideløbende forløb for plejebørn, deres forældre og plejeforældre.

Baggrunden for projektet var den relative isolation, som, i følge diverse undersøgelser¹ og erfaringer fra arbejdet med plejebørn, hver på deres måde karakteriserer de tre parter situation. Overordnet var formålet med netværksgrupperne for det første at bryde denne isolation; for det andet at afprøve muligheden for, og effekten af, en koordineret støtte til de tre parter.

Projektet opnåede støtte fra Fak-midlerne til en 2½årig forsøgs- og udviklingsperiode. Herefter skulle erfaringerne og de nye arbejdsmetoder fra projektet integreres i arbejdet indenfor CAFA's almindelige ressourcemæssige rammer. Projektperioden er nu slut. Vi skal nedenfor, under overskriften "projektets fem delprojekter", vende tilbage til, hvordan erfaringerne og de nye arbejdsmetoder er implementeret i centrets arbejde efter projekts afslutning.

I projektperioden har der været tilknyttet ekstern evaluering ved sociolog et. ph.d. Hanne Warming, Roskilde Universitetscenter. Formålet med evalueringen har dels været at understøtte den løbende refleksion og metodeudvikling, dels en afsluttende systematisk erfaringsopsamling og formidling, blandt andet i form af nærværende rapport. Samtidig er der internt løbende lavet procesbeskrivelser og erfaringsbearbejdning, der ligeledes har understøttet den løbende refleksion og metodeudvikling.

Projektets fem delprojekter

Projektet består, med de tre netværksgrupper, koordineringselementet og hensigten om på sigt at implementere metoderne indenfor CAFA's eksisterende ressourcemæssige rammer, af ialt fem delprojekter:

- 1) En netværksgruppe for plejebørn
- 2) En netværksgruppe for deres forældre
- 3) En netværksgruppe for plejeforældrene
- 4) Koordineringen af støtten til de tre implicerede parter
- 5) Tilsyn med plejeforholdet på en anden måde.

¹ Jvf. eks.vis Wegler og Warming 1996, Blem 2001, Nielsen 2001, Robek 2002 & 2003, Draiby 2002, Warming 2001, 2002 & 2003

Nedenfor skal baggrund, formål og forløb for de fem delprojekter kort beskrives.

Gruppen for plejebørn: Ungegruppen

Forskning og erfaringer fra arbejdet med familieplejebragte børn og unge såvel som beretninger fra nu voksne familieplejebragte børn og unge peger samstemmende på, at plejebørn ofte har en del problemer at slås med², samt at de oplever det som vanskeligt at dele disse problemer med andre.

Nogle af de problemer, som børnene må slås med, hænger sammen med de opvækstbetingelser, som har begrundet anbringelsen. Eksempelvis kan en begyndelse på livet præget af omsorgssvigt og evt. overgreb – selvom barnet i plejefamilien kommer til at leve under helt andre forhold - gøre tilliden til både sig selv og andre til et vanskeligt projekt for barnet (Spitz 1964, Mahler 1988, Bowlby 1994, Stern 2001). Dertil kommer mere fysiske følgevirkninger, eksempelvis alkoholskader samt socialisationsrelaterede og indlæringsmæssige vanskeligheder (Jørgensen 2003, Socialministeriet 2003).

Andre af de problemer, som børnene slås med, er mere direkte relateret til selve det at være familieplejebragt. Det kan eksempelvis handle om savnet af forældrene, eller om følelsesmæssig og kulturel splittelse mellem flere familier (Wegler og Warming 1996).

Problemerne forringer i et her og nu perspektiv børnenes livskvalitet, og udgør samtidig på sigt en risikofaktor i forhold til deres udvikling og voksenliv (Christoffersen 1999, Jæger et.al. 2003, Jørgensen 2003, Socialministeriet 2003). Dette motiverede i 1998 CAFA (dengang Familieplejen i Roskilde amt) til at igangsætte en terapeutisk samtalegruppe for familieplejebragte unge. Idéen var at skabe et terapeutisk gruppeforløb, hvorigennem de unge kunne få bearbejdet de livshistoriske traumer såvel som aktuelle konflikter og problemer i forbindelse med deres selvstændiggørelsesproces (Warming 2002³, Warming, Østergaard og Nielsen 2003).

Erfaringerne fra forløbet var positive og tankevækkende. Tankevækkende, fordi noget af det, som de unge selv fremhævede ved gruppen som positivt forandringskabende var samværet og kammeratskabet med andre familieplejebragte, herunder muligheden for åbent at kunne give udtryk for tanker og følelser og i den forbindelse erfare, ”at der er andre, der har det som mig”, samt for at kunne udveksle erfaringer og viden (Warming, Østergaard og Nielsen 2003)⁴. Gruppen var således både for de deltagende familieplejebragte unge og for os på sidelinien med til at synliggøre en ensomhed ved livet som plejebarn, samt en mulighed for at bryde denne.

Dette tillige med positive erfaringer fra andre og ligende netværksgrupper initierede idéen om at oprette ikke-terapeutiske netværksgrupper for familieplejebragte børn og unge. Gruppen skulle give børnene/de unge mulighed for at være sammen, lege, snakke og danne kammeratskaber. Samtidig skulle den også tilbyde mulighed for mere fokuserede og fortrolige gruppe- og voksen/ung-samtaler. Med K3 blev denne idé forsøgsvist omsat til praksis qua etablering af ungegruppen.

Ungegruppen består af ca 15 unge i alderen 12-16 år og med en nogenlunde ligelig kønsfordeling, som sammen med tre tilknyttede familieplejekonsulenter⁵ samles tre timer ca. en gang om måneden. Derudover har gruppen været på et par længerevarende ture med overnatning.

² Samtidig skal det understreges, at plejebørn er meget forskellige, og at nogle plejebørn ikke vil kunne identificere sig med denne beskrivelse.

³ Evalueringsrapport, kan rekvireres ved henvendelse til CAFA.

⁴ For en uddybelse af erfaringerne fra samtalegruppe henvises endvidere til evalueringsrapporten (jfv. note 3).

⁵ De tre familieplejekonsulenter er Jan Petterson, Tina Bjørn Olsen og Jytte Lorenzen

Forud for hvert møde modtager de unge et brev fra de tilknyttede familiemplejekonsulenter med invitation og ”dagsorden”.

Gruppen bliver løbende suppleret. Således indlemmes der nye medlemmer i gruppen i takt med, at gamle medlemmer forlader den. Dog tilstræbes det at gøre dette lidt i ”hold”, således at man ikke er helt alene ny i gruppen. I projektperioden er gruppen blevet suppleret 1 gang: 5 unge har forladt gruppen og 3 nye er kommet til. Ialt har 19 unge deltaget i ungegruppen i løbet af projektperioden.

Efter endt projektperiode videreføres ungegruppen. Herudover er der i efteråret 2003 oprettet en efterværnsgruppe ”Net Op” for unge fra 16 år og opefter, og planlagt en gruppe for børn i alderen 8 til 12 år med start i efteråret 2004.

Forældregruppen

For de fleste forældre vil selve det at måtte anbringe, eller tvangsmæssigt få fjernet, sit barn opleves som en stor sorg og måske også som et menneskeligt nederlag. Endvidere oplever mange forældre til anbragte børn frustration over ikke at blive hørt og over kun at deltage i deres barns liv på afstand og i brudstykker (Wegler og Warming 1996).

Dertil kommer omgivelsernes typisk negative reaktioner, samt at forældre til anbragte børn ofte selv har personlige og/eller sociale problemer at slås med, som ikke gør det nemmere at finde sig til rette i og positivt udfylde rollen som forælder til et barn i familiepleje (Killén 1993, Christoffersen 1999, Jæger et.al. 2003).

Forældre til anbragte børn fortæller om ensomhed, tabu og negativ stempling i forbindelse med det at have sine børn anbragt, og om hvordan dette har negative konsekvenser for deres identitet, livskvalitet og forældreskab, herunder for samarbejdet med plejeforældrene (Wegler og Warming 1996, Warming 2001).

Erfaringer fra en netværksgruppe for forældre til anbragte børn peger på, at etablering af netværksgrupper kan modvirke disse konsekvenser gennem ophævelse af tabuét, erfaringen af at ”der er andre som mig” samt empowerment qua erfaringsudveksling og samtaler med loyale ”professionelle” (Warming 2001). Samtidig peger erfaringerne fra andre netværksgrupper for forældre til plejebørn også på, at det er en gruppe, der er vanskelig at samle, dels på grund af de faktorer, der er årsag til deres børns anbringelse, men også fordi de er meget forskellige, og fordi der ikke allerede – som med de unge unge og deres plejeforældre – er en kontakt (ibid).

Det var således med henblik på at bryde ensomheden og tabuiseringen omkring det at være forældre til et plejebarn, samt med henblik på empowerment af forældrene, at netværksgruppen for forældrene til de unge blev igangsat – eller rettere forsøgt igangsat. Til gruppen blev tilknyttet to familiemplejekonsulenter⁶. Disse havde til opgave at organisere og indkalde til møderne, samt at være proceskonsulenter, herunder at sørge for, at alle gruppedeltagere kunne komme til orde, og at der blev arbejdet konstruktivt med rejste problemstillinger og temaer.

I løbet af efteråret 2001 forsøgte konsulenterne flere gange at samle forældrene til de 15 unge, som på det tidspunkt deltog i ungegruppen – men uden videre succes, da kun 1 – 4 forældre mødte op. Nogle frabad sig kontakt, andre meldte afbud og atter andre tilmeldte sig, men kom alligevel ikke.

Herefter blev det besluttet at udvide målgruppen, så der nu blev inviteret bredt ud til alle forældre til plejebørn i CAFA’s regi. 120 forældre blev inviteret, hvoraf ialt 21 har deltaget en eller flere gange i møder med udefra kommende oplægsholdere. Deltagelsen har svinget mellem 5 og 12 deltagere. 10 forældre har deltaget jævnlige, 2 har deltaget 2-3 gange og 8 forældre har kun deltaget

⁶ Disse var Kirsten Eidemak og Kirsten Kjær Traore.

én gang. Der er således snarere blevet tale om en forældrereds, hvor fremmødet er mindre forpligtende end en egentlig gruppe.

Efter endt projektperiode forsættes forældreredsen for forældre til anbragte børn med møder ca. hver 6. uge. I møderne deltager 8 – 15 forældre ud af en kreds på 24, som CAFA fortløbende har kontakt med. Indbydelserne udsendes stadig til samtlige forældre til plejebørn i CAFA's regi.

Plejeforældregruppen

Opgaven som plejeforældre ligger i et grænseland mellem på den ene side det private, på den anden side det offentlige og regulerede. Som plejeforældre tager man et barn ind i sit hjem og optager det i sin familie. Samtidig er det også et arbejdsforhold, og en krævende arbejdsopgave. Dette gør familieplejearbejdet til et arbejde og en livsform med helt særlige udfordringer, problemstillinger og dilemmaer.

Når plejebørnene kommer til plejefamilien har de ofte problemer og vanskeligheder med i bagagen. Dertil kommer barnets eventuelle savn af forældrene, samt dets mulige følelsesmæssige og kulturelle splittelse. Dette stiller store krav til plejeforældrene, både til deres personlige kompetencer så som indlevelse og rummelighed, og til faglige kompetencer så som indsigt i plejebørns situation og viden om, hvordan man bedst mulig støtter barnet.

I forlængelse heraf kan plejeforældrene med henblik på at støtte børnene bedst muligt være nødt til i højere grad at strukturere deres familieliv, og at lave om på den måde, de ellers har levet deres hverdagsliv (Draiby 2001). De fleste job stiller krav til, hvordan man håndterer opgaven, men forskellen til andre job er, at i familieplejearbejdet omhandler disse krav den del af livet, som tilhører privatsfæren. Der er så at sige ikke noget, der går fri, og de berører hele familien, inklusiv egne børn. Det er heller ikke usædvanligt, at plejeforældre fortæller om, hvordan hensynet til barnet stiller særlige krav til og/eller har begrænset deres omgang med familie og venner.

Mange plejeforældre anser følelsesmæssig involvering i barnet som en forudsætning for et vellykket plejeforhold (Draiby 2001), en holdning som også er forskningsmæssigt underbygget (Christensen 1998, Nielsen 2001). Samtidig må man som plejeforældre være indstillede på muligheden (eller risikoen) for myndighedernes beslutning om en hjemgivelse eller flytning af barnet. Som plejeforældre har man ingen forældrerettigheder til barnet, og mange plejeforældre oplever at blive involveret og hørt alt for lidt i forbindelse med myndighedernes beslutninger om deres plejebørn⁷.

Plejeforældrearbejdet fylder på godt og ondt rigtig meget. Det er en engagerende opgave med oplevelser, udfordringer og frustrationer. Men da det foregår i familien uden kollegaer, og da der er tavshedspligt, er det også et isoleret job, hvor man i dagligdagen kun i begrænset omfang har nogle at dele sine faglige refleksioner, de gode og mindre gode oplevelser, tvivlspørgsmål og frustrationer med. Erfaringer fra grundkurser for plejeforældre og etablering af geografiske netværksgrupper viser, at plejeforældre værdsætter at mødes i kollegiale fora, og at de i den forbindelse har meget at give hinanden.

Disse positive erfaringer var inspirationsgrundlaget for opstartelse af netværksgruppen for plejeforældrene. Hensigten var at etablere et forum for gensidig inspiration og erfaringsudveksling. Derudover var det også tanken at opkvalificere plejeforældrenes faglige kompetencer gennem faglig rådgivning, vejledning og supervision samt temaaftener med indbudte fagfolk.

Plejeforældregruppen består af plejeforældrene til de unge, som deltager i ungegruppen. For nogle plejeforældres vedkommende er det begge plejeforældre, der deltager; for andre er det kun

⁷ Dette er dels fremkommet i denne evalueringens interview med plejeforældrene, dels i Draiby 2001 samt Wegler & Warming 1996.

den ene. Når det kun er den ene af plejeforældrene handler det ofte om arbejdsdelingen i plejefamilien. Enten i den forstand, at det primært er den ene, der tager sig af familieplejearbejdet (selvom dette, som ovenfor nævnt, ikke kan undgå at involvere og påvirke alle familiens medlemmer), eller hvis familien har flere børn, hvor den ene så bliver hjemme og passer de øvrige børn.

Der er til plejeforældregruppen tilknyttet to konsulenter⁸. Plejeforældregruppen mødes samtidig med ungegruppen. Det vil sige tre timer ca. en gang om måneden. Ligeledes suppleres den parallelt med ungegruppen. Det har fra starten været formuleret som en forventning, at plejeforældrene deltog i plejeforældregruppen, hvis deres plejebarn skulle deltage i ungegruppen. Dog har der været tilfælde, hvor et plejeforældrepar har ønsket at udtræde af gruppen, mens den unge ønskede at forsætte, og hvor dette ønske blev imødekommet – og omvendt har en plejeforælder ønsket at forsætte, selvom hun ikke længere havde den pågældende unge i pleje.

Efter endt projektperiode er plejeforældregruppen videreført i en forandret udgave⁹. Der er således ikke længere tale om en egentlig gruppe med forhåndsstrukturerede møder, og fremmødet er i højere grad frivillig. Der er stadig tilknyttet to konsulenter, som nu tilbyder plejeforældrene gruppesupervision på konkret formulerede problemer/behov. De, der har lyst, kan deltage. De andre kan vælge at blive og drikke en kop kaffe over en ikke-styret snak med andre plejeforældre. Den nye struktur har ikke fundet sin endelige form, men er under løbende refleksion og udvikling.

Koordineringen af støtten til de tre parter

Koordineringen skal i dette projekt forstås som bestående af to elementer: Dels de sideløbende forløb, således at der sættes ind med støtte til alle tre parter (børnene, deres forældre og plejeforældre) på én gang, dels muligheden for en koordinering af de problemstillinger, der rejstes i de tre forskellige grupper. Eksempelvis at lade grupperne arbejde med nogle af de samme emner, men på hver deres præmisser, herunder i generaliseret form at overføre en problematik, der bliver rejst i én gruppe, til tematisering og bearbejdning i de øvrige grupper.

Formålet med grupperne hver for sig er blandt andet at igangsætte refleksions-, lærer- og udviklingsprocesser. Deltagerne får herigennem et (selvfølgelig kun delvist) nyt blik på dem selv og deres omverden, de stiller nye spørgsmål, og de begynder forsøgsvist at handle anderledes i forskellige sammenhænge. Nogle af disse forandringer kan imidlertid umiddelbart virke negativt på omgivelser, andre positivt og atter andre vil være små og næsten umærkelige, så de let overses (Warming 2001, 2002 & 2003). Opleves forandringerne negativt eller opdages de ikke, sker der let det, at omgivelserne gennem deres respons bidrager til at fastholde personen i gamle handle- og reaktionsmønstre, og derved bliver en barriere for fastholdelse og videreudvikling af de lærer- og udviklingsprocesser, som sættes i gang i en netværksgruppe. Hensigten med koordineringen mellem grupperne var derfor at understøtte en proces, hvor forandringer blev set, kunne rummes og evt. blev yderligere ansporet.

Koordineringshensigten søgtes indfriet, dels gennem samtidig opstart af de tre grupper, dels gennem jævnlige koordineringsmøder med deltagelse af samtlige gruppeledere, supervisor samt projektleder¹⁰. Undervejs dukkede forskellige forhindringer for indfrielse af koordineringshensigten op:

For det første blev opstarten af forældregruppen forsinket, og da det lykkedes at få den i gang var det med en udvidet målgruppe. Således var der kun få af de deltagende forældrene, der

⁸ De to konsulenter, der er tilknyttet plejeforældregruppen er Marie Forman og Anette Hansen.

⁹ Dette er ikke sket som konsekvens af projektperiodens ophør, men i forbindelse med den løbende tilpasning til deltagernes behov og ønsker.

¹⁰ Susanne Katz har superviseret grupperne, og Jannik Sølyst Jørgensen er projektleder.

rent faktisk var forældre til de unge i ungegruppen. Dermed blev det mindre meningsfuldt at satse på en koordinering mellem forældregruppen og de to øvrige grupper. I stedet måtte koordineringen afgrænses til ungegruppen og plejeforældregruppen.

For det andet var der særligt i opstartsfasen meget brug for at diskutere gruppedynamikker i de enkelte grupper, hvilket flyttede opmærksomheden fra koordineringshensigten. Dette har dog til dels ændret sig undervejs, og koordineringen med emner fra den ene gruppe til den anden har fået sin plads i projektperioden i den forstand, at muligheden og hensigtsmæssigheden er blevet afprøvet på forskellig vis. Erfaringerne herfra skal vi vende tilbage til senere. Endvidere viste endnu et koordineringselement sig, nemlig i forbindelse med supplerende af grupperne og hensynet til gruppedynamikkerne i de to grupper. Også disse erfaringerne vender vi tilbage til.

Tilsyn med plejeforholdet på en anden måde

Gennem gruppearbejdet får de tilknyttede konsulenter et indblik i de forskellige parterers oplevelser, følelser og problemer. På den måde udgør gruppearbejdet en form for tilsyn, men det gør det på en helt anden måde end ved de hjemmebesøg, som ellers udgør hjørnестenen i tilsynet. Således adskiller det sig både kvalitativt og ved hyppigheden.

Kvalitativt er det anderledes, for det første fordi forældrene(s) perspektiv nu også inddrages, for det andet fordi gruppedynamikken ifølge erfaringerne vil medvirke til at synliggøre og bearbejde problemstillinger, der ikke på samme måde bliver synlig ved tilsynsbesøg i plejefamilien. Og endelig for det tredje er det kvalitativt anderledes ved, at problemstillingerne i grupperne – omend de nogle gange vil tage udgangspunkt i en konkret oplevelse – vil blive bearbejdet gennem almengørelse og i generaliseret form. Heroverfor er arbejdet med forskellige problemstillinger i det traditionelle tilsyn karakteriseret ved at have sit fokus på det konkrete barn og den konkrete familie. Disse forskelle, og hvad de rummer af muligheder og dilemmaer, vil blive uddybet senere i rapporten.

Da det har været hensigten at videreføre de nye arbejdsmetoder indenfor de almindelige ressourcemæssige rammer efter projektperioden, er det nødvendigt at afprøve mulighederne for, hvorledes og hvorvidt etableringen af grupperne – samtidig med at de forbruger ressourcer til gruppeledere og koordinering – også kan frigøre nogle ressourcer og derved så at sige være selvfinansierende. I projektbeskrivelsen har det været en antagelse, at der med etableringen af grupperne ville frigøres nogle ressourcer fra det traditionelle tilsyn i kraft af den støtte, som parterne får i gruppen, og det indblik i plejeforholdet, som konsulenter får, og at behovet for hjemmebesøg derved kvantitativt ville mindskes.

I løbet af projektperioden er det blevet klart, at grupperne ikke nedsætter behovet for hjemmebesøg i et omfang, så projektet af den vej bliver ”selvfinansierende”. Hjemmebesøgene og netværksgrupperne udgør to forskellige former for tilsyn og støtte, som ikke umiddelbart kan erstatte hinanden, men snarere supplerer og understøtter hinanden. På sigt er det imidlertid ganske muligt, at den intensivede støtte og det kvalitativt bedre tilsyn, som kombinationen af netværksgrupperne og hjemmebesøgene udgør, alligevel vil vise sig – ikke bare at være en kvalitativ forbedring – men også at være økonomisk fornuftig i kraft af en ”forebyggende effekt”¹¹.

¹¹ Hvorvidt dette er tilfældet, kan ikke afgøres indenfor en periode på kun to år – når projektet også først skal ”løbes i gang” i løbet af disse to år. Dog er der ting fra det kvalitative materiale, der peger i den retning, hvilket vi vender tilbage til. For en egentlig undersøgelse af, hvorvidt der er tale om en sådan forebyggende effekt, måtte man for det lave en kvalitativt anlagt forløbsundersøgelse af de deltagende unge over et længere tidsperspektiv, og desforuden gerne en sammenligning med andre ligende plejeforhold.

Evalueringsmetode

Undersøgelserdesign

Som nævnt i indledningskapitlet har formålet med denne evaluering dels været at støtte den løbende refleksion og metodeudvikling gennem projektperioden, dels en afsluttende erfaringsopsamling efter endt projektperiode. Med henblik på dette har der været lavet interview af tre gange: Første gang i starten af projektperioden, anden gang godt og vel midtvejs i projektperioden, og tredje gang efter endt projektperiode.

Første interviewrunde: Formål og datamateriale

Formålet med den første interviewrunde var at støtte den svære proces, som det erfaringsmæssigt er at løbe sådanne netværksgrupper i gang og få dem til at fungere godt. Ved at tage udgangspunkt i andres erfaringer kan man ”klæde sig på” til denne udfordring. Man behøver ikke at starte på bar bund hver gang, og det gjorde gruppelederne da heller ikke i dette projekt. Samtidig er det imidlertid vigtigt at tage højde for og arbejde med udgangspunkt i de konkrete deltagere og refleksion over den konkrete gruppedynamik. Med henblik på understøttelse af dette blev der i første interviewrunde lavet to gruppeinterview, et med plejeforældregruppen¹² og et med ungegruppen¹³ samt individuelle interview med ni deltagere fra plejeforældregruppen, heraf fire par, samt syv unge fra ungegruppen. Deltagerne til de individuelle interview blev udvalgt med afsæt i observationer fra gruppeinterviewene samt efter en drøftelse med gruppelederne.

Udvælgelsesstrategien var at få så forskellige holdninger og deltagelsesorienteringer repræsenteret som muligt.

Anden interviewrunde: Formål og datamateriale

Formålet med anden interviewrunde var at inspirere refleksionerne, såvel på det individuelle som det kollektive plan, og dermed metodeudviklingsarbejdet vedrørende ”tilsyn på en ny måde”. Med henblik på dette blev der først lavet individuelle interview med samtlige de familieplejekonsulenter, som havde (det traditionelle) tilsyn med et plejeforhold, hvor plejebarnet og plejefamilien deltog i grupperne, ialt ti konsulenter. Dernæst blev ”resultaterne” fra disse ti interview diskuteret og bearbejdet kollektivt af CAFA’s ansatte: Ledelse, familieplejekonsulenter og psykologer.

Tredje interviewrunde: Formål og datamateriale

Formålet med tredje interviewrunde var den afsluttende erfaringsopsamling. I denne runde blev der tilstræbt individuelle interview med samtlige deltagerene fra ungegruppen og plejeforældregruppen såvel som med de indvovede konsulente¹⁴. Ialt er der lavet 38 interview, heraf sytten individuelle interview med nuværende og tidligere deltagere i ungegruppen, tre par-interview og elleve

¹² I dette interview deltog 14 plejeforældre, heraf 4 par. Yderligere et par kom til ved interviewets afslutning.

¹³ I dette interview deltog 13 unge, heraf 7 drenge og 6 piger.

¹⁴ Dog fravalgte vi af ressourcemæssige grunde interview med en ung og en plejeforælder, som var flyttet til Jylland. Endvidere blev der ikke foretaget fornyet interview med en ung, som var blevet interviewet kort efter sin udtræden af gruppen, og heller ikke med den unges plejeforældre. Endelig er endnu et plejeforældrepar ikke blevet interviewet.

individuelle interview med nuværende og tidligere deltagere i plejeforældregruppen¹⁵ og syv individuelle interview med familieplejekonsulenter.

I forhold til forældregruppen blev der dels lavet gruppeinterview med deltagelse af 3 forældre samt et enkelt individuelt telefoninterview. Endvidere har jeg deltaget i et af gruppens møder, samt interviewet gruppelederne¹⁶ og nogle af de konsulenter, som – gennem tilsynet med plejeforholdet – har en vis kontakt med forældrene.

Konkret fremgangsmåde

Nærværende rapport udgør den afsluttende erfaringsopsamling. Udover tredje interviewrunde bygger den også på de tidligere interview samt på notater fra gruppelederne og møder med disse tillige med notater fra koordinations- og refleksionsmøder. Nedenfor skal derfor redegøres for den konkrete fremgangsmåde i de tre interviewrunder.

Kontakt til interviewpersonerne

Kontaktskabens forløb er væsentlig både af etiske hensyn og med henblik på sikring af undersøgelsens validitet qua gode interview. Således er en god og tillidsfuld relation en forudsætning for det gode interview. I den indledende fase knytter tilliden sig i følge Czarniawska (1998) sig primært til projektet, mens den efterhånden, som processen skrider frem, i stigende grad bliver knyttet til interviewerens person. Hermed bliver både ”kemi” mellem interviewer og interviewede, og i et længerevarende forløb også den måde, som den interviewede oplever, at interviewer forvalter tilliden, vigtigt. Dertil kommer åbenhed omkring undersøgelsens formål og tilgang, der kan anskues som tillidens forudsætning (Luhmann 1973), men som også af etiske hensyn er ufravigelig.

Kontakten til interviewpersonerne er foregået på forskellig vis i de forskellige faser. Dels fordi det har været forskellige typer af interview, dels fordi interviewpersonernes forhåndskendskab til mig har varieret i de forskellige interviewrunder.

I første interviewrunde kendte deltagerne mig ikke¹⁷. Den indledende kontakt blev her skabt via gruppelederne, som introducerede deltagerne til, at jeg ville komme og lave gruppeinterview ved det efterfølgende møde. Derudover blev de også informeret skriftlig via indkaldelserne til mødet. Som indledning til gruppeinterviewet præsenterede jeg mig selv, herunder min funktion i forhold til projektet. Jeg fortalte i denne introduktion, at jeg efterfølgende ville kontakte nogle af deltagerne med henblik på individuelle interview, samt hvad der ville lægge til grund for udvælgelsen.

I forhold til de individuelle interview kontaktede jeg først de udvalgte interviewpersoner telefonisk. Jeg fortalte dem, at de var blevet udvalgt, men at det selvfølgelig var helt frivilligt at deltage. En af de unge ønskede ikke at deltage, hvorefter der blev udvalgt en anden. Når interviewpersonen havde sagt ja til at deltage, aftalte vi tid og sted for interviewet. Jeg tilkendegav, at jeg gerne ville komme til dem i deres hjem, men at det også kunne forgå i CAFAs lokaler, på RUC eller et helt fjerde sted. Således blev det tilstræbt at tilpasse tid og sted for

¹⁵ Når begge plejeforældre har deltaget i gruppen, er de blevet interviewet parvis, og de tæller derfor kun som et interview.

¹⁶ Den ene er blevet interviewet face to face, den anden over telefonen.

¹⁷ Dog er der følgende undtagelser: To af ungegruppens deltagere var tidligere i forbindelse med et andet projekt blevet interviewet af mig, og tre sæt plejeforældre kendte mig qua det, at jeg også i forbindelse med et andet projekt havde interviewet et af deres plejebørn. Ét plejebarn havde en plejesøster, som jeg tidligere havde interviewet.

interviewet til den unges og plejeforældrenes ønsker. Alle individuelle interview kom i første runde til at foregå i plejefamiliens hjem. Dette anskues som en fordel for kvaliteten af interviewene, da den hjemlige ramme for de fleste udgør et trygt sted, og dermed virker befordrende for den tillidsfulde samtale.

Som indledning til selve interviewet fortalte jeg igen om baggrund og formål med undersøgelsen samt om interviewets opbygning, og jeg spurgte om lov til at optage interviewet på bånd. Jeg lovede endvidere interviewpersonerne anonymitet, og opfordrede dem samtidig til at tilkendegive, hvis der var særlige følsomme oplysninger eller holdningstilkendegivelser. Oftes gjorde de imidlertid det modsatte. Det vil sige, de tilkendegav, at det her må du godt sætte navn på. I forhold til de unge understregede jeg indvidere, at det ville være helt legalt at "fortryde" noget af det sagte i løbet af interviewet såvel som efterfølgende, og at det også ville være helt legalt at sige nej til båndoptageren. Ingen sagde nej til båndoptageren, men i enkelte tilfælde bad de den slukket under en lille del af interviewet, hvilket den selvfølgelig blev.

I anden interviewrunde var tilgangen noget anderledes, idet det nu var konsulterne, der skulle interviewes, og de alle kendte til projektet, herunder til formålet med interviewet og endvidere havde enten et direkte eller indirekte kendskab til mig. Denne gang blev tid og sted for interview aftalt via projektlederen. Alle interview foregik i CAFA's lokaler på nær ét, som foregik på RUC.

Som indledning til interviewet fortalte jeg kort om, hvilket temaer, jeg gerne ville have belyst gennem interviewet, og også her spurgte jeg om lov til at optage interviewet på bånd. Ingen sagde nej til båndoptageren. Forud for interviewet havde konsulenterne fået nogle stikord på, hvad interviewet skulle belyse, således at de havde tid til at "grave" nogle konkrete fortællinger frem af hukommelsen. Nogle havde med afsæt heri så at sige deres fortællinger klar, når de kom til interviewet. Andre gav indledningvis udtryk for, at de vist ikke havde ret meget at fortælle, men kastede sig alligevel ud i det. Og det viste sig, at det havde de alligevel. I dagligdagen var det bare ikke det, der fyldte. Selve interviewet blev således yderligere en anledning til og mulighed for at reflektere over projektet, herunder projektets betydning for de plejeforhold, som konsulenten havde tilsyn med.

I tredje interviewrunde skulle alle både nuværende og tidligere deltagere i unge- og plejeforældregruppen interviewes. De nuværende deltagere blev informeret om interviewrunden af gruppelederne, mens de tidligere deltagere først blev informeret, når jeg ringede til dem. Det var derfor nødvendig med en lidt grundigere præsentation og forklaring. Alligevel har alle været vældig positive, når jeg ringede – selv dem, som kun havde deltaget i gruppen relativt få gange. Ved selve interviewet har introduktionen været den samme som i første interviewrunde, men det syntes positivt mærkbart i forhold til tilliden i interviewet, at mange af interviewpersonerne havde et større direkte eller indirekte kendskab til mig. I forhold til konsulenterne var fremgangsmåde den samme som ved anden interviewrunde.

Med hensyn til forældregruppen ville det ideelle fra et forskningsmæssigt perspektiv have været at interviewe både alle deltagende forældre, og de forældre, der i sin tid havde takket nej. På den anden side kan man fra et etisk perspektiv stille spørgsmålstegn ved det betimelige i endnu en gang at kontakte personer, som allerede én gang har frabedt sig kontakt. Denne overvejelse sammen med den erfaring, at det kan være et meget ressource- og tidskrævende¹⁸ projekt at skabe kontakt og få lavet interview med netop forældre til plejebørn (hvis man ikke allerede har en kontinuerlig kontakt), fik os til at vælge en anden metode. Således valgte vi at fokusere på gruppen, som den

¹⁸ Tidskrævende i den forstand, at det ville kunne trække projektet meget i langdrag, bl.a. fordi der er en stor risiko for ikke-overholdte interviewaftaler og fordi det kan være vanskeligt at få fat i nogle af forældrene (hvis de ikke har fast bopæl, telefonen er lukket eller grundet psykisk sygdom eller misbrug).

fungerer nu. Helt konkret troppede jeg op til et af gruppens møder. Deltagerene var på forhånd gennem mødeindkaldelsen orienteret om dette, herunder om at jeg gerne ville interviewe nogle af deltagerene. Ved mødets start blev jeg præsenteret, og det blev sagt, at dem, der havde lyst, kunne deltage i et gruppeinterview sidst på aftenen. De ville så gå glip af den sidste del af mødet. Alternativt kunne de også vælge at lave aftale om et individuelt interview en anden dag, på et forælderen passende sted.

På mødet deltog ca. 14 forældre. Tre af disse meldte sig til at deltage i gruppeinterviewet, en ville heller lade sig interviewe på et andet tidspunkt, idet vedkommende gerne ville deltage i resten af mødet. Resten tilkendegav ingen interesse i at blive interviewet, og vi ønskede ikke at lægge pres på nogen. Af etiske grunde og af hensyn til deres fortsatte lyst til at deltage i gruppen fandt vi det vigtigt, at de oplevede det som helt frivilligt at deltage i interviewet. Vi har så måtte tage med, at det har medført et noget spinklere datamateriale i evalueringen af forældregruppen end i evalueringen af de øvrige grupper. Konkret betyder det, at analysen i forhold til denne gruppe i udstrakt grad baserer sig på sekundærkilder.

Interviewmetode i gruppeinterviewene

Fælles for de to gruppeinterview med henholdsvis unge og plejeforældre var, at de havde et dobbelt formål; dels udvælgelse af interviewpersoner til de individuelle interview, dels at få indblik i deltagernes oplevelse af opstartsperioden¹⁹. I forhold til gruppeinterviewet med plejeforældre var formålet at få et indblik i deres motivation for at komme i gruppen, deres oplevelser af de møder, de havde deltaget i og eventuelle ønsker til fremtidige tilbud.

Med det første del af formålet vedrørende gruppeinterviewet med unge og plejeforældre var interviewet ikke bare et traditionelt focusgruppeinterview, men også en observation af dynamikken i gruppen med henblik på deltagernes forskellige positioner og indbyrdes positioneringer²⁰. For at få et indblik i disse dynamikker måtte jeg som interviewer, eller rettere deltagerobservatør, forsøge at indtage en relativt tilbagetrukket rolle (Adler & Adler 1987, Nielsen 2001). Samtidig tilsagde den anden del af formålet mig en mere aktiv moderatorrolle med ”partitagen for det fortrængte” i Olsen og Nielsens forstand (1984). Det vil sige en moderatorrolle, der ikke kun muliggør det sociale, sådan som Bloor et.a. (2001) anbefaler det – men som samtidig faciliterer en demokratisk proces, hvor alle synpunkter kan komme til orde. Med henblik på at tilgodese begge disse formål vekslede jeg i løbet af interviewene mellem en mere tilbagetrukket observatørrolle og en aktiv moderatorrolle.

Denne vekselvirkning fungerede særdeles godt med henblik på undersøgelsens formål. Til gengæld må jeg bagklogskabens lys i forhold til ungegruppen erkende, at den måske har været frustrerende for nogle af de unge. Dels for dem, som slet ikke brød sig om at snakke i et større ungeforum og med en fremmed voksen, dels for de unge, som følte sig mest forpligtet på at ”give mig noget med hjem”. De er måske gået hjem med en fornemmelse af, at alt ikke gik helt, som det

¹⁹ Igangsættelsen af denne samtale foregik i ungegruppen ved en præsentation af mig og formålet med min tilstedeværelse: At gruppelederne gerne ville lære noget om, hvordan de unge oplever gruppen, hvad der er godt og dårligt, og hvad der kan blive bedre. Derefter bad jeg de unge selv præsentere sig: Navn og lidt om dem selv. Herefter havde jeg nogle overordnede temaer: 1) Fortæl om gruppen: Hvad er det for en gruppe, hvad laver man etc., 2) Hvad er godt og hvad er dårligt, positive og negative oplevelser 3) Hvad kunne I godt tænke jer i fremtiden, 4) Kammeratskabet i gruppen, 5) At være sammen med andre plejebørn. Igangsættelse af samtalen i plejeforældregruppen foregik på stort set samme måde som i ungegruppen, hvorefter snakken blev struktureret efter de første tre temaer, som ved interviewet i ungegruppen.

²⁰ Dette havde jeg selvfølgelig også mulighed for i interviewet med forældrene, men her var det blot et meget lille udsnit af gruppen, som begrænsede – omend ikke eliminerede – værdien af dette.

skulle – uanset at jeg ved afslutningen af interviewet fortalte, at jeg havde lært meget ved at være sammen med dem.

Interviewmetode ved de individuelle interview

De individuelle interview var semistrukturerede. Således har jeg anvendt en temaorienteret interviewguide som igangsætter og huskeliste for interviewet, men ikke som – nødvendigvis – strukturerende for samtalens forløb. Fremgangsmåden er, at hvert tema efter en introduktion til formål med interviewet åbnes ved, at interviewpersonen opfordres til at fortælle om det pågældende tema. Eksempelvis: Prøv at fortælle mig om ungegruppen. Nogle gange sker der dog også det, at interviewpersonen begynder at fortælle helt af sig selv efter introduktionen.

Til hvert tema havde jeg nedskrevet nogle hjælpespørgsmål, som ville kunne hjælpe fortællingen på vej, hvis den ikke bare flød ved de åbne spørgsmål - og som samtidig kunne fungere som en huskeliste for mig. Det skal understreges, at det på ingen måde var hensigten, at interviewguiden skulle følges strikt. Tværtimod er det med henblik på validitet og ud fra denne undersøgelses analytiske tilgang afgørende at skabe plads til interviewpersonens egen fortælling gennem aktiv lytning, indlevelse samt plads til pauser og "ekskurser". Der var derfor også interview, hvor dele af interviewguiden slet ikke eller kun i meget begrænset omfang kom i spil. Dog har jeg i alle interviewene sørget for at komme de overordnede temaer igennem.

Metoden er inspireret af den konstruktivistiske narrative pointe om, at det netop er gennem fortællingen, at mennesker skaber helhed og mening i deres mangfoldige og nogle gange modsætningsfyldte erfaringer (Fentress & Wickham 1992). Ved at fokusere på bestemte spørgsmål (og i en bestemt rækkefølge) er der risiko for at forstyrre eller skabe en anden meningssammenhæng, end den, der fungerer i interviewpersonens hverdagsoplevelse. Det må dog ikke misforstås som en naivistisk forestilling om at få den rene fortælling. Introduktionen til interviewet såvel som konteksten (tid, sted, hvad der er sket umiddelbart forud for interviewet etc) og interviewpersonens fortolkning af interviewerens intentioner samt bevidste og ubevidste respons er med til at forme fortællingen (Kvale 1996, McCracken 1988). Dette betragtes i denne undersøgelse ikke som et forurenende element, da der ikke findes nogen "ren" eller autentisk fortælling (Burr 1995), men som et skabende element – hvor det så kan være hensigtsmæssigt at reflektere over sin medskabelse.

I introduktionen til interviewet har jeg vægtet at fortælle, at interviewets formål både var at evaluere, i forstanden vurdere, projektet, og at lære af de gode og dårlige erfaringer. Jeg har således opmuntret til at fortælle om såvel gode som dårlige oplevelser med netværksgrupperne, til kritik såvel som ros, gerne konkretiseret ved eksempler. Desuden har jeg opfordret interviewpersonerne til at reflektere over, hvad deltagelse i netværksgrupperne har betydet for dem på godt og ondt, samt over, om de oplever, at der er brug for andre typer af tilbud.

Under selve interviewet har jeg opmuntret til uddybning af enhver fortælling, der relaterede sig til projektet. Jeg har således – inspireret af fænomenologien – undladt at tage stilling, men tilstræbt en nysgerrig udforskning af enhver del af fænomenet (Christensen 1994). Dog har jeg – i overensstemmelse med undersøgelsens overordnede teoretiske tilgang - overskredet den almindelige anbefaling i fænomenologisk inspireret interviewmetode om ikke at spørge hvorfor.

Alle interview er blevet optaget på bånd. Interviewtemaerne for de individuelle interview i de forskellige interviewrunder varierede med formålet for interviewet og hvilken gruppe, der blev interviewet.

I første interviewrunde indledtes de individuelle interview med såvel unge som plejeforældre med, at disse blev opfordret til at fortælle lidt om dem selv. Dernæst var de overordnede temaer: Forventninger og introduktion til grupperne, oplevelse af og erfaringer med

grupperne/opstartsperioden, samt ros, ris og konstruktive forslag. Under disse temaer havde jeg noteret mig hjælpespørgsmål med udgangspunkt i observationer og udsagn fra gruppeinterviewene²¹. Interviewteknisk lod jeg dog først disse spørgsmål komme på banen efter, at interviewpersonen var kommet med sin fortælling om de overordnede tema, for at undgå at presse en dominansstruktur fra gruppeinterviewet ned over det individuelle interview.

I anden interviewrunde, som var interview med familieplejekonsulenterne, indledte jeg med at introducere til interviewets opbygning, men gjorde samtidig opmærksom på, at der også kunne være andre relevante tematikker, som de med deres indsigt og erfaringer ville kunne udpege som relevante. Jeg opfordrede dem derfor til ikke at lade sig begrænse af de temaer, jeg havde opstillet, og jeg understegede, at jeg meget gerne ville have konkrete eksempler og fortællinger. Temaerne for interviewene var følgende: 1) Den unge, plejeforholdet og din støtte- og tilsynspraksis i familien, 2) Fortæl om dit indtryk af den unges og plejeforældrenes indstilling til og evt. udbytte af at deltage i grupperne, 3) Ændringer i arbejdet med hensyn til den unge? 4) Ændringer i arbejdet med plejeforældrene? 5) K3 som en del af CAFA.

I tredje interviewrunde handlede interviewene med unge og plejeforældre om: 1) Grupperne og gruppernes udvikling, 2) udbytte og lærerprocesser, 3) samspillet mellem grupperne, og 4) ros, ris, andre forslag og behov. Interviewene med familieplejekonsulenterne fulgte den samme struktur som i anden interviewrunde. Gruppeinterviewet med forældrene sigtede på at afdække forældrenes motivation for at komme, samt hvad de syntes, de får ud af at deltage, herunder ros og ris, samt andre forslag og behov. I gruppeinterviewet fyldte de enkelte forældres oplevelse af deres anbringelse meget. Gruppeinterviewet blev herved også en anledning til at opleve, hvordan de responderede på hinandens fortællinger og følelsesudbrud.

Analytisk tilgang

Den analytiske tilgang i denne undersøgelse indskrives sig i en bredt favnende praksisforskningstradition. Analysens formål er i forlængelse heraf ikke først og fremmest at måle og veje projektets succes, men derimod at bidrage til at synliggøre de erkendelsesprocesser, der allerede har fundet sted gennem projektperioden, samt at muliggøre yderligere refleksion og diskussion. Med henblik på det formål anlægges en socialkonstruktionistisk og Bourdieuspireret relationel tilgang, også kaldet objektiverende perspektivisme.

At have en praksisforskningstilgang

I praksisforskningen, også kaldet phronesisforskning pointeres kontekstualitet, kompleksitet, og aktørenes handlinger. Dette implicerer en mistillid til "grand theories" og til teorier, der prætenderer forudsigelse af det sociale. I forlængelse heraf lægges endvidere afstand til forestillingen om, at teorier om børn og unges udvikling samt analyser af den sociale indsats kan være i stand til at pege på *den* rigtige indsats og metode. Med andre ord opfattes ambitionen om evidensbaseret socialt arbejde som en illusion (Payne 1997, Parton 2000). I stedet understreges vigtigheden at eksemplarisk læring i samspil med refleksion i praksis (Parton 2000, Schön 2001).

²¹ I ungegruppen handlede dette om: Positioneringskampe, aldersspredningen, det gode ved at være sammen med andre plejebørn, det med bare at sidde og snakke, aktiviteterne. I plejeforældregruppen handlede det om: Forskelligheden i gruppen, formålet med gruppen/dagsordene for møderne, deltagelse i gruppen som tvang eller tilbud, gruppen som afløsning for eller supplement til familieplejekonsulenternes besøg, fortrolighed i gruppen, ønsker om at arbejdet i gruppen går tæt på arbejdet med det konkrete barn, eller at der arbejdes med mere generelle, anonymiserede problemstillinger.

Dette må imidlertid ikke misforstås som en anbefaling af teoriløshed, hverken i forskningen eller det sociale arbejde. Teorier har blot en anden og mere ydmyg rolle, hvor de med respekt for kompleksitet og kontekstens betydning må samarbejde med refleksion i praksis.

I denne undersøgelse kan teorien med den socialkonstruktionistiske og Bourdieuinspirerede relationelle tilgang metaforisk forstås som "et blik" på feltet. Blikket bestemmer ikke, hvad det ser – men samtidig er det sete alligevel afhængig af øjet, der ser. På samme måde definerer de teoretiske begreber i denne undersøgelse ikke, hvad jeg eksempelvis hører min interviewpersoner fortælle, men de udgør det redskab, som muliggør en analyse, der rækker udover deres egenforståelse. Samtidig er de teoretiske begreber, jeg bringer i anvendelse, så abstrakte – at de må indholdsudfyldes i mødet med det konkrete. De genskabes, udfoldes og konkretiseres i mødet med den empiri, de selv har været med til at se. Dermed er hverken teori eller empiri uafhængige af hinanden – tværimod formes de i samspil med hinanden.

Helt konkret betyder det, at jeg i denne rapport har bygget analysen op ud fra teorier og teoretiske begreber om sociale dynamikker, men at disse først udfoldes og finder deres kontekstualiserede form, herunder hvad de har at sige om problemstillingen, i mødet med det konkrete: Interviewene og observationerne. Det betyder også, at det, der kan siges om problemstillingen, aldrig bliver et endeligt, almentgyldigt svar – fordi svaret afhænger af konteksten, og konteksten aldrig er helt den samme. Men det betyder, som jeg tidligere har været inde på, ikke, at det svar, der gives, ikke kan bruges i andre kontekster. Det skal blot bruges med ydmyghed gennem refleksion over kontekstualiteten²² og respekt for kompleksiteten²³.

Objektiverende perspektivisme og relationalitet

Formålet med denne evalueringsrapport er helt overordnet at opsamle erfaringerne fra et 2½årigt metodeudviklingsprojekt. Metoden hertil har været interview med de forskellige implicerede parter på forskellige tidspunkter. Men hvad hvis nu hvis de forskellige interviewpersoner siger noget forskelligt? Hvad er så sandheden?

Lidt forenklet kan mundheldet "det sete afhænger af øjet, der ser", siges at udgøre pointen i perspektivisme. Der er ingen objektiv sandhed. Hvad, "sandheden" er, afhænger af perspektivet. Det gælder både det, jeg skriver i denne rapport, og det, de forskellige interviewpersoner fortæller mig.

Hvis forskellige interviewpersoner fortæller mig forskellige – ja måske endda modstridende ting om det samme fænomen, så behøver det ikke betyde, at nogle af dem lyver eller har misforstået noget – omend det heller ikke udelukker denne mulighed. Således anerkendes eksistensen af løgne og misforståelser, men det gør eksistensen af flere forskellige gyldige sandheder om det samme også. Ved at sammensætte flere forskellige perspektiver uden at tilstræbe éntydighed, er det muligt at fremstille en mere kompleks – omend aldrig komplet – forståelse (Richardson 2000).

Med Bourdieu kan vi forstå perspektivet, den måde vi oplever og fortolker på, som skabt i et samspil mellem på den ene side vores kropsligt og kognitivt lagrede livserfaringer, på den anden side vores deltagerposition (Bourdieu 1997). I den forbindelse er det en pointe, at deltagerpositionen ikke først og fremmest er noget i sig selv (som i rolleteorien), men ved sin forskel med hensyn til forholdemåder, muligheder og magt fra andre deltagerpositioner i et givet socialt rum. Det er her relationaliteten kommer ind. Dermed forstås forskelle i perspektiv og praksis

²² Hos Bourdieu er det en vigtig pointe, at historiciteten er en vigtig del af kontekstualiteten (Bourdieu & Wacquant 1996).

²³ Ville det så ikke være bedre med en undersøgelse, der muliggjorde generalisering, kunne man fra en traditionel videnskabsteoretiske position indvende. Praksisforskningens svar hertil er: Undersøgelser, der generaliserer, usynliggør det "problem", som kompleksitet og kontekstualitet udgør. Derved umuliggøres en håndtering af "problemet" – den kontekstualiserede analyse – derimod - muliggør håndtering.

– eksempelvis en ungs oplevelse af ungegruppen og måde at handle på – hverken som rent individuelt begrundet eller som betinget af en bestemt rolle. I stedet må det forstås som noget, der løbende skabes og omskabes, hvor både den unges habitus, aktuelle livssituation og deltagerposition er betydningsfulde medspillere.

Den objektiverende perspektivisme handler om at forbinde de forskellige perspektiver på et bestemt fænomen til de ovenfor nævnte betydningsfulde medspillere. Med andre ord handler det om at forstå og forklare perspektivforskellene (med henblik på muliggørelse af refleksion), snarere end at sige, at det ene perspektiv er vigtigere eller rigtigere end det andet (hvilket lukker af for refleksion).

Fremstilling

I denne rapport skal der dels gives stemme til alle de forskellige perspektiver på deres egne præmisser, dels tilstræbes også en forståelse og forklaring af perspektivforskellene. En sådan forståelse og forklaring kan siges at udgøre endnu et perspektiv, -endnu et bidrag til den komplekse, omend aldrig komplette, forståelse. Konkret for denne undersøgelse betyder det, at jeg først undersøger og fremstiller deltagerens oplevelser, erfaringer og holdninger i forhold til K3. Tilgangen er fænomenologisk, men hvor jeg ikke søger en essens, men i stedet fremstiller mønstre af *fælleshed* og *forskelle* i oplevelser, erfaringer og holdninger. Disse mønstre relaterer jeg så efterfølgende til deltagerens habitus, aktuelle livssituation og deltagerposition i det omfang, mit empiriske materiale gør det muligt.

Det hele handler imidlertid ikke om mønstre – men også om gode eksempler, gode i læringsmæssig forstand. Det vil sige fortællinger, som ikke nødvendigvis er repræsentative – ja, måske er det en absolut enkeltstående fortælling – men hvor fortællingerne har relevans, fordi de kan pege på potentialer og faldgruber, muligheder og risici.

Fremstillingsmæssigt følger analysen de fem delprojekter under K3, og der vil undervejs blive gjort opmærksom på, hvilke citater og fortællinger, der repræsenterer mønstre og hvilke, der er medtaget som gode eksempler.

Specielt i forhold til de fortællinger, som er enestående eller næsten enestående, er anonymiteten en følsom størrelse. I disse tilfælde har jeg nogle gange måtte lave om på detaljer for at sløre identiteten samt redigeret i eller helt undladt at bruge citater. De, der kender ”kernen” i fortællingen, vil selvfølgelig alligevel kunne genkende den. I sådanne tilfælde er det hver gang en konkret afvejning, hvad der for og mellem de implicerede er følsomme oplysninger, og etikken tilskriver her, at jeg – når jeg er i tvivl – må udelade oplysningerne af min fremstilling. Det kan få konsekvenser både for fortællingernes overbevisningskraft, for dokumentationen og for læringspotentialer, men her har jeg valgt at lade det etiske hensyn til interviewpersonerne få forrang, og særligt i tilfælde, hvor jeg anskuer interviewpersonens situation og position som upriviligeret og sårbar.

Helt generelt forholder det sig med interviewcitater i fremstillingen således, at disse nogle gange er fuldstændig ordrette, andre gange ikke. Udover anonymitetshensynet handler det om, at det talte og det skrevne sprog er meget forskelligt. Således fremstår det talte ord, når det kommer på skrift, ofte usammenhængende og famlende. Nogle gange er der en pointe i at medtage denne famlen, fordi det siger noget om situationen og den interviewedes forhold til spørgsmålet. Andre gange vil det være u hensigtsmæssigt at tage det med, fordi det primært handler om forholdet mellem det talte og det skrevne sprog. Ved at tage det med, gør man blot læsningen vanskeligere, samtidig med at den interviewede måske kommer til at fremstå som ikke så reflekteret og sammenhængende.

Ungegruppen

Opstart og udvikling af gruppen

Ungegruppens sammensætning og de unges forventninger ved opstart

Ungegruppen blev sammensat af en gruppe unge plejebørn²⁴, som tidligere havde været på feriekoloni sammen, samt nogle unge, som ikke havde været med på feriekoloni. Således kendte en del af de unge hinanden på forhånd, mens andre ikke gjorde det.

De unge, som havde været på feriekoloni sammen, havde gode minder fra kolonien og tænkte gruppen lidt som en forlængelse. De var derfor i udgangspunktet motiverede, og glædede sig – med enkelte undtagelser - til at gense de andre. De enkelte undtagelser handler om, at der selvfølgelig også var unge, der havde haft konflikter og/eller ikke brød sig om hinanden. Dette betød dog ikke nødvendigvis, at de ikke havde lyst til at starte i gruppen.

For de unge, som ikke havde deltaget i feriekolonien, var forestillingen om ungegruppen forud for opstarten mere diffus. I interviewene har jeg spurgt til, hvordan de oplevede det, at de andre kendte hinanden fra kolonien. Ingen tilkendegiver at have oplevet det som et problem, men én af dem fortæller alligevel, at starten i gruppen var svær.

To af de unge, som var med ved gruppens opstart, har erfaringer fra en terapeutisk samtalegruppe (også i CAFA's regi). Disse erfaringer præger deres forventninger til gruppen, og får også indflydelse på resten af gruppens forventninger. Således giver de i gruppeinterviewet i opstartsfasen udtryk for, at det gode ved sådan en gruppe blandt andet er, at man kan møde andre plejebørn og snakke om det at være plejebarn. Alle kan tilslutte sig det første, selvom de har svært ved at sætte ord på hvorfor. Til gengæld er der mere delte meninger om det sidste. De fleste vil gerne snakke, nogle ubetinget; andre mere ambivalent. Således giver en del udtryk for, at de også synes, at det er svært og kedeligt at snakke, og at de er blevet glædeligt overrasket over, at det ikke først og fremmest er lagt an på snak.

Gruppedynamikken: Opstart og udvikling

I opstartsfasen er møderne i ungegruppen karakteriseret ved god stemning, men megen uro. Dog typisk i mindre grad, når de unge er inddelt i mindre grupper og når der er aktivitet.

Efter det første gruppeinterview beskriver jeg gruppen som endnu ikke etableret som egentlig gruppe. Energien i gruppen synes på dette tidspunkt langt hen af vejen at være rette mod den indbyrdes positionering, hvor de unge relaterer sig til og lægger afstand til hinanden. De er usikre og prøvende i deres udsagn og handlinger, samt meget opmærksomme på hinandens reaktioner. En sådan orienteringsmåde karakteriserer netop en gruppe, hvor man endnu ikke rigtig ved, hvor man har hinanden, hvor spilleregler, hierarki, alliancer og sympatier enten kun er i deres vorden eller er under forandring.

Samtidig karakteriserer de fleste af de unge selv gruppen som et sted, hvor alle er venner – til forskel fra, hvad de kender fra andre sammenhænge:

²⁴ Alle de unge boede således i plejefamilie på nær en, som boede på et lille opholdssted. Endvidere var en af de unge slægtsanbragt. To af de unge boede i samme plejefamilie, og en af de unge var i aflastning i en af de andres plejefamilie.

”Gruppen, synes jeg, er god, fordi allesammen er venner, det er ikke kun den og den.”

Dette kan enten fortolkes som et ønske for gruppen og/eller som, at det faktisk er sådan, de oplever den i sammenligning med andre sammenhænge. Sidstnævnte giver – på trods af positioneringsmekanismerne - mening ud fra, at mange af de unge ellers har det svært i sociale sammenhænge, føler sig anderledes og bruger meget energi på at ”fungere normalt”. En af de unge formulerer det i første interviewrunde på følgende måde:

”Det er sådan på en måde atmosfæren, der er anderledes. Det er sådan – det er lidt svært at forklare. Det er en god atmosfære at være i . (..) Når man er sammen med sine venner, så er man sådan lidt.. nu skal du prøve at fungere normalt. Der (i gruppen) kan man bare være, som man er. Det er der i hvert fald mange af dem, der gør”

Det, at man kan være, som man er, gør gruppen til et fristed for de unge, men samtidig kan det måske også – sammen med positionskampene – bidrage til at forklare uroen i gruppen i opstartsfasen. En uro, som både handler om støjniveau, koncentration og væren i rummet. Fra gruppeledernes side oplever de unge accept, omsorg og hjælp til samværet samt ikke mindst fravær af stress og formaninger:

”Det gode ved det er, at de laver mad, og den måde de er på. De er alle sammen søde og rare på hver sin måde. De er søde overfor én. De vil meget gerne hjælpe én, meget gerne i hvert fald. Det er sådan, hvis vi skal være alvorlige, eller hvis vi har travlt, så er det stadigvæk stille og rolig. Det er ikke sådan, at de siger: Nu, nu, nu. Det er ikke sådan, at de bliver sure.”

Gruppelederne reflekterer løbende over spillet mellem de unge, og hvordan de bedst mulig kan støtte dette. Samtidig må de også udvikle deres eget samarbejde, herunder en kompetence til spontant at overlappende og supplere hinanden for at kunne støtte de unge og gruppedynamikken bedst mulig samt med henblik på at tackle de mange uplanlagte og uforudset situationer, der opstår i gruppen²⁵.

Over tid tager uroen og positionskampene mellem de unge af, og gruppen kommer til at fungere rigtig godt. Dette kom i anden interviewrunde blandt andet til udtryk ved, at ingen af de unge i tilnærmelsesvis samme grad som i første interviewrunde inddeler gruppen i undergrupper og distancerer sig til nogle af undergrupperne, samt ved at de fleste, når de bliver bedt om at beskrive, hvordan gruppen har ændret sig, svarer, at kammeratskabet er blevet bedre. Det har, i følge de unge, været godt fra starten, men det er blevet endnu bedre, og de har lært hinanden bedre at kende.

Selv da der halvandet år efter gruppens opstart kommer nye ind i gruppen, forstyrres den gode udvikling i gruppedynamikken ikke. Og de nytilkomne oplever, at det er relativt let at komme ind i kammeratskabet i gruppen. En af de nye fortæller:

”I starten synes jeg, at det var sådan lidt – jeg var lidt nervøs, men altså så faldt jeg hurtigt ind i gruppen, og så var der ikke mere.”

Der er dog grænser for, hvad gruppekulturen kan holde til. Anden gang gruppen suppleres efter endt projektperiode, er det halvdelen af ”de gamle”, der forsvinder, og denne gang betyder udskiftningen fornyet uro og også nogen positionskampe. Således synes det – ikke så overraskende - svært fuldtud

²⁵ Vi skal senere under overskriften ”At skabe en anerkendende stemning gennem en arbejdsmåde” vende uddybende tilbage til gruppeledernes (udvikling af deres) arbejdsmetode og samarbejde.

at bevare den opnåede positive gruppekultur ved meget stor udskiftning. Den skal opbygges på ny – omend ikke helt fra grunden.

Aktiviteter i gruppen

Starten

De første møder i gruppen er helt overvejende orienteret mod uforpligtende hyggelige og sjove aktiviteter. Der er blevet lavet mad, spist sammen, leget, spillet og læst historie, og gangen inden sommerferien tager gruppen ud at bowle.

Efter nogle gange begynder gruppelederne at overveje at lave aldersopdelte grupper, fordi de oplever, at behovene er meget forskellige hos de yngste og de ældste. Samtidig overvejes det, om og på hvilken måde gruppen skal orienteres mod snakke om det at være i plejefamilie. Blandt andet overvejes det, at nogle gerne vil snakke, mens andre er mere aktivitetsorienteret. Den første interviewrunde antyder imidlertid, at stort set alle fremhæver det med snakken i gruppen – omend nogle noget ambivalent.

I tiden efter fastholdes strukturen med madlavning, fællesspisning, leg, spil og ture ud af huset. Snakkene foregår primært hen over det andet, eksempelvis når man laver mad eller kører i bil sammen på vej til en aktivitet ud af huset. Der er dog også gange, hvor de unge mere direkte inviteres til at snakke, eksempelvis gennem gruppesnak om sommerferie og via et spil med motoriske øvelser og spørgsmål, der går tæt på den unges følelser og oplevelser.

Introduktion af længerevarende ture og arbejde med livshistoriemapper

Ca. et års tid efter opstart tager gruppen på en ski-weekend. Formålet er at give de unge en god (succes-)oplevelse, at ryste gruppen bedre sammen som gruppe, og at de unge skal lære hinanden bedre at kende. Gruppelederne oplever, at målene bliver indfriet, hvilket bekræftes i interviewene med de unge. Selv de unge, som på det tidspunkt er lidt i periferien i gruppen, oplever på turen at komme tæt på de andre, og flere af dem peger på denne skitur, som noget af det bedste:

”Skituren, det var rigtig godt (...). Det var sjovt, og jeg snakkede rigtig meget med Nete og Sanne, og også med Benjamin og Tobias²⁶. De var rigtig søde ved mig.”

Og en anden af de unge siger:

”Det var fedt, rigtig sjovt. Det er s’gu sjovt at stå på ski. Det synes alle, altså. Bagefter når man så har været ude og stå på ski, så er man pisse-træt. Så ligger man i en campingvogn og snakker og jeg ved ikke hvad. (...) Altså det (gruppen) blev selvfølgelig kun bedre, ikke. Fordi så var vi på tur. Så kender man dem endnu bedre, fordi så når man har været på tur, så snakker man om alle mulige ting.”

Alle de unge giver udtryk for at være glade for skituren, og de begrundet det dels med, at det i sig selv er sjovt at stå på ski, dels med at det har været dejligt at være så meget sammen med de andre, og at de har lært hinanden meget bedre at kende, er kommet tættere på hinanden.

Efter et halvt årstid gentages succesen med overnatningstur, denne gang med overnatning på et hø-loft og opgaver i skoven. Turen starter med, at gruppen ser en film om at være på døgninstitution, og om at blive udskrevet uden efterværn. Dette fungerer samtidig som opstart på

²⁶ Navene er ikke de rigtige navne.

gruppens arbejde med livshistoriemapper. Turen er således bygget op med en vekselvirkning mellem aktivitet/oplevelser og eftertanke/snak. I løbet af projektperioden er gruppen på yderligere én tur, denne gang en natur-tur til Sverige. Efter endt projektperiode har gruppen igen være på skitur.

Forud for overnatningsturen på hø-loftet er gruppelederne i tvivl om, hvorvidt de unge overhovedet vil være motiverede for arbejdet med livshistoriemapperne, men tvivlen bliver gjort til skamme, da de unge relativt uforbeholdent kaster sig ud i det. Arbejdet med livshistoriemapperne forsætter herefter i en periode til hvert møde, kombineret med leg, spil, madlavning og fællesspisning.

De unge om turene: ”det er helt vildt fedt”

Som jeg ovenfor har været inde på, er de unge uden undtagelse meget begejstrede for turene. Øjnene lyser, når de nævnes, og de fortæller begejstret om deres oplevelser. De ønsker bare mer’, mer’, mer’ af den slags. På spørgsmålet om, hvad det er, der er så godt ved turene, svarer en af de unge:

”At man får det langt bedre og fælles venner. Man er sammen næsten døgnet rundt. Man får et rigtig godt fællesskab. Det er det, jeg godt kan lide ved det.”

Nogle af de unge fremhæver turene som det bedste ved gruppen:

”Jeg synes, gruppen – det er rigtig godt. Tage til Sverige og sejle i kano og kajak – det har været sjovt. (..) Det (gode ved det) er, at vi alle sammen har det sjovt. Vi hygger os alle sammen. Der er ikke så meget. Vi snakker aldrig om problemer. Vi hygger os bare og har det sjovt. (..)”

Og en anden siger:

”Jeg synes, det (turene) er helt vildt fedt, fordi at da kommer man endnu mere tæt på hinanden, og vi er jo afsted næsten en hel uge ad gangen eller en weekend. Det, synes jeg bare, er det fedeste, altså. Det har jeg været virkelig positiv overfor – det at være på tur med nogen, som har været ude for det samme, som man selv har.”

Det gode ved turene er altså både, at det er sjovt i sig selv, men også i høj grad fællesskabet med de andre, og det at man lærer hinanden bedre at kende.

De unge om arbejdet med livshistoriemapperne: Hyggeligt og godt

Men det, at turene af nogle af de unge fremhæves som det bedste, skal ikke nødvendigvis forstås som, at de så helst er fri for snakkene. Den unge siger nemlig i samme åndedrag, at noget af det særlige ved gruppen er, at de forstår hinanden, at man kan få trøst og at det er nemt at snakke med hinanden om, hvordan man har det, fordi ”det er den samme oplevelse, man har – og samme problemer”. Og en anden af de unge, som foretrækker aktiviteterne og turene fortæller på følgende måde om arbejdet med livshistoriemapperne:

”Nåh..ja, de der mapper der – det fatter jeg ikke en skid af. Dem fatter jeg overhovedet ikke. Skriv dit, ja, ja fødselsdag og jeg ved ikke hvad. Tegn et eller andet og...Nej, men jeg forstod ikke en bjælke af det.”

Interviewer: ”Så du synes, det var kedeligt eller meningsløst?”

”Næ..jeg synes sgu, at det var meget sjovt. Vi lavede dem sammen med Jan. Jeg ved jo heller ikke... Vi sad bare og snakkede om alt muligt andet og sådan noget. Vi var ragende.. Det var sgu meget hyggeligt.”

Interviewer: ”Talte I også om jeres plejefamilier og familier?”

”Ja, ja, og også om man var sur over et eller andet, og om der var noget, man var fælles om.”

Interviewer: Og hvordan var det så – selv at fortælle og at høre de andre?

”Det var hyggeligt nok. Jeg synes faktisk, at det var spændende. Det ville være helt anderledes, hvis jeg var plejebarn og alle de andre ikke var. Hvis jeg var den eneste, der sad der og.. Så ville det jo være underligt.”

Snakkene og arbejdet med livshistoriemapperne er hyggeligt og spændende, fordi de andre også er plejebørn – men turene er nu det bedste i følge den unge i citatet ovenfor. Det er dog kun nogle af de unge, der synes, at turene er det bedste. Andre fremhæver netop snakkene med andre plejebørn samt arbejdet med livshistoriemapperne. Således svarer en af de unge på spørgsmålet om, hvordan det har været at være i gruppen, på følgende måde:

”Jamen, jeg synes, det har været rigtig godt, at man har kunnet være sammen med andre plejebørn, og at man har kunnet snakke om hinandens ting, og hvad der er sket med hinanden, og hvad man har været ude for og sådan noget. Det, synes jeg, har været rimelig fedt.”

Kombinationen og det at være sammen med andre plejebørn

Oplevelserne af, hvad der er det bedste ved gruppen er forskelligt for forskellige unge. Nogle elsker snakkene og arbejdet med livshistoriemapperne. For dem er det ikke mindst det, der gør gruppen til noget særligt. For andre er snakkene bare ”okay” – også selvom de kan fortælle om, hvordan disse snakke på forskellig måde har hjulpet dem. For disse unge er det samværet med andre plejebørn, den gode stemning, ”hvor man kan være, som man er” og de sjove aktiviteter, der trækker. Og så er der de unge, der som pigen i citatet ovenfor, siger, at det er det hele – kombinationen, der er god. Dette kommer også frem i følgende ordveksling:

”Det gode er det sociale, og det seriøse, og det dårlige Jeg ved ikke, hvad det dårlige er. Jeg kan ikke se noget dårligt i det. Jeg synes kun, det er godt.”

Interviewer: ”Er der slet ikke noget, du ikke kan li’?”

”Nej, jeg kan godt li’ det hele”

”Interviewer: ”Hvis det nu var sådan en gruppe, hvor man snakkede hele tiden, ville det så..?”

”Så ville det være kedeligt i længden. Så var der jo ikke noget sjovt i det.”

Interviewer: ”Hvad så hvis, den kun var social og med sjove aktiviteter?”

”Ja, så ville man jo ikke få noget specielt ud af gruppen, udover at have det sjovt”

Interviewer: ”Men hvad er det så, I får ud af det ved f.eks. at arbejde med mapperne, som er anderledes, end når I bare har det sjovt?”

”Vi får snakket hinandens problemer igennem og får givet hinanden gode råd.”

Den unge i dette citat repræsenterer det store flertal af de unge i den forstand, at de færreste kunne tænke sig, at nogle af aktiviteterne skulle væk fra gruppen: De ønsker sig ikke en ren terapeutisk

samtalegruppe²⁷, og de ønsker ikke bare sjov og ballade. De værdsætter kombinationen, og mange af dem fortæller på den ene eller anden måde, hvordan de forskellige aktiviteter bidrager til, at de kommer tættere på hinanden og får et godt og tillidsfuldt kammeratskab. Alle synes, at det, at de alle er plejebørn, gør gruppen til noget særligt. Eksempelvis siger en af dem på denne måde:

”Den var meget anderledes på den måde, at de unge der også kom fra opholdssteder eller plejefamilier, ligesom jeg også gør.”

Når det er sagt, vægter de – som jeg har redegjort for ovenfor - de forskellige aktiviteter forskelligt.

Maden og madlavningen

Samværet, kammeratskabet, snakke, arbejdet med livshistoriemapperne og turene ud af huset (både en-aftensture og ferieturene) er det, der nævnes oftest, når de unge skal fortælle om gruppen. Men også maden og madlavningen nævnes. Med hensyn til madlavningen, er der delte meninger. Nogle synes, det er hyggeligt – mens andre som den unge i det følgende citat synes, at det kan være forstyrrende, når man lige har gang i noget:

”Jeg synes, det hele er godt...Noget af det dårlige er, at vi skal lave mad, ik’. Det, synes jeg, er lidt dårligt. Man har det skægt, og så skal man lige pludselig lave mad. Vi er i hold og skiftes. Det er irriterende.”

Til gengæld er der ingen, som har noget negativt at sige om fællesspisningen. Det er bare hyggeligt.

Køns-, alders- og andre forskelle i de unges prioriteringer?

Der synes ikke at være et systematisk mønster i de unges forskellige prioritering af aktiviteterne. Der er eksempelvis ikke nogen tydelig forskel mellem, hvordan piger og drenge prioriterer, hvordan de yngste og de ældste prioriterer, eller hvordan de, som har været længe i gruppen, og de, som er kommet til senere, prioriterer. Dog synes der at være antydningen af et mønster af, at de unge, som i forvejen har et socialt netværk, i højere grad end de, der har det socialt svært, prioriterer arbejdet med livshistoriemapperne. Endvidere er der antydning af et mønster i forhold til de unge, som aldrig nåede at komme særlig mange gange i gruppen, hvilket vi vender tilbage til i næste afsnit.

De fleste unge er glade for gruppen – og så er der lige dem, der ikke er det...

De unge, der har gået i gruppen gennem længere tid, er allesammen glade for gruppen. Det er, hvad de fortæller – og hvad de udstråler, når de snakker om gruppen. Og billedet bekræftes i interviewene med såvel plejeforældre som familieplejekonsulenter, som ofte fortæller, at de måske nok fra starten havde set det som et godt tilbud til den unge, men at de alligevel er overraskede over, hvor glade de unge er for det/hvor meget det betyder for dem. Eksempelvis fortæller en af konsulenterne, at hun aldrig tidligere har oplevet den unge så begejstret for noget som helst andet. Og en af de unge selv fortæller følgende om gruppen:

”Jeg vil sige, at det er det fedeste, og at det er godt at komme i sådan en gruppe og tale med andre mennesker om de samme problemer. Det vil jeg anbefale. Det er skidegodt.”

²⁷ Nogle af dem har prøvet dette, hvor nogle har været glade for det, andre ikke. For de som ikke har været glade for den rent samtaleorienterede gruppe udgør netværksgruppen et alternativ til valget mellem – fra deres perspektiv pest eller colera - at være alene/isoleret med sin situation eller samtale”terapi”.

Der er stort set ingen af dem, der kan finde noget negativt at sige – heller ikke, når man virkelig udfritter dem. I stedet fortæller de, at både de andre unge og de voksne er søde, at kammeratskabet er godt, at det er dejligt at være sammen med og snakke med andre plejebørn, at det er sjovt at komme i gruppen osv. En af dem siger:

”jamen det gode ved gruppen er jo, at vi alle sammen er sammen, og vi har det godt med hinanden. (..) Det dårlige ved gruppen, ja..det ved jeg sgu ikke. Jeg har ikke rigtig tænkt over, at der var nogle dårlige ting. Jeg har aldrig nogen sinde tænkt: Nej fuck, jeg gider ikke i den gruppe i dag fordi et eller andet. Hvis folk spørger: Hvad kommer du lige herved eller sådan noget? Så, nej..jeg har sgu ikke tid, jeg skal ned i gruppen. Jeg vil heller droppe det andet, end droppe at skulle ned i gruppen.”

Til gengæld ser det noget anderledes ud, når man spørger de unge, som har forladt gruppen²⁸. Her findes negative fortællinger om kammeratskabet, eksempelvis at de andre unge var dumme eller om oplevelser af at blive holdt ude. Endvidere giver nogle i modsætning til de andre unge udtryk for en holdning om, at det er en dårlig idé at samle plejebørn i en gruppe²⁹. De vil helst være sammen med deres kammerater der, hvor de bor. De fortæller, at de synes, det var irriterende og forstyrrende at skulle afsted. Og at de – også inden de startede i gruppen – havde modvilje mod idéen. Nogle af dem havde lang transport til gruppen – men det er der også nogle af de andre unge, der har. Og en af dem fortæller endvidere, at hun nemt bliver køresyg. Derudover begrundes de deres udtræden – og inden da fravær fra gruppen - med, at de har andre fritidsinteresser. Derved adskiller de sig imidlertid ikke fra en del af gruppens øvrige deltagere, som også dyrker fritidsinteresser, men som de så bare melder afbud til for at komme i gruppen.

Derimod har nogle af dem, ifølge interviewene med dem selv og deres plejeforældre, en række andre fællestræk, som i større eller mindre grad adskiller dem fra gruppens øvrige unge, og som måske kan være med til at begrunde modviljen mod gruppen³⁰. Således er det karakteristisk, at de ikke bryder sig om at snakke problemer, og at de kan være irriteret over hele tiden at blive mindet om, at de er plejebørn, samt over at der hele tiden kommer nogle for at snakke med dem, fordi de er plejebørn. De vil hellere have lov til at leve i fred, og have et ”normalt” liv. Derudover har det været karakteristisk, at de har haft langt mere fravær end de øvrige, og at de – muligvis, omend ikke nødvendigvis udelukkende, som følge heraf – har haft en perifær og sårbar position i gruppen.

Plejeforældrenes opbakning til de unges deltagelse i gruppen

Erfaringerne fra den terapeutiske samtalegruppe peger på, at opbakningen fra plejeforældrene er afgørende i forhold til at få de unge til at blive i gruppen (Warming 2002). Dels kan det nemlig være svært i starten, hvor man ikke kender de andre, og dels kan det også af forskellige grunde nogle gange være svært lige at tage sig sammen til komme ud af døren. Endelig kan der også være sket noget i gruppen, eksempelvis en konflikt med en af de andre unge, som gør, at man ikke har lyst gangen efter. Det er derfor relevant også at se på plejeforældrenes opbakning.

²⁸ Dette gælder dog ikke alle de unge, der har forladt gruppen, således gælder det for en af de unge, som forlod gruppen meget tidligt, at hendes fortælling om gruppen i høj grad ligner de andre unges. Denne unge fortæller, at hun ikke husker at have taget en beslutning om at være holdt op, og at hun faktisk godt kunne tænke sig at være med i gruppen.

²⁹ Dette gælder heller ikke den unge, som er nævnt i ovenstående note. Også på dette punkt ligner hun mere de unge, som blev i gruppen.

³⁰ Heller ikke dette gælder den af de unge, hvis fortælling om gruppen ligner fortællingerne fra de unge, som blev i gruppen.

Generelt har der blandt plejeforældrene været en stor og overvejende uforbeholden opbakning til de unges deltagelse i gruppen. De har syntes, at det var en godt tilbud til den unge, og de har aktivt bakket det op ved at "skubbe" den unge ud af døren både i opstartsfasen for dem, som ikke kendte de andre på forhånd, og hvis det en dag kunne være lidt svært, eller hvis den unge ikke har været motiveret fra start. En af plejeforældrene fortæller:

"I starten havde han ikke lyst, men det er jo sådan noget, man bygger op over tid. Så som plejeforældre skal man lige holde dem til. Jeg har kørt ham derned flere gange, hvor han ikke gad og sådan, men han er glad for det i dag. (...) De børn, vi har med at gøre, skal have meget hjælp – ikke kun én gang som mange andre børn. De skal måske have det tyve gange."

Interviewer: "Men var du sikker på, at det skal han bare, så jeg kører ham derned, for han skal have de her gange, inden han kan li' det – eller begyndte du at tvivle på, om det var noget for ham?"

"Jamen der var nogle gange, hvor jeg holdt på, at det skulle han bare – der var ikke så meget at raffle om. Det er så nemt bare at sige nej, og så sidde hjemme og høre musik og se fjernsyn."

Mange af de unge fortæller, at de glæder sig hver gang, de skal af sted. Ligeledes fortæller mange plejeforældre, at de unge har været motiveret lige fra start, og at de – ofte til forskel fra, hvordan de ellers har det med datoer og aftaler – altid har styr på, hvornår de skal afsted. Endelig er der også et eksempel på en ung, der blev bakket aktivt op i starten; men hvor plejeforældrene senere totalt ændrede kurs, således at den unge selv måtte sørge for både transport og at holde styr på datoer. Alligevel blev han i gruppen. Selv fortæller han:

"Lige i starten ville jeg faktisk ikke. Jeg gad ikke. Jeg syntes, det var røvkedeligt. Så sagde min plejefamilie: 'Du skal'. Så tog jeg derud. Så var jeg derude et stykke tid, og så gad jeg alligevel ikke. Så sagde jeg til min plejefar: 'jeg gider fandme ikke'. Så sagde han: 'Så gå ud og sig til dem, at du ikke har lyst'. Så alligevel var det meget sjovt, og så blev jeg i gruppen."

Interviewer: "Så på den ene side gad du ikke, og på den anden side gad du godt alligevel?"

"Ja, det var den togtur. Jeg gad ikke tage hele vejen derud. Det lå jo nogle gange tirsdag, onsdag og forskellige dage, hvor jeg havde mange forskellige ting, og jeg skulle meget tidligt op om morgenen og jeg var først hjemme ved halv tolvtiden om aftenen, ik'. Men det gad jeg så godt alligevel"

Interviewer: "Hjælp dine plejeforældre dig så med at holde styr på, hvornår du skulle afsted..?"

"Nej, det var mig selv. Der kom sådan et brev hver gang. Så jeg havde sådan et brev på mit værelse, hvor der stod, hvilken dag det var."

Drengens fortælling handler om, hvordan starten var svær – og om hvordan han, efter at have fået plejeforældrenes aktive opbakning i starten, blev så glad for gruppen, at han ikke alene fastholdt tilknytningen, selvom opbakningen ikke længere var til stede, men også overkom ulysten til en lang togtur og ulempen ved at komme sent hjem og i seng. På den led kan fortællingen også ses som en indikator på gruppens betydning for ham: Den betød virkelig noget. Og i forlængelse heraf som en fortælling om gruppens aktivering og synliggørelse af nogle ressourcer og kompetencer hos den unge, som måske ingen, forud for dette, var opmærksomme på, at han havde.

Men hvad med plejeforældrene til de unge, der er trådt tidligt ud af gruppen, og som ikke blev rigtig glade for den: Har de bakket de unges deltagelse aktivt op. Nogle af dem har; andre kun i meget begrænset omfang eller slet ikke. Men med disse nuanceringer må det siges, at opbakningen har været mindre hos nogle af dem der holdt op, end hos flertallet. Således har plejeforældrene måske ikke helt – eller slet ikke - kunne se formålet med gruppen, og de har derfor – naturligt nok – tilladt flere fravær, og accepteret at den unge ikke ønskede at fortsætte.

”Mie blev aldrig rigtig glad for det, og jeg tror måske også, at hun har kunne mærke, at vi var i tvivl om, om det var noget for hende. På det tidspunkt fungerede hun godt i skolen, havde mange venner og gik til (forskellige sportsaktiviteter), så det gav ikke rigtig mening at hive hende ud af hendes liv her, for at skulle køre helt derover og være sammen med andre plejebørn. Men i bakspejlet kunne jeg godt ønske, at vi havde holdt lidt mere fast, end vi gjorde.”

Hvis de unge synes velintegrerede og velfungerende, kan gruppen for plejeforældrene (og den unge selv) opleves som et pres til at sætte fokus på det særlige ved, at de er plejebørn, og derved også en forstyrrelse af deres bestræbelser på et ”normalt liv”. Særligt hvis den unge fra starten ikke selv har lyst, kan det så blive svært at fastholde den unges tilknytningen til gruppen. Det er dog ikke sådan, at det særligt er de velintegratede unge, der er trådt ud af gruppen – snarere må det ses som et samspil af flere faktorer. Der er således flere velintegrerede unge, der er blevet i gruppen, og der er også unge, der af plejeforældrene ikke karakteriseres som velintegrerede, men hvor plejeforældrene af andre årsager ikke har kunnet se formålet med den unges deltagelse, og som derfor ikke har bakket om omkring den³¹.

Ikke fortrydelse – men måske savn

Men hvad siger de unge selv: Er der også en form for fortrydelse på spil, når de er holdt op i gruppen. Her må man skelne mellem for det første dem, der er trådt meget tidligt ud af gruppe og aldrig fik en tilknytning, for det andet dem der holdte ved et stykke tid, men trådte ud af gruppen, fordi de ikke havde lyst til at forsætte, og for det tredje dem, som trådte ud af gruppen af andre årsager³².

En af de unge, som aldrig rigtig fik en tilknytning, fortryder ikke, at hun ikke gav gruppen en chance – eller rettere hun synes, at hun faktisk gav den en chance, og at det ikke var noget for hende. Hun fortryder derfor ikke, at hun gik ud af gruppen, og hun savner ikke et lignende tilbud. Dog kunne hun godt tænke sig at genoptage kontakt med en af de unge fra gruppen, som hun var på tærsklen til at få en relation til, da hun trådte ud af gruppen. Heroverfor husker den anden, som også forlod gruppen tidligt, slet ikke at have taget en beslutning om at holde op³³. Hun vil faktisk gerne have kontakt med gruppen, og da jeg spørger hende, hvad hun kunne ønske sig, hvis alt var muligt svarer hun:

”Jeg kunne godt tænke mig – der er meget. Jeg kunne godt tænke mig at komme på ferie – sådan rigtig ferie et varmt sted eller skiferie – med den gruppe. Det måtte godt være 14 dage, for den første uge kan man måske lige lære hinanden at kende, og så er det ærgeligt, hvis man skal hjem”

Interviewer: ”Hvad så bagefter. Ville du så gerne mødes med dem, eller kunne det være lige meget”

”Så ville jeg gerne mødes med dem en gang om måneden – en gang om ugen, ville nok være for tit.

De unge, som på et senere tidspunkt valgte at træde ud af gruppen, giver ikke udtryk for, at de fortryder i den forstand, at de kunne tænke sig at vende tilbage. Men de giver udtryk for at savne gruppen, herunder samværet med specielt nogle af de andre, og de ting man lavede

³¹ Her skal det indføres, at det rent faktisk er meget få, der er holdt op, hvorfor det på ingen måde kan tages som bare tilnærmelsesvis ”statiske data”.

³² Ovenstående skal tages med det forbehold, at der knap nok er tale om grupper, da der kun er et par unge i hver gruppe. Det er således ikke antallet, der begrundes grupperingen, men mere at det giver mening i forhold til at forstå deres forskellige holdning til det ikke længere at være en del af gruppen.

³³ Tilsyneladende har plejeforældrene taget denne beslutning på pigens vegne, og hun har slet ikke været opmærksom på, at det var en gruppe, som skulle mødes kontinuerlig.

sammen. En har stadig kontakt med enkelte fra gruppen, men savner gruppesamværet. En anden har ikke kontakt med nogen, men kunne godt tænke sig det.

Endelig er der dem, som ikke selv har truffet beslutningen, men hvor det er plejeforældrenes beslutning eller udefrakommende faktorer (eksempelvis ophør af plejeforholdet, flytning el.), der har forårsaget den unges udtræden af gruppen. Disse unge synes, at det er rigtig ærgeligt, og er ikke i tvivl om, at de savner gruppen og samværet med andre ligestillede unge. Her kunne man til dels placere den ene af de piger, som knap nok nåede at få et tilhør til gruppen, men som alligevel tydeligt husker de andre, men ikke husker, at have taget en beslutning om at træde ud af gruppen, og godt kunne tænke sig at vende tilbage eller at få et ligende tilbud.

Det får de unge ud af at deltage i gruppen

Ovenfor har jeg skrevet, at de unge, som har gået i gruppen gennem længere tid, er rigtig glade for den. Nogle har været det lige fra start, mens andre er blevet det efter en indkøringsfase. I dette afsnit skal vi kigge lidt nærmere på, hvad de unge egentlig får ud af at deltage.

Man følte bare, at man var den eneste...

I interviewet med en af de unge, spørger jeg, hvad det er, der er så fedt ved gruppen. Til det svarer han:

”Det er det med... Før da jeg ikke var med i gruppen, gik jeg altid rundt og tænkte med mig selv, at det var så uretfærdigt for en. Man følte bare, at man var den eneste, og at man var helt alene om det i verden. Det var bare et helvede, og så kommer man ind i den der gruppe, og så er der mange mennesker at snakke med, og det er hyggeligt og sådan, og man får venner ved det. På den måde bliver det ikke så...Før kunne man godt føle sig lidt ensom, men der er jo også mange andre plejebørn, og så får man et nyt syn på livet.”

Interviewer: ”Så du blev faktisk gladere af det?”

”Ja, mange af mine venner synes, at jeg er blevet et helt nyt menneske, efter at jeg er startet i gruppen”

Den unge fortæller her, hvordan det blev en vending i hans liv at komme sammen med andre plejebørn, at han er blevet gladere af at opleve ”at han ikke er den eneste”. Det er der også andre af de unge, der fortæller. Ligeledes er der plejeforældre, der fortæller, at deres plejebarn gennem gruppen har erfaret, at ”der er andre, der har det værre end mig”, og at det gør dem godt. Det kan være med til at give mening til, hvorfor det er så helt særligt at være sammen med andre plejebørn.

Man bliver gladere, når man får snakket om sine problemer

”Det gode ved sådan en gruppe er, at man fortæller, hvis man har et problem, og så er det ikke et problem mere”

Interviewer: ”Hvordan forsvinder problemet, når man fortæller om det?”

”Jo, for alle kender det jo, for alle er plejefamilie”

Og en anden fortæller:

”Jeg synes, man får det bedre. Det har jeg i hvert fald fået.

Interviewer: ”Hvordan det?”

”Jo..jeg skændes tit med min plejemor, og det var der så også en af de andre, der gjorde, og så kunne vi snakke om det i gruppen. Det har været godt.

Flere af de unge fortæller, at de er blevet gladere af, at gå i gruppen. Og en del af dem kæder det sammen med, at de i ungegruppen kan snakke problemer med andre, som kender til de samme problemer:

”Vi forstår hinanden. Det er de samme oplevelser, man har – og de samme problemer.”

Den unge, som er citeret ovenfor, udnævner gruppen tillige med det, at han har fået en rigtig god og fortrolig ven i gruppen, som det bedste, der er sket i hans liv. En anden fortæller, at både hendes venner og lærere kan se på hende, at hun er gladere, når hun har været i gruppen, og en tredje at hendes far er glad for, at hun går i gruppen, fordi han kan mærke, at det er godt for hende.

Men hvad er det for problemer, de får snakket om? – og hvem snakker de med?

Først og fremmest snakker de i de mindre grupper, når de arbejder med livshistoriemapperne. Derudover snakker nogle af dem også to-tre stykker sammen, eksempelvis henover madlavningen, eller når de bare laver ”ingenting”. Endelig er køreturen i en bil, eksempelvis til og fra biografen eller bowling også en god anledning til at få snakket om et problem. Det er således både den ”planlagte snak” og snakken, når man ”ikke laver noget”, der skaber rum for de unges problembearbejdning.

Nogle af de unge synes bedst om ”den planlagte snak” i forbindelse med arbejdet med livshistoriemapperne, som de oplever som mest seriøs. I nedenstående citat forklarer den unge, hvad der er særligt ved snakkene i forbindelse med arbejdet med livshistoriemapperne:

”Det er seriøst. Vi får snakket hinandens problemer igennem, og får givet hinanden råd”

For andre er selv den mindre gruppe på ca. fem unge og en voksen, som arbejdet med livshistoriemapperne foregår i, for stort et forum for den slags snakke – eller der kan være problemer, som de ikke lyst til at snakke om, når de voksne er med. Disse unge giver dog ikke udtryk for at have noget imod arbejdet med livshistoriemapperne – tværtimod, men de er måske mere med på ”en lytter” i forhold til det med problemer. Det med de voksne går ikke på de konkrete voksne, men mere på voksne som kategori. For nogle handler det om tillid til voksne, mens det for andre i følge dem selv ikke er det, der er på spil:

”Jo, jo, jeg har tillid til dem, men ikke sådan at jeg vil snakke med dem om det (problemer). Det skulle virkelig være langt ude, det tror jeg altså. (..) Jeg ved ikke hvorfor. Det er bare sådan noget, jeg har med voksne. Jeg bruger dem sgu egentlig ikke til så meget.”

Gruppen som fortroligt rum

Forskellen i forhold til, hvordan de unge forholder sig til og går ind i arbejdet med livshistoriemapperne, handler endvidere om, hvor svært den unge har ved at tale om egne problemer, samt om hvorvidt de opfatter gruppen som fortroligt rum. Det gør de fleste. Flere fremhæver netop dette som vigtigt for ”problemsnakkene”:

”Man kan sige alt, uden at nogen får noget at vide og ude der sker noget. Det er det gode ved det.”

Enkelte er ikke helt sikre på, at dette er tilfældet, og andre igen bekymrer sig slet ikke om den side af sagen. Således svarer en af de unge på følgende måde på spørgsmålet om, hvorvidt man kan sige alt i gruppen, eller om der er ting, man holder for sig selv:

”Ja, det er klart, der er ting, man holder for sig selv. Det er jo stadig bare en gruppe. Jeg ved ikke sådan. Det tror jeg sgu også, de andre gør, altså”

Interviewer: ”Hvad kunne det være, som du ikke ville snakke om i gruppen?”

”Jeg ved sgu ikke. Mit privatliv. Det ved jeg sgu ikke. Det kan væreJa, hvad fanden kan det være, mand? Der må sgu da være et eller andet, jeg ikke ville sige. Suk..Det kan jo godt være, at man lige har oplevet eller gjort et eller andet, som ikke lige skal ud..Men altså, nej det er der sgu egentlig ikke. Ikke sådan noget jeg lige har tænkt over, fordi jeg plejer jo bare at snakke løs om alt ”

De problemer, som de unge får vendt i gruppen, er mangfoldige. Noget af det, de har berettet om, er skænderier med plejefamilien, skuffelse og/eller sorg over at skulle flytte, psykisk syge forældre, seksuelle overgreb, vold i familien, mobning og kærestesorger³⁴. Udefra set har problemerne meget forskellig tyngde, men for de unge, er det hele problemer, som har fyldt meget. Problemerne bliver ikke nødvendigvis løst, og de bliver heller ikke kontinuerligt bearbejdet som i et egentlig terapeutisk forløb, men ”det letter bare at snakke om det, at få det sagt”, som en af de unge forklarer.

Jeg er blevet mere åben

Dertil kommer, at snakken i gruppen – og det at opleve ”at der er andre som mig”, også kan ændre den måde, man er på i andre sammenhænge. Her fortæller en af de unge om, hvordan han er blevet mere åben af at gå i gruppen, og hvordan det også har ændret hans relationer til kammerater udenfor gruppen:

”Jeg er blevet mere åben og ikke sådan en enspænder og kan snakke om flere ting”

Interviewer: ”Hvad er det for nogle ting, du bedre kan snakke om?”

”Det er alt. Før i tiden var det meget sådan noget med, at man kom hjem til sine venner og så sad man bare sådan og kiggede lidt. Så spurgte de sådan lidt til en – men man var ikke så meget for at sige noget. Det var sådan lidt pinligt. Så efter man var startet i den gruppe, så gik der et par måneder, og så begyndte man at kunne tale om det og sådan, og synes, det var okay. (...) Jamen, det har løsnet meget på det, at vi har snakket. Jeg synes ikke, det er fedt at være plejebarn, men det er som om at ens venner, de respekterer én på en anden måde.”

Der er kun enkelte andre af de unge, der fortæller så direkte om, at deltagelsen i gruppen har ændret den måde, de er på i samværet med andre, og det handler næsten altid som i ovenstående citat om, at de er blevet mere åbne. Dertil kommer fortællingerne om, at de er blevet gladere, som også indikerer en ændring af den unges væremåde. Eksempelvis er der en, der siger:

”Altså den (gruppen) har ikke ændret så meget – andet end at jeg ikke er så meget ked af det mere. Det er sådan mest det.”

³⁴ To af disse ting bliver blandt andet nævnt af en, som også har erfaringer fra den terapeutiske samtalegruppe. Man kan tænke sig, at lærerprocesserne fra denne omkring det at tale om disse ting og problembearbejdning gennem samtale har en betydning i forhold til også at turde snakke om tingene i ungegruppen.

Samtidig er der også enkelte af de unge, der siger, at de har fået mere selvtillid, hvilket ligeledes har betydning for måden man er sammen med andre på.

Idéen med livshistoriemapperne

Det idémæssige grundlag for arbejdet med livshistoriemapperne er, at det er gennem fortællinger om fortid, nutid og fremtid, at vi skaber mening i tilværelsen. Gennem fortællingerne skabes således både vores selv- og omverdensforståelse, hvorved vores handlingshorisont indrammes af (forestillinger om) det mulige og det ønskelige.

Fortællinger opstår ikke ud af det blå. De knytter sig til erfaringer, hvis meningsmæssige indhold fortløbende etableres, gen- og omskabes i interaktion med andre. I interaktionen bliver ”den anden” så at sige medfortæller på den personlige selv- og omverdensforståelse gennem den måde, der gives plads – eller ikke plads til fortællingen, samt gennem forslag til meningstilskrivelse. Således kan ”medfortællerens” bidrag være enten ”*indsnævrenden* eller *udvidende* i forhold til selvfortællingen i den forstand, at de kan være mere eller mindre selektivt interesserede, samt underkendende, genkendende eller anerkendende. I det omfang publikum (medfortælleren) forholder sig uinteresseret, meget selektivt interesseret eller miskendende, er der sider af personens erfaringer, måder at handle på, oplevelser, følelser, ønsker etc., der ikke kan integreres og gøres meningsfulde i interaktionen. Omvendt hvis vi møder interesse, genkendelse og måske endda anerkendelse, vil det åbne for en *integrerende selvfortælling*, hvor eventuelle traumatiske hændelser og problemer, ”uacceptable følelser eller handlemåder” indskrives på en for barnet/den unge konstruktiv og håndterbar måde, der gør det muligt at forlige sig og at skabe et positivt selvbillede, og i tilknytning hertil at kaste sig ud i, og tro på, forandring til det bedre” (Bo & Warming 2003a: s. 111). ”Den andens” bidrag kan være verbale såvel som kropslige udtryk.

Det er kendetegnende for mange såkaldt truede børn og unge, herunder en del familieplejeanbragte, ”at selvfortællingen er et vanskeligt projekt. Det er den enten i den forstand, at den ikke er der som en sammenhængende fortælling, fordi barnet/den unge ikke har tilstrækkelige muligheder for at konstruere sin fortælling i samspil med en lyttende og anerkendende anden, eller i den forstand, at der er sider af tilværelsen, som barnet/den unge har svært ved at forene sig med henholdsvis håndtere” (Bo & Warming 2003b: s. 10).

Det var med henblik på at støtte de unges integrative selvfortællinger, at arbejdet med livshistoriemapperne blev sat i gang. Mapperne er således konstrueret som inspirationer til selvfortællinger, herunder til fortællinger, der erfaringsmæssigt ofte er karakteriseret ved brudstykker og modsætningsfyldthed hos en del anbragte børn og unge: Eksempelvis fortællinger om familierelationer, venskaber, opvækst. Endvidere har supervisor udarbejdet nogle guidelines til gruppelederne med henblik på at støtte deres bestræbelser på en udvidende *medfortællerrolle*.

Arbejdet med livshistoriemapperne: En håndsækning til at gribe eget liv – eller ufrivillig terapi?

Både mange af de unge selv og deres plejeforældre fortæller om, at arbejdet med livshistoriemapperne har sat nogle tanker i gang hos de unge. En af de unge fortæller:

”Det har sat en masse tanker i gang (..) Jeg kan ikke lige huske hvilke, men der blev stillet en hel masse spørgsmål, som man tænker over. En hel masse ting, man ellers ikke ville tænke over.”

Og en plejeforældre siger:

”Hver gang, vi har været dernede, så kommer hun jo i tanke om noget. Enten der er sket derhjemme for lang tid siden, eller noget de andre har fortalt.”

Og en anden:

”Jesper³⁵ er blevet mere klar over, hvad der er hans familie. Han blev interesseret i, hvem de er og i at opbygge en kontakt.”

Arbejdet med livshistoriemapperne sætter tanker i gang. Det kan eksempelvis være tanker om, hvem man selv er, ens familieære relationer, om hændelser og overgreb i familien, om flytninger fra det ene sted til det andet og de dertil knyttede følelser, om livet i plejefamilien eller om fremtiden³⁶.

Men er det nu godt, eller kan der også være noget problematisk ved det. Her er plejeforældrene og de unge ikke nødvendigvis af samme holdning. Ofte fortæller plejeforældrene, at de unge ikke fortæller så meget om dette. Nogle tænker, at det nok handler om, at det ikke betyder så meget. Andre tager det som et udtryk for, at de unge helst vil have det for sig selv, og det respekterer de. Men der er også plejeforældre, der forholder sig mere eksplicit og kritisk til arbejdet med livshistoriemapperne. En af dem siger:

”Der synes jeg nok, at dem, der kører det, måske har nærmet sig et terapeutisk dyb, som jeg ikke er begejstret for. Jeg kunne mærke, hvad det gjorde ved mig selv, da de lagde materialet frem og sagde: Prøv selv og svar. Nej, du – jeg har ikke bedt om at komme i terapi. Og der kan man sige, at det måske er endnu mere problematisk med børnene – hvor hverken de eller vi har taget stilling til, om de skal deltage i noget med et terapeutisk tilsnit, og det har de der livshistoriemapper i høj grad. Der kunne de måske godt lige have snakket med os og de biologiske forældre, om det var en god ide.”

Interviewer: ”Har du kunne mærke, at det har belastet dit plejebarn? eller er det sådan mere generelt, at du synes, det er problematisk?”

”Ja, det er mere generelt. Jeg har ikke kunne mærke noget.”

Kritikken går her på, at arbejdet med livshistoriemapperne har et terapeutisk tilsnit, og at hverken de unge, eller deres forældre og plejeforældre er blevet inddraget i overvejelsen af, hvorvidt det ville være en god idé. En anden af plejeforældrene synes, at det er problematisk, at de unge arbejder med deres livshistorie i en sammenhæng, hvor denne ikke kan realitetskorigeres. Principielt synes vedkommen – måske i modsætning til den ovenfor citerede plejeforælder – at det er en god idé at arbejde med livshistorie, men at dette bør foregå i samspil med nogle, der rent faktisk ved noget om den unges livshistorie.

Heroverfor er de unges standpunkt et helt tredje. De har ikke en oplevelse af at blive ”lokket” ud i noget, som de ikke har lyst til. Og de synes, at det netop er rart, at det er deres ”helt egen” livshistorie i den forstand, at ingen blander sig i, hvad der skal med, og at ingen andre behøver se den. I mapperne kan de have deres helt egen livshistorie, ikke den som plejeforældrene eller forældre anerkender som sandheden, men netop *deres egen*.

I et interview spørger jeg til, hvorvidt den unge helst ville have været fri for at komme til at tænke de tanker:

”Næ., jeg synes faktisk, at det er meget godt. Den der livshistorie behøver man jo heller ikke vise til nogle andre. Det er bare nogle personlige livshistorier. Jeg synes, det var rart, og så kunne man også snakke med de voksne om det.”

³⁵ Jesper er ikke den unges rigtige navn.

³⁶ Alle eksempler har afsæt i interviewene.

Når man ikke behøver vise sin mappe til andre, og derved involvere andre i konstruktionen af sin livshistorie, bliver det på godt og ondt en historie på den unges egne præmisser. Netop det kan være medvirkende til, at de unge ikke giver udtryk for at have følt sig presset ud i noget. Der er stadig en dør åben for, at man kan ”skøjte hen over” eller lade det uberørt, som man ikke har lyst til at røre ved. Det er kun en invitation til at tænke, snakke og/eller spørge om nogle ting.

Denne invitation har de unge grebet på forskellig måde, eller ladet falde. Og det har de fået lov til. Således har enkelte i overvejende grad undvejet, mange har grebet muligheden for at tænke over eget liv, og også for at fortælle til de andre om sig selv og lærer de andre bedre at kende, samt i forlængelse heraf erfare ”at der er andre som mig”. En erfaring, der, som vi tidligere har været inde på, kan være det, der gør forskellen for de unge. En af de unge fortæller sådan om arbejdet med livshistoriemapperne:

”Det var, når vi lavede livshistoriemapperne (at vi snakkede om at være i plejefamilie og om problemer). Det var ok, vi lavede de der livshistoriemapper, det var sgu skægt nok. Jeg synes, det var ok, at vi snakkede om det. Det kan godt være, at nogle blev lidt flove over det. Folk fandt ud af til sidst, at vi havde prøvet lidt forskelligt, men vi fandt ud af, at alle var gode nok, og vi alligevel havde noget tilfælles. (...) Der var en, jeg rigtig godt kan lide at være sammen med dernede, og ham synes jeg, at jeg har lært bedre at kende, efter at vi begyndte at lave de mapper. Der kom flere ting frem om ham. Det synes jeg var godt. Han har aldrig være så meget for at fortælle om det.”

Sidst i citatet fortæller den unge, at en af hans kammerater i arbejdet med livshistoriemapperne er begyndt at fortælle meget mere om sig selv, og at snakke om problemer. Man kan så tænke, om kammeraten har følt sig presset. Det giver interviewet med ham imidlertid ikke udtryk af. Tværtimod fortæller han, at han har været meget glad for arbejdet med mapperne. Han synes, det har bidraget til, at han har lært de andre bedre at kende, til at få snakket nogle problemer igennem og til at forstå sin egen og sine plejeforældres situation ”til at forstå, hvad en god plejefamilie er, hvad de må og skal”. Samtidig kan vi så konkludere, at det også har hjulpet ham til at åbne sig mod vennen og dermed bidraget til en tættere relation mellem dem.

Et skridt på vejen

Som ovenfor nævnt er der også unge, som ikke har grebet invitationen i særlig høj grad – men det er ikke ensbetydende med, at de så slet ikke har fået noget ud af det. Bare det at ”være med på en lytter” kan give meget til oplevelsen af ”at der er andre som mig”. Og det at have prøvet bare en lille smule kan måske ”klæde en på” til senere eller sideløbende i et andet forum at arbejde med tingene. Således fortæller en af konsulenterne om en ung, der sideløbende med deltagelse i gruppen i samarbejde med sin mor og en psykolog var begyndt at arbejde med (moderens) livshistorie. Den unge var gået overraskende aktivt og motiveret ind i dette arbejde, og havde stillet spørgsmål til moderen, som hun ellers måske ikke ville have været i stand til at stille. Konsulenten fortolker det på den måde, at arbejdet med mapperne i gruppen havde givet den unge et indblik i, hvad det vil sige at arbejde med livshistorie, og at det måske havde lagt kimen til nogle spørgsmål, som hun gerne ville have svar på. På den måde var hun blevet bedre rustet til aktivt at gribe tilbuddet om forløbet sammen med moderen, og til at få noget rigtig godt ud af det.

Fortællingen er enkeltstående, men den er et sammenhængende eksempel på et potentiale og en begrænsning ved de unges arbejde med livshistoriemapperne. Potentialet har vi været omkring: At det kan ”klæde den unge på” til et videre arbejde, og at det kan ”lægge kimen” til lysten til at arbejde med disse ting, og til konkret at gøre det. Begrænsningen er, at de unge for at kunne udnytte dette potentiale må have kvalificerede medspil, hvor jeg med kvalificerede ikke tænker på abstrakte kompetencer, men konkret kendskab til den unges liv og historie – ikke med henblik på

realitetskorrigering, men med henblik på at finde svar på de unges spørgsmål. I fortællingen skete dette via psykologens inddragelse af moderen. I gruppen er der ikke umiddelbart denne mulighed. I stedet kan konsulenter give processtøtte samt i varierende grad konkrete medspil i forhold til de spørgsmål om den unges konkrete fortid og relationer, som kan melde sig i forbindelse med arbejdet med mapperne. I det omfang konsulenterne ikke har konkret viden til at give den unge det konkrete medspil, er denne del af arbejdet overvejende overladt til de unge selv, og de medspil de selv søger udenfor gruppen. Man kan således tænke det som en udviklingsmulighed for arbejdsmetoden at udvide mulighederne for konkrete medspil.

Man får venner

Noget af det, som stort set alle de unge fremhæver ved gruppen – og som de også sagde i første interviewrunde – er, at man får venner ved at gå i gruppen. Der er imidlertid en forskel fra første og anden interviewrunde. I første interviewrunde var det primært kammeratskabet til møderne, hende i gruppen, de snakkede om. Det var ikke venskaber, der rakte udover gruppensammenhængen. Ved anden interviewrunde viser det sig, at venskaberne for mange af de unge er ”groet”, så de nu også har kontakt med hinanden udenfor gruppen.

Rigtig mange af dem har kontakt over telefonen, hvor de enten ringer og/eller sms'er sammen, og en del af dem har også mødtes en eller flere gange. Enkelte af dem har etableret en nær kontakt, hvor de bruger hinanden, når de er kede af det eller har problemer, og i den forbindelse er det vigtigt, at det er andre plejebørn, man har fået som venner – for så ”forstår man hinanden bedre”. Der er flere eksempler på, at de unge har formået at opretholde kontakten både hen over en sommerferie, og når én af dem holder op i gruppen. Spørger man de unge selv, tror de på, at de vil vedblive at have kontakt langt ud i fremtiden, og de tilføjer ofte ”det håber jeg da”.

Det, at næsten alle de unge oplever at få venner i gruppen, og at mange af dem også har kontakt udenfor gruppen, er bemærkelsesværdigt i lyset af, at en stor del af de deltagende unge ellers har det svært i sociale sammenhænge og med kammerater. Og det er i det lys ikke så underligt, at det er noget af det, de bliver ved med at vende tilbage til, når de skal fortælle om gruppen. Her har gruppen virkelig gjort en forskel i den forstand, at det har udvidet deres sociale liv, og forandret deres selvbillede.

Det er selvfølgelig ikke alle de unge, der har en stabil kontakt til de andre fra gruppen – udenfor gruppensammenhængen. Men for dem er det en forskel bare at opleve at kunne rummes i kammeratskabet i gruppen:

”Det gode ved gruppen, det er, at vi alle sammen er venner. Det er ikke sådan, at det kun er den eller den, eller at nogen bliver mobbet – som det ellers godt kan være, synes jeg. (..) Når vi er nået til den uge, hvor vi skal i gruppen, så er jeg helt glad, hele ugen.”

Som tidligere nævnt bakker plejeforældrene i høj grad op om de unges deltagelse i gruppen. De tror på, at det er godt at være sammen med ligestillede, og de kan se, at de unge trives med det. Og når de unge får venner i gruppen, bakker de også det op. Alligevel kan tvivlen for nogle af dem godt presse sig på i forhold til det hensigtsmæssige omkring det, at de unge også har kontakt med hinanden udenfor gruppen. De tænker på, hvad de unge kan finde på sammen. Det har dog ikke betydet, at de har modarbejdet de unges venskaber, men at de har håndteret den risiko, de så. Dette vender vi tilbage til i kapitel 6.

Den geografiske afstand som problem

Træerne vokser dog ikke ind i himlen. Den geografiske afstand mellem familierne og de unge sætter en grænse for udviklingen i venskaberne. Således skal der både koordinering, planlægning og

transport til, når de unge skal se hinanden udenfor gruppen. Det sætter en begrænsning for, hvor ofte de unge kan ses, og i hvor høj grad venskabet – mere end via sms – kan blive en del af deres hverdag. Dette beklager mange af de unge, og også en del af plejeforældrene. Således siger en plejeforælder:

”Jeg savner noget i nærmiljøet for den type, som Lone³⁷ er. En gruppe, et fritidshjem, en ungdomsklub eller noget, hvor de kunne samles. Lige netop dem, selvom de kun var måske fem eller syv. Jeg ved ikke, hvor mange plejebørn, der i vores kommune. Bare de havde et sted, hvor de kunne mødes og være, fordi de går i skole langt væk. Det er utrolig svært for Lone at finde et kammeratskab her, når hun går i skole alle mulige andre steder. Og det har vi oplevet før med vores plejebørn. DET synes jeg, at der mangler.”

Plejeforælderen efterspørger her noget á la gruppen bare i lokalt regi, og det er hun bestemt ikke ene om. Plejeforældrens begrundelse er her primært bekymringen for den unges isolation udenfor skoletiden. Og det er klart, at behovet er størst blandt de unge, som af den ene eller anden grund ikke har særlig mange kammerater. Men også blandt de unge, som har kammerater i nærmiljøet, beklages afstanden til de andre unge, som vanskeliggøre en tættere kontakt og forankringen af venskabet i hverdagslivet. De mangler ikke det sociale som sådan, men kunne godt tænke sig forankring af venskaberne med andre plejebørn i hverdagslivet – at det ikke kun var noget, de skulle ind til en gang om måneden: En ø i hverdagens hav.

Dertil kommer, at det også kan være den geografiske afstand, der er med til at vanskeliggøre fastholdelse af de unges tilknytning til gruppen. Således nævner både nogle af de unge, der er holdt op i gruppen, og dem, der er forsat, afstanden og transporten, som noget af ”det sure”. Det er selvfølgelig særligt surt, hvis man let bliver køresyg, men også alligevel. Det fortæller en af de unge, som er rigtig glad for at komme i gruppen, om – da jeg spørger, om hun nogensinde har haft det sådan, at hun ikke har haft lyst til at skulle hen i gruppen:

”Nej, faktisk ikke – altså det tager jo et stykke tid at komme derned, og hvis man er træt eller har lektier, så kan man godt tænke: Åh..nej det klarer jeg ikke, for det tager jo et stykke tid at komme derned. Det ville være nemmere, hvis det var her i, så ville jeg bare cykle derned.”

Afstanden gør også, at de unge er afhængig af plejeforældre, så hvis der er en dag, de ikke kan komme, så må den unge også blive hjemme. Det har den pågældende unge prøvet, og hun fortæller at hun ”blev rasende”. For nogle af de unge, som mere eller mindre ufrivilligt trådte relativt tidligt ud af gruppen, synes netop transporten og afhængigheden af plejeforældrene at have været en medvirkende faktor.

Metodiske refleksioner: At skabe en anerkendende stemning gennem en arbejds måde

En anerkendende stemning

Jeg har tidligere i dette kapitel været inde på, at noget af det de unge fremhæver ved gruppen, det er ”at man kan være, som man er”. Umiddelbart kan det lyde lidt som en kliché, men for en del af de unge bliver gruppen herigennem et socialt frirum og en mulighed for anerkendelse, som de kun i meget begrænset omfang har i deres hverdagsliv.

³⁷ Lone er ikke det rigtige navn.

”At, man kan være, som man er”, hænger både sammen med, at de andre også er plejebørn, og med grundlæggende anerkendende stemning. Sidsnævnte giver de unge udtryk for, når de siger, at der er sammenhold og at alle er venner, samt når de beskriver de voksnes måde at være på. Grundlæggende oplever de, at de ikke så let som i mange andre sammenhænge kommer til at gøre noget forkert, og gruppen bliver et ”frirum” i perioder, hvor den unge føler sig presset i andre sociale sammenhænge. Dette er der flere beretninger om, både fra de unge selv, fra plejeforældre og konsulenter. Her er det en plejeforælder:

”Sanne har i det sidste år, skolemæssigt har det været meget hårdt og så har hun netop kunne lide gruppen (...) Hun har haft meget fravær fra skolen og har haft det rigtig dårligt faktisk. Og da har gruppen virkelig været en af lyspunkterne, for da behøver hun ikke at skulle have hænderne fremme og forsvare en hel masse. (...)Det er noget med, at hun ikke behøver bruge sig selv på samme facon der.”

Anerkendelse er i følge Honneth den grundlæggende forudsætning for etablering og vedligeholdelse af selvtillid. Denne etableres bedst i de symmetriske relationer, idet subjektet her kan ”etablere en fortrolighed med sine ressourcer, indstillinger og værdier og se dem modtaget og anerkendt” (Willig 2003; s. 15). Dermed kan det også tillægges stor betydning, at de voksne bestræber sig på ikke at være alt for ”voksne” i forstanden korrigerende, grænsesættende, udkældende, bedrevidende, og at de unge er ligestillede, fordi de alle er plejebørn. Netop dette skaber et ”frirum” med tilnærmet symmetriske relationer, hvor de unge kan opnå anerkendelse og selvtillid, og hvor de kan foretage prøvehandlinger, og derigennem tilegne sig – og vise deres – sociale kompetencer. Gruppen bliver derved et sted, hvor de kan opleve sig selv på en anden og mere positiv måde end i så mange andre sammenhænge. I det lys er kan det ikke undre, at de unge er så glade for gruppen, og at unge, som kun sjældent eller aldrig synes virkelig at begejstres, får engagement og glæde i stemmen, når talen falder på gruppen.

Den grundlæggende anerkendende stemning giver dem mod på og mulighed for at foretage prøvehandlinger, som de ikke ville turde i andre sammenhænge. Det kan være at fortælle om sig selv, at græde, når man er sammen med andre eller at flirte. Faktisk har flere af de unge gjort deres første flirte- og kæreste-erfaringer i gruppen, og ligeledes har de gjort den smertelige erfaring med bruddet og med den udfordring, det er at håndtere dette. Endelig er der også en af de unge, der fortæller om at have tilegnet sig kompetencen at drille og håndtere drilleri:

”At drille, det synes jeg, er skægt. Det holder jeg faktisk meget af, og det synes jeg ikke, jeg før har været særlig god til. Det er jo ikke sådan, at det skal være skideskægt på bekostning af nogen. Det er mere sådan at hygge sig med det og ha’ det sjovt med det. Også fordi jeg har en del ældre venner, og de prøver også hele tiden at drille én, og så kan jeg drille lidt igen. Det synes jeg, jeg har lært meget af – ellers bliver det sgu ubehageligt”

Gennem prøvehandlingerne oplever de nogle gange succes – og det er naturligvis opbyggeligt for selvtilliden. Andre gange oplever de fiasko og kriser, men også kriser kan give anledning til lærerprocesser. Og igen gør netop den grundlæggende anerkendende stemning – tillige med plejeforældrenes tillid til gruppen og gruppelederne. I gruppen kan de ligesom i alle andre sammenhænge godt opleve, at en konkret adfærd eller noget de siger, ikke bliver anerkendt, og de kan opleve konflikter med de andre, men de oplever samtidig, at de voksne stadig vil dem, og at gruppen stadig kan rumme dem. Dette tillige med, at de er blandt ligestillede, kan forklare, at nogle af de unge giver udtryk for, at de i gruppen oplever at blive accepteret og respekteret på en anden måde end i mange andre sammenhænge, samt at de oplever at få selvtillid af at gå i gruppen.

Kan én gruppe rumme så forskellige unge?

Gruppen af unge er og har gennem hele projektperioden været meget bredt sammensat. Således rummer den unge af begge køn og unge, der ikke alene aldersmæssigt, men også modenhedsmæssigt er meget forskellige. Med hensyn til de unges baggrund spænder den næsten ligeså vidt som anbringelsesområdet generelt, og også med hensyn til anbringelsestype er der variation (plejefamilier, opholdssteder og slægtsanbringelser). Endelig spænder den også med hensyn til de unges socialitet og hverdagsliv vidt, således er der i gruppen både unge, som ellers lever et relativt socialt isoleret liv og unge, som går i almindelige folkeskoler, har et aktivt fritidsliv og masser af kammerater. Nogle af de unge er blevet karakteriseret som ”ikke-terapiegnet”, andre synes slet ikke at have brug for terapi.

Man fristes til at spørge: Hvad har disse unge til fælles? og hvordan kan gruppen dog have noget at tilbyde alle disse unge, når de er så forskellige?

Der kan argumenteres både for og imod, hvorvidt de unge har eller ikke har noget til fælles – men det er i og for sig uinteressant. Det vigtige er, at de unge *oplever*, at de har noget til fælles, og at dette fælles gør gruppen til noget særligt for dem. Mit bud er, at det, de har til fælles, er oplevelsen af at være *anderledes i uprivilligeret forstand*, både når de konkret sammenligner sig med kammerater og i forhold til den kulturelle forstilling om børnelivet. De er det så i forskellig grad og på meget forskellig måde. Helt konkret har de selvfølgelig det overordnede fællestræk, at de ikke bor hos deres biologiske forældre, og under denne hat, kan de så finde fællestræk på kryds og tværs med hensyn til livshistorie, oplevelser, tanker og følelser.

Spørgsmålet om, hvordan gruppen kan have noget at tilbyde så forskellige unge vil jeg indlede med en historie fra et interview med en af familieplejekonsulenterne. Her fortæller familieplejekonsulenten om to meget forskellige unge, der nu deltager i gruppen; Lotte og Magnus³⁸. Lotte er meget udadvendt, aktiv og socialt velfungerende; Magnus er tidligt skadet, umoden og socialt isoleret.

Forud for de unges start i gruppen er konsulenten ikke i tvivl om, at Lotte vil falde til i gruppen. Konsulenten er dog lidt i tvivl om, hvorvidt Lotte overhovedet har behov for og vil få et udbytte af gruppen, idet hun er så socialt velfungerende, allerede har mange succesoplevelser og også har kontakt med andre anbragte der, hvor hun bor. I forhold til Magnus er der heroverfor overvejelser om, hvorvidt han er for socialt dårligt fungerende til at få noget ud af gruppen. Bekymringen går på, om han også her risikerer at blive socialt isoleret. Begge unge bliver meget glade for gruppen, og det virker som om, at det alligevel gør en forskel for Lotte at være i en gruppe med andre anbragte børn og sammen med andre voksne, end dem der skal sætte rammerne i hverdagen. Konsulenten vurderer dog, at gruppen nok har gjort den største forskel for Magnus, der har gjort alle bekymringer til skamme og qua gruppen fået succesoplevelser som at kunne rummes og være med i gruppen samt at få en ven.

Med forskelligheden mellem disse to unge sættes problemstillingen på spidsen: Hvad er det ved gruppen, der gør, at den kan rumme og være et anderledes godt tilbud for både Lotte og Magnus: Hvad er det ved gruppen, som gør, at både Lotte og Magnus kan få noget ud af det? Hvorfor gider Lotte være sammen med en masse af Magnus’ slags, når hun i forvejen har mange venner og en presset kalender? Hvordan kan det være, at Magnus ikke bliver socialt isoleret i gruppen, når han gør det andre steder?

Mit bud er, at basis for det, at de begge kan hente noget i gruppen, er det – jeg i det forgående med Honneth har benævnt – anerkendelse gennem symmetriske relationer. Disse giver blandt andet Lotte mulighed for at bruge de voksne i gruppen på en anden måde, end de voksne,

³⁸ Lotte og Magnus er ikke de rigtige navne.

hun har i sin dagligdag, og Magnus mulighed for at tilegne sig kompetencer, erfaringer og oplevelser med venskab. De symmetriske relationer i gruppen er der ikke automatisk i kraft af, at de unge er ens – det er de jo bestemt ikke ubetinget. Men hvordan er det så lykkes at skabe disse, og hvordan kan man bibeholde og forstærke det symmetriske?

Det skal der ikke gives udtømmende svar på, men umiddelbart springer tre forhold mig i øjenene.

For det første bare ved at etablere gruppen. Herved signaleres: I er en gruppe, og der tilbydes derved et ikke-marginaliserende rum til oplevelsen af at være *anderledes i uprivilligeret forstand*. Når rummet kan karakteriseres som ikke marginaliserende i relation til oplevelsen af at være anderledes i uprivilligeret forstand, er det ikke uafhængigt af, at der til rummet knyttes nogle attraktive tilbud (som skiferie, naturtur, bowling etc.) i tilknytning til, at det netop er fællesheden, der inviteres ind i rummet, socialt set – ikke forskellene mellem de unge.

Samtidig og for det andet at forskellene får lov til at være der. Man er ikke kun (rigtig) med, hvis man er til det med at snakke, eller hvis man er sportslig, eller noget som helst andet. Her indikerer interviewene at kombinationen af ”aktiviteter” vigtig, og det at der ikke er krav eller forventning om et bestemt deltagelsesniveau. De unge oplever at de kan være med på deres egne præmisser, og fra et objektiviserende perspektiv kan man sige, at de kan få noget ud af det på deres egne præmisser. Magnus får noget andet ud af det end Lotte, og Magnus og Lotte repræsenterer to poler i spektret af unge. For Magnus gør gruppen en forskel, fordi den kan rumme ham, og hans sociale isolation brydes i gruppen. Han oplever i gruppen at være en af flokken, en vis normalitet. Heroverfor oplever Lotte, at den ”anormalitet”, som ikke har en plads i hendes velintegrerede hverdagspraksis med andre ”normale” unge, i gruppen får rum.

For det tredje og som et grundlag for dette gennem de voksnes arbejdsmåde og løbende refleksion i praksis over egen deltagelse i rummet. Grundlæggende kan de normative orienteringspunkter for de voksnes arbejdsmåde og refleksioner i praksis karakteriseres som skabelse af et frirum og anerkendende relationer. Dette er noget som gruppelederne i samspil med supervisor løbende og gennem en refleksiv praksis har arbejdet med. Kodeordene i dette arbejde kan siges at have været:

1) ”Anti-pædagogik”

2) At vende fra negativt til positivt

3) Åbenhed

”Anti-pædagogik”

Begrebet ”anti-pædagogik” kan umiddelbart synes som et paradoks, når det bruges til at beskrive en reflekteret praksis i arbejdet med børn og unge. Imidlertid adresserer begrebet ”pædagogik” teorier om (og operationaliseringen af disse til metoder og forholdemåder), hvordan man gennem undervisning og opdragelse *former* et individ (ofte et barn eller en ung) *i en bestemt retning*. Det vil sige, at intentionen er at *lave den anden om/udvikle den anden udfra* – i forhold til det individ, pædagogikken retter sig mod, *fremmedbestemte og forhåndsdefinerede mål*. Sat på spidsen kan pædagogik således siges at stå i modsætning til anerkendelse, uanset at anerkendelse (og fratagelse af anerkendelse) ofte bliver brugt som pædagogisk redskab – men som redskab for forandring af den anden er det netop ikke en grundlæggende anerkendelse.

Det er i forhold til dette, at gruppelederne har tilstræbt en ”anti-pædagogisk” praksis. Således har det været helt grundlæggende i gruppeledernes praksis ikke at ville lave de unge om, og

ikke at bruge sig selv som pædagogisk redskab, men at møde de unge med grundlæggende accept og autentiske reaktioner (som selvfølgelig konkret også kan være ikke-accept).

At vende negativt til positivt

I pædagogikken ligger også, at der er en, der skal laves om, en der er objekt for pædagogikken (typisk barnet/den unge) og en anden, der initierer denne proces, det vil sige er subjekt for processen, og som ikke selv skal laves om (typisk den voksne). Også i den forstand har gruppelederne arbejdet ud fra en "anti-pædagogisk" praksis.

Fremfor at have "den ændringsorienterede opmærksomhed" på de unges adfærd, har gruppelederne rettet opmærksomheden på egne oplevelser, med- og modspil, og de har i den forbindelse i positiv forstand brugt det at være tre forskellige personligheder med forskellige måder at opleve de unge på.

Efter hvert møde har de således snakket om gruppedynamikken og de enkelte unge, og typiske har det været sådan, at hvis én har oplevet en af de unge overvejende irriterende og ukonstruktiv, så kan de to andre gruppeledere byde ind med andre facetter. På den måde har man sammen kunnet skabe et mere nuanceret og positivt billede af de unges deltagelse i gruppen.

Ud fra en relationel og socialkonstruktionistisk forståelse af interaktion er måden, vi oplever den anden på ikke udelukkende givet ved hverken en særlig egenskab ved os selv eller ved den anden, men er i høj grad også situationel, samt relateret til vores fortolkning af fortiden og orientering mod fremtiden. Endvidere kan der være en tendens til, at en oplevelse, vi én gang har haft, søger mod gentagelse, idet vi gennem vores måde at gå ind i mødet med den anden på (forventninger og måder at agere på) er med til at sætte mulighederne for, hvordan han/hun oplever sig selv og situationen, og dermed for hvordan han/hun kan handle (Bo & Warming 2003b).

Ved at snakke om de unge med det bevidst formål at forskyde opmærksomheden fra det negative til det positive, ændres gruppeledernes oplevelse af og måde at relatere sig til de unge på. Eller med andre ord: Deres bidrag til de unges selvfortælling ændres i "udvidende retning" (jvf. tidligere i kapitlet) – uden at dette risikerer at blive påtaget og instrumentelt, idet det forankres i en – bevidst, men reelt forandret oplevelse af den unge.

I ét tilfælde oplevede alle tre gruppeledere den samme deltager som irriterende og ukonstruktiv i forhold til gruppedynamikken. Her bestræbte de sig på, at vende egen attitude fra irritation til omsorg. Det kan man naturligvis ikke altid. Derfor bestræbte de sig samtidig på, at være opmærksomme på, hvornår der i interaktionen med den unge var behov for, at en af de andre skulle tage over. Det vil sige at lade den, som på et givent tidspunkt, ville være i stand til at gå positivt ind i relationen, gøre det. Samtidig bestræbte de sig på at få øje på og opleve de positive bidrag fra denne deltager, og dermed på sigt at vende egen oplevelse af personen fra negativ til positiv.

Åbenhed

Åbenheden relaterer sig til det anti-pædagogiske, både på et gruppeplan og et individuelt/intersubjektivt plan. På et gruppeplan handler det om ikke at have en dagsorden, der er fastsat ud fra fremmedbestemte mål. Derfor er de unge selv med til at snakke om, hvad der skal foregå i gruppen, og hvilke regler, der skal gælde. Sagt med andre ord, er det en løbende bestræbelse på sammen med de unge at skabe gruppen som "de unges rum" på de unges præmisser.

Men inddrager man idag ikke også alle andre steder (eksempelvis i skolen og i daginstitutioner) børnene og de unge i snakke om regler og om, hvad der skal foregå, kunne man spørge. Og svaret er, at det gør man – men forskellen er, at her gør man det instrumentelt med henblik på, og underordnet nogle pædagogiske mål. Formålet er ikke primært at skabe børnenes

eller de unges egne rum, men derimod at ansvarliggøre og inddrage børnene i forhold opfyldelsen af de fremmedbestemte pædagogiske mål (Kampman & Nielsen 2004a & b)

På det individuelle/intersubjektive plan handler det om ikke at ville lave den enkelte om, ikke at stille krav til den enkeltes måde at deltage på, men derimod at skabe rummeligheden for den enkeltes deltagelse på egne præmisser. Et eksempel på dette er en af de unge, som græd meget i gruppen - en væremåde, som både ville kunne få konsekvenser for de andres oplevelse af og måde at forholde sig til den pågældende i ekskluderende retning, og for gruppedynamikken. Her valgte gruppelederne først at tale med den unge, om hvorfor vedkommende græd så meget, og hvorvidt det handlede om noget i gruppen. Det gjorde det ikke. Herefter blev det lagt i ud i gruppen, at når den pågældende græd meget, så handlede det ikke om gruppen, men om andre ting. Dette betød, at den pågældendes relationer til de forskellige gruppe-medlemmer såvel som gruppen som sådan blev aflastet for ansvar for gråden, og dermed bedre blev i stand til at kunne rumme den.

Grubeledernes forskellighed og samarbejde

Ovenfor har det fremgået, hvordan gruppelederne i deres "anti-pædagogiske" refleksive praksis har udnyttet deres forskelligheder med henblik på at etablere nuancerede blikke på de unge, og hvordan de spontant må supplere hinanden med henblik på at skabe et anerkendende rum. Dette skal vi nu uddybe lidt, hvor pointen er, at dette kræver et nært samarbejde funderet på gensidig tillid og anerkendelse.

De voksne er meget forskellige. En af de unge karakteriserer de voksne og deres forskellighed på følgende måde:

"Jeg synes, de alle sammen er nogle cool nogen. Det er jo Tina, Jan og Jytte. Jeg synes, de alle tre er fine nok. Der er Jytte, der ligesom har overblikket hele tiden, og som kan gennemskue folk. Så er der Tina, som er mummitrolden, ikke. Hun er meget sød. Og så er der Jan. Ham kan man altid foretage sig et eller andet sjovt med. Jeg kan godt lide dem alle tre."

Denne karakteristik svarer ikke overens med de voksnes egen og indbyrdes overensstemmende italesættelse af deres forskellighed. Her er "rollerne" noget anderledes. Men hvordan kan vi så forstå, at den unge oplever det så anderledes, hvis vi samtidig antager, at de voksne selv har en meget god fornemmelse for deres forskellighed?

Forklaringen kan netop være de voksnes gunstige samarbejde i samspil med den unges personlige relation til de tre voksne, som gør det muligt, at den enkelte voksne i den konkrete interaktion med en ung kan trække på styrkesider hos de andre. De unge oplever ikke direkte dette samarbejde – men derimod produktet af det. Sagt med andre ord, behøver det ikke være den voksne, der "ser" problemet eller gennemskuer gruppedynamikken, der handler på det. En af de voksne formulerer det på denne måde:

"Vi har nogle faste roller. Det betyder, at vi ikke har lange forhandlinger, men at det bare kører, så man kan bruge krudtet på noget andet – på de unge".

Det gode samarbejde – med faste roller og fravær af lange forhandlinger – funderet på gensidig anerkendelse af hinanden, inklusive styrker og svagheder, synes i gruppeledernes samarbejde at have muliggjort, at den i situationen "bedst egnede" træder i aktion – og det er ikke nødvendigvis den, som har identificeret behovet.

Samtidig kan man også forestille sig, at gruppeledernes forskellighed – som jo også har været tydelig for de unge – og den indbyrdes værdsætning af hinanden, herunder hinandens anderledeshed har haft en afsmittende effekt på rummet i "åbende og anerkendende retning".

Plejeforældregruppen

Opstart og udvikling

Opstart og sammensætning af plejeforældregruppen

Plejeforældregruppen blev sammensat med afsæt i ungegruppen, og ikke ud fra en særlig overvejelse om, hvilke plejeforældre, der ville kunne have udbytte af og lyst til at deltage i en netværksgruppe. Således var det plejeforældrene til de udvalgte unge, der blev indbudt. I nogle familier valgte begge plejeforældre at deltage, i andre var det kun den ene.

Plejeforældregruppen var på nogle måde en relativt homogen gruppen, men på andre måder særdeles heterogen. Fælles for plejeforældrene er et stort engagement i deres plejebørn. Derudover er de fleste af de indbudte plejeforældre meget erfarne udi plejeforældreopgaven, mens enkelte er noget mindre erfarne. Nogle har en pædagogisk eller andre fagrelevante uddannelse og måske også erfaring fra døgninstitutioner bag sig; andre har ikke, før de blev plejeforældre, beskæftiget sig med pædagogisk arbejde. Nogle har valgt plejeforældregningen som erhverv og har haft mange forskellige plejebørn gennem tiden, mens andre har valgt at blive plejeforældre ud fra deres relation til det konkrete barn. To af plejeforholdene er slægtsanbringelser, og et tredje er en anbringelse på et mindre opholdssted.

Med opstarten af gruppen skal det vise sig, at de også er meget forskellige i deres holdninger og forventninger til projektet. Dette skal uddybes i det følgende.

Tilbud eller tvang

Forud for det første møde har plejeforældrene modtaget et brev med en introduktion til projektet, og de er derudover blevet informeret af deres familieplejekonsulent. Af brevet fremgår det, at det forventes, at plejeforældrene deltager i plejeforældregruppen, når den unge deltager i ungegruppen, samt at deltagelse i gruppen indebærer, at man tilstræber at komme hver gang. Det er der nogle af plejeforældrene, der reagerer på. En af dem siger:

”Vi arbejder meget alene. Vi lægger selv vores dagsorden, og pludselig sidder vi i en situation, hvor andre har lagt vores dagsorden uden, at vi har været med i den beslutning. Det reagerede jeg på, og det var vi mange, der gjorde. (...) Det betød rigtig meget, også i forhold til hinanden, fordi vi kommer til at sidde som nogle, der er modstandere i forhold til den gruppe. Hvis vi var kommet af egen fri vilje, så havde vi reageret anderledes. (...) Der gik et år i hvert fald, før vi holdt op med at diskutere den der fornemmelse af tvang.”

Som det fremgår af citatet møder en del plejeforældre op til det første møde med ”modstand og irritation” over tvangstonen i brevet. De oplever med afsæt heri deltagelse i gruppen som en ordre, snarere end som et tilbud. De giver udtryk for en generel frustration over oplevelsen af, at deres arbejde som plejeforældre ikke bliver værdsat, og af ikke at blive taget alvorligt som samarbejdspartnere af kommune, skole etc., og i enkelte tilfælde også CAFA som mellemlid mellem kommune og plejeforældre. I forlængelse heraf oplever de tvangstonen i brevet som endnu et symptom på manglende anerkendelse af deres arbejde og kompetencer. Reaktionen på tvangstonen hænger både sammen med deres fortolkning af projektet (det kommer vi uddybende tilbage til), og den får også – som det siges i citatet – negative konsekvenser for den måde, som

disse plejeforældre fra start går ind i projektet på. Den skal imidlertid ikke entydigt tages som et udtryk for plejeforældrenes manglende motivation for at gå ind i et uddannelses- og erfaringsudvekslingsforløb, men netop i lige så høj grad som et udtryk for plejeforældrenes på mange måder belastende og ofte frustrerende arbejdsbetingelser.

Trods diskussionerne om tvang vælger et flertal af plejeforældrene at se gruppen som et tilbud. Nogle af dem har slet ikke tænkt ”tvangs-tanken”, før de hører det fra de andre. De har fokuseret på de muligheder, de så ved deltagelse i gruppen. En af dem siger:

”Der var jo nogen, der synes, at de var tvunget, og på den baggrund var sådan lidt negative – men sådan havde jeg det slet ikke. Jeg tog det jo bare som en mulighed for at få fyldt noget mere viden på, og måske få noget supervision.”

Andre har tænkt ”tvangs-tanken”, men ser det ikke som et problem.

Forventningen om plejeforældrenes deltagelse og stabile fremmøde er motiveret af ønsket om at skabe en forpligtende gruppe med henblik på etablering af gensidig kendskab, fortrolighed og tillid. Forpligtelsen til at deltage i plejeforældregruppen bliver imidlertid kun fastholdt et stykke ind i projektperioden, hvorefter den droppes ud fra erkendelsen af tvangsmomentets negative indvirkning på gruppedynamikken som sådan samt af, at det overvejende er plejeforældrenes motivation, der har betydning for fremmødet.

Efter legalisering af udmeldelse af gruppen er der imidlertid ingen af plejeforældrene, der rent faktisk melder sig ud. Alle, også de, der var meget provokerede af og kritiske overfor ”tvangstenen” - vælger at forsætte i gruppen.

Usikkerhed omkring projektets indhold

Som det er fremgået af kapitel 1 indgår det som en del af projektet at afsøge og afprøve muligheden for tilsyn på en anden måde, herunder om og i hvilken grad oprettelse af netværksgrupper vil kunne mindske omfanget af familieplejekonsulenternes tilsynsbesøg i plejefamiliernes hjem. Netop dette gav anledning til stor bekymring og betænkelighed ved projektet hos plejeforældrene. Dette kom frem ved gruppeinterviewet med plejeforældrene, hvor en af disse ved den indledende præsentation sagde:

”Jeg har overvejet meget, om det (deltagelse i gruppen) kan erstatte konsulenten og den supervision, man får (...) Det stiller nogle helt andre krav til plejeforældre. Vi kommer til at arbejde på en helt anden måde”

Hermed var diskussionen åbnet. Nogle plejeforældre gav udtryk for, at netop dette var hjørnестenen i deres skepsis i forhold til projektet, herunder den tvungne deltagelse. Andre havde ikke på forhånd tænkt denne mulighed, men udtrykte at være:

”rystet, hvis det er rigtigt, at konsulenten så ikke kommer så tit. Det er en tryghed, at de kommer.”

Både i gruppeinterviewet og ved de efterfølgende individuelle interview fylder bekymringen for at miste sin konsulent meget. Det skal ses i lyset af den krævende opgave, som plejeforældrene i dagligdagen står meget alene med, samt i lystet af det, som er nævnt ovenfor, plejeforældrenes oplevelse af, at deres arbejde ikke værdsættes, og at de ikke tages alvorligt som samarbejdspartnere.

På den baggrund blev det besluttet at give en grundig information om projektet, hvor det skulle gøres helt klart, at der ikke pr. automatik skulle skæres ned på tilsynsbesøgene, bare fordi man deltog i gruppen. Det blev således afvist, at projektet skulle have nogen skjult ”spare-

dagsorden”, sådan som nogle plejeforældre i interviewene havde givet udtryk for at have mistanke om, men at hensigten var at opkvalificere støtten. Samtidig blev det understreget, at det var et metodeudviklingsprojekt, hvor man ikke kendte svarene på forhånd. Dog blev de forsikret, at der ikke ville blive skåret ned i antallet af tilsynsbesøg, med mindre behovet som følge af deltagelse i gruppen blev mindre.

En famlende start

I samspil med bekymringen for nedskæring af konsulentbesøgene samt reaktionen på ”tvangstenen”, er der også kritiske ryster om det indholdsmæssige i starten af forløbet. Udtryk som ”en tom dagsorden”, ”en famlende start”, ”ikke noget koncept” o.l. går igen i mange af beskrivelserne af opstarten. En af plejeforældrene fortæller:

”Det er det, der er hele problemet, at der ikke er noget koncept. Vi fik et brev, så troede mange af os, at vi fik svaret, når vi kom til det første møde – men vi fik ikke noget svar. Det hele er sådan lidt uvist. Vi mødes en gang om måneden, så sidder vi og sludrer lidt, og så tager vi hjem igen.”

Og en anden siger:

”Det var sådan lidt famlende i starten, ikke? Jeg kunne ikke lade være med at grine sådan lige den første dag, fordi hvad er nu det for et kursus, jeg har begivet mig ud på (..) De var måske også lidt nervøse i starten ikke.”

Plejeforældrenes oplevelse af en famlende start kan blandt andet ses som deres fortolkning af konsulenternes bestræbelser på at komme med et udspil og på samme tid at lytte til plejeforældrenes ønsker og behov. Samtidig sker der imidlertid også det, at en af gruppelederne kort efter start får nyt job, hvorefter en anden konsulent, som ikke har været med i de forberedende faser tager over. Det er ikke utænkeligt, at dette kan have medvirket til plejeforældrenes oplevelse af en famlende start. Endelig kan oplevelsen af en famlende start også fortolkes som en spejling af en kløft mellem projektets karakter og plejeforældrenes forestilling om et uddannelses tilbud.

I projekter er der lagt vægt på muligheden for at prøve sig frem, lytte til behovene, reflektere, justere samt gøre erfaringer, og dermed fravær af et fast, detaljeret skript for forløbet og gruppeledernes rolle. Heroverfor har mange af plejeforældrene en forventning om et planlagt forløb med klart definerede mål og en fastlagt metode. Således efterlyses i starten også mere styring og gennemskuelighed:

”Jeg synes, det er et godt initiativ, men jeg tror måske bare, man skal have en fast dagsorden og styre lidt mere, uden selvfølgelig at være styrende. Man skal sige, vi vil godt have de her emner op, hvad siger I? Fordi, som jeg også læser, folk er lidt usikre på, hvad det er for noget, og det er ufrugtbar. Og det var også det, jeg oplevede den anden aften, at der var nogle, der synes, at det her var røvsygt. Ligger der nogle intentioner bag ved, og tager de røven på os, og hvad er det for noget det her.”

Samtidig med, at denne plejeforældre efterspørger mere struktur, så kæder hun også nogle af de andres modstand og uvilje sammen med usikkerheden omkring, hvad det kan føre til. Netop en sådan usikkerhed kommer udtryk i de to næste citater:

”I starten synes jeg, at det svævede lidt. Det var ligesom om, man ikke rigtig vidste, hvad det handlede om. Hvad det skulle ende med. Man var sådan lidt: Hvad er det her for noget? Er de ved at

tage kuratorbesøgene fra os. Man kunne godt være lidt nervøs for, om det skulle ske. Men det kom mere og mere på plads, at det var ikke var det, det handlede om.”

”Der var ikke noget formål. Vi skulle som plejeforældre bruge hinanden, snakke sammen om de problemer, der nu er samt nogle input udefra, faglige foredrag, debat – og det er fint nok, at der kommer sådan et tilbud – men i det her har der indtil videre været flere ting i det tilbud, der ligger mere i det end det.”

Interviewer: ”Hvad mere ligger der i det?”

”Ja, det ved jeg jo ikke. Der er jo i hvert fald den der skrøne med, at kuratorbesøgene skulle stoppe. Det er jo en af dem, der ligger. En anden ting er, om det er noget, der skal køre et år, fem år eller ... Hvis man skal tage det helt groft og konkret, så er det rent bondefangeri. Det er en grov måde at lægge sådan et kursusforløb ud på. Der er ingen klare udmeldinger. Hvis du har gået der fem måneder, så kan du ikke en gang tillade dig at stoppe, og du ander ikke, om det stopper næste sommer.”

Der er ingen tvivl om, at plejeforældrene generelt set ikke har oplevet sig fuldt informeret fra start. Og i samspil med tidligere erfaringer og frustrationer i familieplejearbejdet giver det næring til fantasier og usikkerhed om gruppens formål og skjulte dagsorden, som igen nærer en uhensigtsmæssig gruppedynamik præget af skepsis, modstand og i et vist omfang også aggressivitet.

Håndtering af usikkerheden og kritikken

Som nævnt ovenfor vælges det derfor at give en grundig information om projektet. Samtidig laves der en planlægning for resten af året. Da jeg efterfølgende tilfældigvis møder en af de plejeforældre, som i det første interview havde været overordentlig kritisk, henvender hun sig helt uopfordret til mig og siger:

”Kan du huske, hvor kritisk jeg var, da du interviewede mig. Jeg kan godt sige dig. Det er blevet helt anderledes, meget bedre”

Også gruppelederne oplever at stemningen vendes, og at der nu arbejdes meget mere konstruktivt i gruppen. Et billede, der stort set bekræftes gennem alle interview. Træerne vokser dog ikke ind i himlen – eller gør de? Det skal det næstfølgende handle om.

Planlægning og ”boykot” af planerne

Plejeforældrene havde efterspurgt planlægning, og det får de – hvor de også selv bliver inddraget i denne planlægning. Alligvel bliver planerne nogle gange boykottet. En af plejeforældrene fortæller:

”Der har vi måske nogle gange været lidt stride, for nogle ting gad vi, og nogle ting gad vi ikke. Det hænger måske også sammen med, at vi er gamle i gårde, og mange af os har være plejefamilier i mange år. Så jeg tror måske ikke altid, at det har været sjovt at være Marie og Anette”

Og en anden, som har karakteriseret møderne som at ”de går lidt op i hat og briller”, siger:

”Det er et par dejlige piger. Dygtige, og de prøver virkelig, altså virkelig. (..) Det er bare lidt svært at trække folk op, synes jeg. Og det er ikke, fordi jeg vil lægge skylden over på andre. Jeg bør jo selv gøre noget. Men jeg synes, det er lidt svært. Jeg synes, de der piger har forsøgt. Det er bare os plejeforældre, der har svært ved at tage imod det. Der har været flere gode emner, de har sat op. Hvor vi så har fået noget materiale, som vi skulle læse, og så skulle vi debattere det. Det kører ikke”

Nogle plejeforældre oplever det – ligesom plejeforælderen i citatet - som et problem, at dagsordenen glider, og at der ikke bliver snakket struktureret med udgangspunkt i noget forberedt, et oplæg eller noget læsestof. Andre synes, at det er helt fint – en måde at tage plejeforældrenes behov alvorligt. En af disse siger:

”Jeg synes, de har været gode til at planlægge og komme med oplæg. Det er så ikke altid, det har lykket for dem at føre det ud i livet, fordi vi måske kom og var interesseret i nogle helt andre ting. Og mange gange, når vi var havnet i de små grupper, så var det papir, der havde ligget – det var altså ikke det papir, vi kom til at snakke om. Så var der måske noget andet, vi lige havde.”

Interviewer: ”Så I tog de problemer op, som I havde?”

”Ja, eller også blev de taget op, sådan at vi kunne arbejde med det næste gang. Så ville de forberede sig til næste gang. Det gjorde de også. Nogle gange tog man det op med det samme.”

Interviewer: ”Hvordan oplever du det? Var det en måde at blive taget alvorlig på? Eller var det frustrerende?”

”Jeg synes, det var helt fint. Det synes jeg. Jeg synes, det var fint, fordi hvis der var nogle, der kom over for at snakke med én, så var det fordi det var vigtigere. Det andet var jo lidt mere påtaget program en en eller anden art. Så det synes jeg var fint.”

Faktisk er der rigtig mange af plejeforældrene, der synes, at den ikke strukturerede snak er rigtig god, og at den dækker et behov. Dette kommer frem i det følgende citat:

”Vi havde et stort behov for at snakke sammen uden, at der var styring på, havde jeg nær sagt. Hver gang vi så skulle ud og lave noget, så kom vi altid ud i en hel masse andet, så bevægede vi os hele tiden væk. Der var virkelig behov for at snakke sammen.”

Behovet for at snakke sammen sammenkædes af flere af plejeforældrene med, at plejefamiliearbejdet er krævende og isoleret, samt med frustrerende arbejdsbetingelser. En plejefar siger:

”Jeg havde et behov for at snakke med andre ligestillede, om de problemer, der nu kan være. Selvom du får supervision og alt mulig, så er det alligevel godt at mødes i et forum, hvor du ikke står til regnskab for noget, hvor du kan snakke frit fra leveren. (..) Det jeg tager med hjem – især i starten – det er den der bekræftelse, når de andre siger, bare rolig, sådan har vi også haft det. Jeg kan ikke lige huske noget konkret, men jeg kan huske følelsen. Mange gange følte man sig måske utilstrækkelig. Det, du gjorde, var det det rigtige? Kunne du have gjort det på andre måder”? Høre, hvordan andre have tacklet det, blive be- eller afkræftet i den måde, man har gjort det på. Det har sku’ været meget sundt. (..) Når man får sådan et barn – man får jo ikke det hele at vide, det er kun toppen af isbjerget. Så kommer der hele tiden nye ting frem, og man skal finde ud af, hvad man så gør.”

Der er dog også enkelte, som giver udtryk for, at de gerne vil snakke med udgangspunkt i konkrete problemer – men at de gerne så, at snakken i højere grad havde karakter af supervision fremfor erfaringsudveksling. Sidstnævnte gør sig især gældende for plejeforældre, der har stået i en situation, hvor de har oplevet ikke at få den supervision, som de havde behov for og ønske om.

I løbet af projektperioden har der været kørt supervisionsforløb, og disse fremhæves af nogle plejeforældrene som noget af det bedste. Andre synes, det har været rigtig interessant – men ville aldrig selv stille op til det, mens atter andre synes, det er overflødig – typisk fordi de i forvejen har

den supervision, de har brug for, eller ud fra nogle overvejelser om, at det kræver en særlig uddannelse, eksempelvis som psykolog, at kunne supervisere kvalificeret.

Forskellige positioner i forhold til ønsker om snak eller foredrag

Forskellen på dem, der gerne ville snakke og/eller superviseres i forhold til konkrete oplevelser og problemer samt måske akut opståede behov, og dem der helst vil have foredrag (som de så gerne vil snakke ud fra) er gjort af mange forskellige faktorer. Samtidig er der også dem, der gerne vil det hele – vekselvirkningen. Blandt dem, der foretrækker det ene fremfor det andet, er der generelt en stor forståelse for og tolerance i forhold til, at der i gruppen også er andre behov, og at disse naturligvis ligeledes skal tilgodeses.

Dem, der fortrækker foredraget, argumenterer ofte med, at det gør den efterfølgende snak mere faglig og fokuseret at få ekspertise udefra, samt at de gerne vil lære noget nyt. Ofte anføres også, at de er så gamle i gårde, er der ikke så meget at hente ved erfaringsudveksling med andre. Det er dog værd at bemærke, at der er lige så mange ”gamle i gårde”, der netop foretrækker snakkene. Og at nogle af disse ”gamle i gårde”, giver udtryk for, at de er blevet overraskede over, hvor kvalificerede og erfarne, andre plejeforældre er, og hvor vanskelige opgaver, de arbejder med. Godt nok har de måske aldrig troet på myten om plejefamiliearbejdet som en loppetjans – men mødet med andre plejeforældre har alligevel højnet respekten for gruppen som sådan, og dermed også respekten for og identificeringen med den faggruppe, de selv er en del af. Samtidig betyder det også, at plejeforældregruppen for dem bliver en vedkommende gruppe at deltage i:

”Jeg er meget positivt overrasket over de plejeforældre, der har været her. Ikke fordi jeg har haft noget imod dem. Jeg har bare ikke kendt andre, så jeg har ikke et billede af, hvad de gjorde. Jeg synes virkelig, at de har (...) nogle tunge børn imellem.(...) De fleste har meget erfaring.(...) Det er egentligt ikke nogen dernede, som jeg ikke kunne sige god for, eller ikke bryder mig om. Og det er egentligt sjældent, synes jeg, at man kommer ind i sådan en gruppe. Og det er fordi, de er alle sammen vældig engagerede i deres arbejde, kan man mærke, ikke. (...) Selvfølgelig er der nogle, man ikke lige er enige med, og vi er meget forskellige. Men der er ikke nogen, jeg ikke kan stå inde for. Jeg synes, at de virkede som nogle fornuftige mennesker. Det, synes jeg, er glædeligt overraskende.

Ved foredragsformen er opmærksomheden væk fra det personlige. Enkelte fremhæver, at de faktisk slet ikke synes, at de – overfor deres plejebarn – kan tillade sig at snakke om det konkrete og personlige. De er opmærksomme på, at der i gruppen er tavshedspligt, men de anfører, at det for dem også er et etisk spørgsmål. En af dem siger:

”Jeg bryder mig heller ikke om at sidde der og lægge dem ud. (...) Det er noget med tavshedspligt og sådan noget. Det har vi jo allesammen. Der er ingenting der. Jeg bryder mig bare ikke om det”

Andre (ikke mange) bryder sig heller ikke selv om at ”være på” på den måde, eller de oplever det som et problem, at gruppen er så stor, og at de små grupper skifter. Atter (enkelte) andre har i gruppen fået en position, som ikke gør det konfortabelt at have disse snakke. Fremfor at møde genkendelse, anerkendelse og medleven, er de blevet mødt med miskendelse af og distancering til deres holdninger og praksis:

”De andre arbejder også meget anderledes end mig. (...) Der sidder de og kigger på mig, som om jeg er ... Altså de var dybt chokerede, da jeg fortalte om, hvordan jeg arbejder. På den måde tror jeg nok, jeg er lidt anderledes. (...) Det er sådan også der, hvor jeg synes – hov – hvor er jeg havnet henne? Hvad er det for en faggruppe, jeg er havnet sammen med. ”

Interviewer: ”Så du siger, at du ikke rigtig hører hjemme i gruppen”

”Ja, det tror jeg ikke, jeg gør. Jeg tror også, at jeg forsøger at holde lav profil, fordi jeg kan jo tydelig mærke, at de arbejder på en anden måde, end jeg gør. Det kan jeg altså. Det er tydeligt.”

Nogle af dem, der foretrækker snakkene, forklarer at de – eksempelvis via deres uddannelse og/eller nuværende eller tidligere arbejde – får/har fået de faglige input, og at det derfor ikke er der, deres behov er. Men det er ikke dem alle, der har en relevant faglig uddannelse eller ligende erfaring. Derimod er det fælles for dem, at de efterspørger et kollegialt forum.

Ambitionen om at gøre alle tilfredse

Som det er fremgået, er der i gruppen meget forskellige holdninger til, hvad der skal foregå i gruppen. Fra plejeforældrenes side har der generelt været et (meget rimeligt) ønske om at ”få noget med hjem, når man nu bruger sin tid”, men *hvad* de gerne har villet have med hjem, har været meget forskelligt. Dette bliver om muligt endnu mere tydeligt, når man kigger på indholdet af det, der ellers tilsyneladende kunne være et homogent ønske: Ønsket om foredrag. Her har de forskellige plejeforældre meget forskellige oplevelser af de foredrag, der har været holdt, og meget forskellige ønsker til fremtidige foredrag. Forskelligheden hænger – ikke så overraskende – sammen med deres erfaringer og aktuelle udfordringer og opgaver som plejeforældre.

Lige så rimelige og velbegrundede, som plejeforældrenes ønsker kan siges at være, lige så umuligt har det været for gruppeliderne at indfri dem alle på en gang. Alligevel er det netop det, de gennem projektperioden har forsøgt. Det har de af flere grunde. For det første, fordi de har kunnet tilslutte sig, at selvfølgelig skulle plejeforældrene have noget med sig hjem. For det andet fordi, det lå i konceptet for projektet, at indholdet i gruppemøderne skulle tilpasses plejeforældrenes behov. Og endelig for det tredje var det en implicit antagelse i projektet, at plejeforældrenes tilfredshed med plejeforældregruppen ville have betydning for (plejeforældrenes aktive opbakning til) de unges forsættelse i ungegruppen.

For plejebarnets skyld

Sidstnævnte skulle – med enkelte undtagelser - vise sig at være en ubegrundet frygt. Næsten alle plejeforældrene har både i første og anden interviewrunde givet udtryk for, at de er meget, meget glade for den unges deltagelse i ungegruppen. De giver udtryk for, at de uanset deres eget udbytte af plejeforældregruppen vil bakke op omkring den unges deltagelse. Således har en del af dem valgt at sige ja til plejeforældregruppen, uanset at de ikke umiddelbart har set det som deres behov. Og der er også plejeforældre, der er forsat i gruppen, selvom de egentlig ikke synes, de får så meget ud af det. De gør det for de unges skyld. En af dem siger:

”Det er ikke mit behov, men jeg synes, det er godt for Niels. Han får nogle gode positive oplevelser af det, og det har han brug for.”

Man kan så undre sig over, at disse plejeforældre er forsat i gruppen – da der blev mulighed for, at den unge godt måtte forsætte uden plejeforældrenes deltagelse i plejeforældregruppen. Flere af dem forklarer det med, at de jo alligevel kører de unge:

”Det blev faktisk næsten sagt, at det var tvunget (i starten). Men jeg følte ikke, det var noget problem. Fordi jeg valgte, at når jeg kørte Sine ind i ungegruppen, så blev jeg derinde. Så kunne jeg jo lige så godt deltage og få det meste ud af det. Nu hvor det ikke er tvunget, så kommer jeg alligevel en gang om måneden.”

Men måske er transporten ikke hele forklaringen.

Plejeforældrenes udbytte af at deltage

Får plejeforældrene ”noget med hjem”

”Man tænker måske ikke bevidst, at man ændrer sig – men mere eller mindre ubevidst er der alligevel nogle ting, som man tager til sig, og hvor man måske fortryder nogle ting, man har gjort – ikke sådan, at det er fygtelig, og jeg bebrejder mig selv, men hvor jeg har reflekteret over det.”

Direkte adspurt, svarer mange af plejeforældrene – i modsætning til plejeforælderen i citatet ovenfor – ”Nej”, til spørgsmålet om, hvorvidt de får noget ud af at deltage i gruppen eller lærer noget af det. Samtidig fortæller de fleste af dem dog om forskellige konkrete forløb, der har karakter af refleksions- og erfaringsprocesser. Det skal de næste afsnit handle om.

Foredragene

Først skal vi se på foredragene og oplæggene, der af nogle af plejeforældrene – specielt dem, der giver udtryk for ikke at få så meget ud af gruppen - bliver fremhævet som ”det bedste”, fordi det er ekspertise og fokuseret. således svarer en af plejeforældrene på spørgsmålet om, hvorvidt, han synes, at han har lært noget eller er kommet til at reflektere over nogle spørgsmål på følgende måde:

”Nej, jeg er bare blevet bekræftet i, at det, vi gør, er nogenlunde rigtigt. (..) Det jeg har lært af, det er de foredrag, der har været et par gange om året. Det har givet mig noget. Det har jeg det fint med, og det er meget konkret, og man får noget ud af det. Men mange af de blødende plejeforældre, så går det altså op i hat og briller nogle gange. Det kan selvfølgelig også være hyggeligt, men altså nej, jeg synes, man skal undervises. Det skal være konkret, og derfor er det godt, at andre udefra kommer, så er man koncentreret om det. Det er effektivt.”

Alligevel er det sjældent i samtalen om foredragene, at der kommer fortællinger om igangsættelse af refleksion og læring. Dog fremhæver en af plejeforældrene oplægget omkring forældresamarbejde, specielt det med at se det fra forældrenes synspunkt. Det satte for denne plejeforælder mange tanker i gang, både i forhold til forældresamarbejde, men også i forhold til, hvordan ”verden” ser ud fra plejebarnets position. Senere i forløbet inviteres et tidligere – nu voksent – plejebarn, til at holde foredrag, og netop dette foredrag fremhæves af rigtig mange som sættede tanker i gang³⁹. Foredraget med en misbrugskonsulent får derimod hårde ord med på vejen. Således fortæller en plejeforælder:

”Han havde overhovedet ikke forberedt sig på, hvilken gruppe, det var han skulle snakke til. Tænk, han sagde til os, at vi ikke skulle være så bekymrede – at der kun var grund til bekymring, hvis det var unge, der i forvejen havde det svært!”

Et kollegialt forum

Til gengæld er der mange fortællinger om gruppearbejdet (udfra oplæg og cases), gruppesupervision og snakken. Her oplever plejeforældrene at deltage i et fagligt, kollegialt rum, hvor de kan udveksle erfaringer og frustrationer, og det er ikke uden betydning for at håndtere udfordringerne som plejeforælder. En af dem fortæller:

³⁹ En enkelt forholder sig dog også overordentligt kritisk til dette foredrag.

”Vi har arbejdet med det her i mange år, så det er sjældent, vi hører noget nyt. Det er mere spændende at tale sammen (end at høre foredrag). Det er der, der er kød på. Det handler både om børnene og om det fagforeningsmæssige, om vores arbejdsbetingelser.”

Og en anden siger:

”Jeg synes, det er godt at man kommer et sted, hvor man udveksler erfaringer, og hvor man kan få bekræftelse og støtten til at tro på det, man gør. Det, synes jeg, er godt. Vi har brugt hinanden meget, hvor vi både har fået en god snak ud af det, har fået noget med hjem – og hvor vi har grint sammen. For det nytter jo heller ikke noget bare at blive ved med at fedte rundt i det. Det kan du jo ikke bruge til noget. Man bliver nødt til at turde noget, og tro på det man gør i det her arbejde.”

Endelig siger en af dem, som ellers foretrækker foredragene:

”Jamen, jeg synes de først 5-6 gange, ja der fik vi faktisk meget ud af det, fordi mange står meget alene med det – også selvom der er tilsyn, og man måske får supervision. Det er noget andet at snakke med nogle, der selv står i den samme situation.”

Snakkene med andre plejeforældre synes ifølge en del af plejeforældre at udfylde et tomrum i det ellers relativt isolerede arbejde som plejeforælder. En af dem formulerer det på denne måde:

”Det er noget, alle plejeforældre er sultne efter – det der med at have et arbejdsfællesskab på et eller andet niveau, eller at have en mulighed for samtale, diskutere det at være plejefamilie med andre plejefamilier.”

Det er her, de oplever, at der er andre der har haft det som mig, at de bliver bekræftet og får et godt grin sammen over frustrationer i arbejdet med børnene, deres forældre eller kommunen.

Men er plejeforældrearbejdet nu også så isoleret, som disse plejeforældre beskriver det, og som det har været antagelsen i designet af dette projekt? En af plejeforældrene vender sig mod denne beskrivelse. Hun synes bestemt ikke, at det er ensomt. Det er selvstændigt, men med mange samarbejdspartnere, og i nogle tilfælde supervision. Derfor har hun ikke brug for en snakkegruppe. Flere af de andre – ja måske alle – vil kunne tilslutte sig, at det er et arbejde med mange samarbejdspartnere, og at det i den forstand ikke er ensomt. Ligeledes har mange plejeforældre oplevet venners, families og bekendtes interesse for deres arbejde. Men hverken samarbejdspartnere og supervision eller venners, families og bekendtes interesserede lytten er ikke det samme som et kollegialt forum. Dette fremhæver en af de plejeforældre, som sætter pris på foredrag såvel som det sociale:

”Det er afgjort helt anderledes (end andre sociale sammenhænge). Vi har jo den samme kasket på alle sammen. Og som sagt behøver vi jo ikke være nervøse for, at vi får sagt noget, vi ikke må. For når vi sidder og snakker med vores familie og venner – også selvom de måske også har børn i pleje – så er der jo en grænse.”

Og en anden fremhæver, at også måden, man snakker om det på, er anderledes:

”Der kan man tillade sig at forholde sig til problemerne på en anden måde, end man ellers gør. Man kan være mere grov og sarkastisk i forhold til problemerne, end man ellers er..”

I andre sammenhænge ville en sådan form let blive fortolket som kynisme og manglende evne til indlevelse, forklarer denne plejeforælder, men sammen med andre plejeforældre kan de tillade sig det.

Denne forskel på tonen i kollegialt selvskab og med andre kendes også fra andre omsorgsfag, eksempelvis sygeplejefaget, hvor det er karakteristisk, at desto ”tungere menneskelige problemer”, man arbejder med, desto barskere humor og mere sarkasme i den kollegiale snak. Den sarkastiske tone og barske humor kan fortolkes som et middel til momentant at distancere sig følelsesmæssigt, som et ”frikvater” fra den følelsesmæssige belastning, som arbejdet indebærer – og som et sted, hvor også de ”negative” følelser, såsom vrede, frustration og afmagt kan få legalitet i et arbejde, hvor man ellers forventes at være den, der har overskud og altid skal være parat til at give omsorg. Forskellen på plejeforældre og mange andre omsorgsfaggrupper er blot, at plejeforældrene ikke har et sådan kollegialt forum i dagligdagen.

Refleksions- og lærerprocesser

Det er endvidere gennem gruppearbejdet, gruppesupervisionen og snakkene, at der bliver sat tanker i gang. Det er således her, at nogle plejeforældre oplever at komme til at fortryde den måde, de tidligere har håndteret situationer på.

Gennem erfaringsudvekslingen kan plejeforældrene spejle egen situation i de andres fortællinger, blive bekræftet gennem spejlingen og ved at andre spørger dem til råds. Gennem spejling oplever de egen kompetence, og gennem spørgsmålene anerkender de aktivt og synligt de andres kompetencer. Samtidig flytter de sig lige så stille i deres tilgang til arbejdet. Det er, hvad nogle af de familieplejekonsulenter, der har tilsyn, kan fortælle – men også hvad enkelte plejeforældre selv italesætter:

”En havde et problem, som vedkommende gerne ville have vendt med os. Det var godt. Det var meget spændende at høre, hvordan de andre, de lavede nøjagtig det samme. (..) Det, vi diskuterede, var grænsesætning for plejebørn og børn i det hele taget, hvor vi var uenige. Nogle var meget firkantede i deres pædagogik. Jeg er meget i den anden ende, hvor jeg vil sige, at det hjælper ikke noget at sige overfor en 16 årig, at det må du, og det må du ikke. Du kan måske adfærdsregulere til en vis grad. Men du når aldrig en erkendelse af at barnet kan bruge det til. Samtaler og diskussioner tror jeg meget på. Så det var spændende at høre – og man bliver mere bevidst om, hvor man selv står.”

Interviewer: ”Har du en fornemmelse af, om der sker noget, når I diskuterer sådanne spørgsmål?”

”Vi flyttede på os. Det er helt sikkert!”

Læringsteoretisk kan forskellen mellem foredragene og de andre aktiviteter i gruppen identificeres som, at sidstnævnte tager udgangspunkt i deltagerens konkrete erfaringer og hverdagslige udfordringer, frustrationer, succeser og nederlag på en måde, hvor de delvist spejler; delvist bryder med disse, samt at de involverer deltagerens praktiske deltagelse både i og udenfor læringssituationen (Lave & Wenger 1991, Dreier 1999). Førstnævnte kan også være tilfældet med foredragene, men ikke nødvendigvis – og det er måske det, der har været afgørende for, hvilke foredrag der har sat læringsprocesser i gang for hvem.

Det er således netop, når disse betingelser er opfyldt, at plejeforældrene eksempelvis kan få idéer til at håndtere nogle helt konkrete situationer med de unge på en anden måde, end de ellers ville have gjort. En af dem siger det på denne måde:

”Der var nogle ting, man godt kunne bruge. Hvor man fik nogle metoder og idéer til, hvordan man kunne sige nogle ting til børnene og sådan noget. Hvordan man vendte det positivt. Jeg synes, at det har jeg prøvet i forvejen. Men der var alligevel nogle af de ting, man godt kunne bruge..”

Og en anden fortæller om, hvordan hun fik rigtig meget ud af en gruppesnak om det med at have teenagerunge, idet det netop var et emne, der var særdeles aktuelt i forhold til hendes situation. Hun lægger i den forbindelse vægt på det forløsende ved at kunne genkende sig selv i de andres fortællinger, og ved at blive ”genkendt”, når man selv fortæller. I den forbindelse fortæller hun, at hun er blevet mindre bekymret og måske også mindre sårbar, så hun bedre kan rumme ”de jordskælv”, som livet med en (familiepleje) teenager kan indebærer.

Snakkene behøver ikke nødvendigvis ”flytte” plejeforældrene for at have et læringsmæssigt indhold – de kan også ”bare” gøre plejeforældrens pædagogik mere bevidst og reflekteret, så det i højere grad bliver pædagogikken end rygmagsrefleksionerne, der får plads i hverdagens praksis. En plejeforældre fortæller:

”Det er min måde at forholde mig til børn og unge mennesker – den er blevet meget tydeligere for mig selv. Det gør det nemmere, når man står i en eller anden presset situation, hvor det er blevet mere klart, hvordan det nu er. Der har man nok mere reageret intuitivt før. Der har det hjulpet – men det hænger også sammen med at jeg har fået mere erfaring. (..) Jeg har ikke så meget brug for at holde social kontrol med dem. De børn, jeg har nu, får det helt anderledes, end dem, jeg har haft tidligere. (..) Jeg tror, det er en kombination af erfaring, og at jeg gennem gruppen er blevet mere klar over, hvordan jeg tænker omkring de her ting.”

Single-loop læring og double-loop læring

Argyris (1996) skelner mellem single-loop læring og double-loop læring. Begrebet single-loop læring handler om, at lære en løsning i forhold til et konkret problem, eller at opdage og rette en fejl i sin praksis – uden at der stilles spørgsmålstejn eller ændres ved det underliggende værdisystem. Heroverfor handler double-loop læring om at ændre praksis mere grundlæggende med afsæt i refleksion over, hvordan og med afsæt i hvilke regler og resonnementer, man praktiserer (Argyris 1996, Munch 2003).

Har gruppen så initieret single-loop eller double-loop læring hos plejeforældrene? Fortællingerne tyder på, at begge dele har været tilfældet.

Der er tale om single-loop læring, når plejeforældrene giver hinanden gode råd, eller bliver inspireret af hinandens måde at håndtere forskellige situationer på. Og der er tale om single-loop læring, når de hører et oplæg eller et foredrag, der ligger i forlængelser af, men uddyber, nuancerer eller operationaliserer nogle af de forståelser, eksempelvis forståelsen af børns- og unges udvikling, de allerede arbejder ud fra. Således er det måske mere indput til single-loop læring, de indirekte efterspørger, når de gerne vil have flere foredrag⁴⁰, eller ikke synes, at de får så meget med sig hjem.

Heroverfor er der tale om double-loop læring, når en plejeforældre som i fortællingen ovenfor oplever, at hans praksis er blevet mere reflekteret og bevidst fremfor baseret på ”rygmagsrefleksioner”, samt når plejeforældrene eksempelvis begynder at reflektere over deres måde at forholde sig til aflastningspleje, eller når de begynder at tænke over, hvorfor de opstiller regler og meget faste rammer for de unge, og med afsæt heri løsner nogle og fastholder andre.

⁴⁰ Påstanden er ikke, at foredrag ikke også kan føre til double-loop læring.

Forskellige positioner i forhold til, hvorvidt plejeforældrene oplever at få noget ud af at deltage i gruppen

Der er mange faktorer på spil i forhold til, hvorvidt plejeforældrene oplever at få noget ud af at deltage i gruppen – men to vigtige faktorer synes af være anerkendelse kontra miskendelse samt deres oplevelse af fortrolighed i gruppen. Vi har allerede været inde på anerkendelse – miskendelse dimensionen, og hvordan denne har indvirkning på, hvorvidt man oplever gruppen som et kollegialt forum, hvor man erfarer at kunne og have lyst til at ”vise sig selv”, samt muligheden for at spejle sig. Her skal vi derfor rette fokus mod fortroligheden i gruppen.

Fortrolighed og tillid i gruppen

Langt de fleste af plejeforældrene oplever gruppen som fortroligt rum, men der er også nogle, der ikke gør det og - som vi tidligere har været inde på, angiveligt – af hensyn til børnene undlader at bruge det som sådan. Andre synes bare, det er svært, det med selv at sige noget. For dem er tillid noget, der kræver tid. En af disse siger:

”Det med at gå ud i gruppe og lave nogle ting, det har jeg ikke været så god til. Jeg skal bruge meget længere tid, før jeg siger nogle ting. Så jeg har været der, men uden at sige særligt meget. Selvom vi kun sad 4-5 stykker – det synes jeg så hjalp lidt på det.”

Interviewer: ”Så det ville være bedre, hvis man ikke var så mange i hver gruppe”

”Ja, for så siger jeg lidt mere. Jeg kan da godt få noget ud af at lytte til de andre. Det er slet ikke det, men jeg siger ikke ret meget. Det fik jeg ikke meget ud af i starten ... Jeg syntes, det var meget hyggeligt at være sammen med de andre. Nogle gange kunne man have et eller andet problem. Det er jo ikke kun dig – de andre har det også, ikke? Høre, hvordan de andre tackler det.”

Denne plejeforældre giver udtryk for at have fået noget ud af gruppen, trods det at hun ikke har brugt gruppen som fortroligt rum i særlig høj grad. Det har hun bare ved at lytte. Samtidig er det dog også en fortælling om, at hun måske ville have kunne få mere ud af det – og selv ville have været mere givende, hvis grupperne havde været mindre, og fremgår det senere i interviewet, hvis det havde været faste grupper.

Arbejdsgiverrelationen: Ulempe eller fordel?

I interviewet spurgte jeg ind til, om det havde en betydning for fortroligheden, hvis der var sammenfald mellem gruppeleder og den konsulent som havde tilsyn med plejeforholdet. De plejeforældre, som havde erfaring med dette, svarede, at det for dem enten ingen betydning havde haft – eller at det havde været positiv. Omvendt var der nogle af dem, som ikke havde konkret erfaring, der hypotetisk kunne forestille sig, at det ikke ville være så heldigt, at det ville være en sammenblanding af et arbejdsgiverforhold og et forsøg på at skabe et rum for ”anderledes lærerprocesser”. En af dem siger:

”Når man nu ikke har arbejdsledelse i fællesskab, så er der ingen grund til at de (konsulenten, der har tilsynet) er der. Når de ikke er der, så er man knap så forpligtet på den måde, man udtaler sig. Man har større lejlighed til at afprøve nogle af sine ideer og tanker.”

Interviewer: ”Betyder det, at du ville finde det problematisk, hvis der var et overlap – hvis det var jeres konsulent, der var gruppeleder?”

”Ja, jeg synes, at det ville være problematisk. Det ville godt kunne lade sig gøre, det ville det – men jeg foretrækker absolut, at der ikke er det overlap. (..) Jeg synes, at hvis vi var ligeværdige

samarbejdspartnere, så ville det ikke gøre nær så meget, at de sad der. Men når situationen er, som den er, så synes jeg, at det er rart, at de ikke er der.”

Interviewer: ”Ser du din konsulent som din arbejdsgiver og som en kontrollant?”

”Ja, ja. Det er en meget væsentlig del af det”

Denne plejeforælder giver udtryk for, at det er en hierarkisk og kontrollerende relation mellem plejeforældrene og deres konsulent, som ville gøre det uhensigtsmæssigt, at der var et personsammefald mellem konsulent og gruppeledere. Den ville – med et begreb fra Ziehe og Stubenrauch (1983) - udgøre en barriere for de ”anderledes lærerprocesser”, som netop er kendetegnet ved at være ”søgebevægelser for at imødegå en nødtilstand, der snører én inde, generer og fornærmer én”, hvis forudsætningen er et frirum, hvor ingen hverken bekymres om og i forlængelse heraf søger at guide eller begrænse disse søgebevægelser, eller afkræver rationelle begrundelser (Ziehe & Stubenrauch 1983: s. 242)⁴¹.

For denne plejeforælder er der imidlertid ikke noget problem i, at initiativet kommer fra arbejdsgiverinstitutionen, når bare der ikke er konkret personsammenfald mellem konsulent og gruppeledere. Anderledes har en af de andre plejeforældre det:

”Altså så længe der er en konsulent dernede, så snakker man nok noget anderledes, end hvis man er alene med de andre plejeforældre. Man ved jo ikke helt, hvem man kan stole på nogle gange. De er jo ansat til at styre kommunens penge. Så derfor kan man ikke være 100 % sikker på dem, det kan man ikke.”

Dette var et enestående eksempel. Ingen af de øvrige plejeforældre giver udtryk for, at de konkret har oplevet, at de tænkte på gruppelederen som arbejdsgiverrepræsentanter – heller ikke, når de bliver spurgt direkte, og kun få tænker – et hypotetisk - personsammenfald mellem gruppeledere og konsulent som et problem. Omvendt er der plejeforældre og konsulenter, der ud fra konkrete erfaringer har oplevet et sådan personsammenfald som en fordel. Det vil vi vende tilbage til i afsnittet om ”tilsyn på en anden måde”.

Ønsker og visioner for gruppen

I interviewet har jeg spurgt til plejeforældrenes eventuelle ønsker og visioner. Ofte går disse på ønsker i forhold til plejebarnet (eksempelvis mere lokale grupper, som vi tidligere har været inde på) eller på bedre arbejdsforhold. Der er dog også plejeforældre, der har ønsker og visioner, der går på gruppen. Disse omhandler dels en tættere – og eventuelt mere forpligtende – relation til de andre plejeforældre, samt et internat. Disse vil vi uddybe nedenfor. Endelig skal det nævnes, at der er plejeforældre, der har udtrykt ønske om en samlet oversigt over forskellige foredragstilbud både i regi af CAFA og andre steder.

Nogle af plejeforældrene kunne godt tænke sig, at plejeforældrene i højere grad også kunne bruge hinanden udenfor gruppen. Eksempelvis ringe og få en snak med en af de andre, hvis man går og ”rumler” med noget. Man kan så spørge, hvorfor gør de ikke bare det? En af de relativt nye plejeforældre efterspørger i den forbindelse en telefonliste. Og det kan være én forklaring, at man er relativt ny og endnu ikke har fået de andres numre. En anden forklaring kan være, at der alligvel er

⁴¹ Ziehe og Stubenrauch bruger begrebet i en analyse af tendenser i ’80ernes ungdomskultur(er), og ikke som et begreb i forhold til læringsprocesser generelt. Jeg finder imidlertid begrebet særdeles velegnet til at karakterisere lærerprocesser, der knytter an til modsætningsfyldte vilkår og ambivalent oplevelser, følelser og ønsker.

et skridt fra at snakke sammen face to face til et møde, og så til at ringe til en af de andre privat og ”be’ om hjælp”. Enkelte plejeforældre har allerede haft kontakt med hinanden udenfor møderne, men det har primært været med henblik på aftaler i forbindelse med, at de unge gerne ville mødes, eller foranledt af konkrete hændelser, hvor flere af de unge har været en del af det.

Derudover er der også plejeforældre, der kunne tænke sig at bruge gruppen til gensidig ”aflastning”, et trygt sted hvor ens plejebarn kunne komme på weekend eller være en aften. I løbet af projektperioden har det været forsøgt fra nogle af plejeforældrenes side at skabe gruppen som et sådan ”aflastnings-netværk”, men initiativet faldt til jorden – da relativt mange viste sig ikke at være interesseret i en sådan ordning. Hvorfor bliver de så ved med at efterspørge det? kunne man spørge. Det er der i og for sig ikke så meget mystisk i. Det handler om forskelligheden i gruppen, hvor nogle har dette ønske og behov, mens andre ikke har det, hvilket har ført til, at førstnævnte ikke har fået opfyldt dette ønske og behov – men derfor har de det jo stadig. Samtidig er der også kommet nye til gruppen, som ikke bærer erfaringen om ”det mislykkede initiativ” med sig – snarere tværimod. Konkret er der plejeforældre i gruppen som fungerer som aflastningspleje for nogle af de andres plejeforældres børn, men dette har ikke været med udgangspunkt i gruppen, og her oplever parterne er det er en fordel med sammenfaldet mellem aflastningen og gruppen (dette vender vi tilbage til i kapitel 6. Disse gode eksempler kan tænkes hos nogle af plejeforældrene at have ansporet ønsket om gensidig aflastning yderligere.

Endelig er der som sagt flere plejeforældre, der peger på, at det kunne være hensigtsmæssigt med et internat eller ligende, og nogle peger også på, at en enkelt gang sammen med de unge kunne være hyggeligt og hensigtsmæssigt. Plejeforældrenes motivation for en gang sammen med de unge er, at det kunne være godt at lære de andes plejebørn at kende, at få sat ansigt på. I forhold til ønsket om internat siger en af plejeforældrene:

”Det giver noget andet, når man er sammen hele tiden – over en weekend for eksempel. Man ville få hurtigere tillid til hinanden, og det ville give noget dynamik. Man kan være faglig om dagen og snakke over et glas rødvin om aftenen.”

Citatet er meget repræsentativt for de plejeforældre, som foreslår et internat. Endvidere er der enkelte, der slår på internatet som en mulighed for og ønske om mere personalepleje. Samtidig er der selvfølgelig også plejeforældre, som ikke har noget ønske om internat, eller som ligefrem ville opleve det som problematisk at skulle afsted i længere tid.

Dermed er vi i dette afsnit om ønsker og visioner tilbage til det, vi har været inde på tidligere, nemlig umuligheden at at indfri alles ønsker. Denne umulighed afspejles i, at mange af de ønsker, der kommer på bordet, i princippet har været mulige at indfri i gruppen – men at de ikke eller kun i begrænset omfang rent faktisk er blevet det grundet forskelligheden i gruppen. Fra et perspektiv, kunne man således fortolke plejeforældrenes ønsker og visioner, som at de ønsker det samme, som de allerede har fået (tilbudt). Fra et andet perspektiv må man imidlertid påpege, at de netop ikke – eller kun i begrænset omfang - har fået det. Det kan på den baggrund anses som helt legitimt at fastholde, hvad man ideelt godt kunne tænke sig, så længe man samtidig arbejder konstruktivt i forhold til det mulige – hvilket de gør.

Den nye struktur

Afslutningsvis i dette afsnit om plejeforældregruppen, skal vi vende blikket mod plejeforældrenes oplevelse af og holdning til ændringen af plejeforældregruppen mod en løsere struktur. Den løsere struktur betyder ikke, at der slet ikke er nogen dagsorden for møderne. Således udsendes der stadig

program og invitation forud for hvert møde, men dette følges ikke nødvendigvis. Hvis der er et påtrængende emne, kan dette i stedet tages op, og ”dagens emne” udskydes så til gangen efter. Samtidig er det med den nye struktur i højere grad er op til den enkelte, hvorvidt man deltager i det planlagte (eller det, der dukker op), eller om man hellere vil drikke en kop kaffe og få en sludder, eller evt. bare læse avisen. Ændringen af strukturen er sket med henblik på at tilpasse formen til de deltagere, der er.

Nogle af plejeforældrene er meget positive over for den nye struktur. Det gælder ikke så overraskende især de plejeforældre, som prioriterer den ustrukturerede snak og/eller gruppesamtaler med udgangspunkt i konkrete problemer og gruppesupervision. Disse plejeforældre synes, at den er lige så god – eller endda bedre end den gamle. Og de tror på, at gruppen vil være levedygtig i den nuværende form:

”Nu kan du jo bare sidde og drikke en kop kaffe, eller læse en avis, men du kan også snakke – og det er jo det, der sker. Der er jo ingen, der bare sidder i et hjørne.”

Interviewer: ”Hvad snakker I så om: Er det løst og fast som med naboen, eller handler det om plejebørnene?”

”Det er det hele. Det kan være noget i avisen, eller det kan være dagligdagsproblemer med plejebørnene. Det er det, jeg så godt kan lide ved den her gruppe.

Og en anden siger:

”Jeg tror ikke, der er nogen af os, der bare gider sidde og læse avis. Der kommer altid et eller andet – men det er skabt af os selv. De præmisser at mødes på, synes jeg, er mere positiv. Det er ikke bare lige så godt som før – det er bedre. Der er ingen faste linier, der er ingen regler for, hvad man gør. Den, der regelløshed kan jeg egentlig meget godt lide. Jeg synes, det er meget rart at have et forum, hvor man kan gøre, hvad man vil – uden at være afhængig af nogen fast dagsorden”

Disse plejeforældre giver udtryk for, at de bestemt ikke tror eller oplever, at den ”løsere struktur” vil medføre, at det går op i hat og briller, eller at man bare drikker kaffe. En anden giver udtryk for, at vedkommende er glad for, at der stadig er muligheden for de mere strukturerede indput:

”Det kan godt være, at sidste gang havde jeg ikke lyst (til den mere strukturerede snak), men næste gang kan det godt være, at jeg har lyst, hvis det er noget, der interesserer mig, ikke? Fordi man kan også godt få lov at hygge sig, MEN det er også meget sjovt at høre nogle af de ting der.”

Der er dog andre (noget færre) plejeforældre, der er mere skeptiske i forhold til den nye struktur. De tvivler på, at de i længden vil fastholde tilknytningen til gruppen, når forpligtelsen til at være seriøs ikke er der på samme måde:

”Jeg tænker på, om det holder. (..) Jeg kan godt fornemme ligesom ”hvad skal vi?”. Der var en, der sage: ”Vi skulle have taget fiskestænger med, så vi kunne have taget ud og fiske”. (..) Kan man nå ud og handle, mens de sidder i ungegruppen - på den måde kunne jeg godt forestille mig det kunne gå lidt i opløsning.”

Plejeforælderen har denne bekymring for gruppen til trods for, at hun tidligere i interviewet har givet udtryk for, at der altid kommer et eller andet på dagsordenen ”helt af sig selv”, fordi der altid er én, der lige står med et problem. Samtidig siger hun imidlertid også, at hun godt kunne ønske sig en dagsorden og nogle oplæg, og at hun indtil videre har fravalgt at gå med ind og deltage i gruppesnakken – men at hun måske godt kunne finde på at tilvælge det en anden gang. Denne

plejeforældre har været glad for gruppen, men er bekymret både for sin egen og de andres fortsatte tilknytning til gruppen under den løsere struktur. Også enkelte andre giver udtryk for samme bekymring.

Positioner og mønstre

Igen kunne man måske fristes til at spørge, om plejeforældrene ikke efterspørger det, de allerede har eller har haft. Og igen må man være opmærksom på forskelligheden i gruppen.

Dem, som er bekymrede for gruppen med den nuværende struktur, er de, som er orienteret mod foredrag og forhåndsstruktureret undervisning. De kan forestille sig selv nedprioritere en mere aktiv deltagelse i gruppen i det omfang, det bliver for meget "snak". Heroverfor er de, som efterspørger et kollegialt forum og/eller gruppesupervision, ikke så overraskende særdeles positive overfor den nye struktur.

Den løsere struktur er ikke endegyldig. Der eksperimenteres fortsat og man kan på sigt forestille sig en vekselvirkning mellem fast og løs strukturerede møder. Det væsentlige i den sammenhæng er at følge behovet hos plejefamilierne og acceptere at de forskellige plejefamilier har forskellige behov på forskellige tidspunkter og at dette er udgangspunktet for tilrettelæggelsen af møderne.

Forældregruppen

Forældregruppens sammensætning og de forskellige deltageres tilknytning til gruppen

Forældregruppens sammensætning

Jeg har i det forgående kapitel beskrevet plejeforældregruppen som meget bredt sammensat, men dette er i endnu højere grad tilfældet for forældregruppen. Faktisk kan man sige, at det eneste, deltagerne i forældregruppen har til fælles, er, at et eller flere af deres børn er anbragt. Man kan da fristes til at spørge, om det så overhovedet giver mening at samle dem i en gruppe: Svaret, som lyder fra denne evaluering, er både ja og nej: Ja, fordi der faktisk er en del, som er endda meget glade for at deltage. Nej, fordi forskelligheden synes at have været medvirkende til, at nogle ikke længere er aktive i kredsen.

Der kan være rigtig mange forskellige grunde til, at et barn bliver anbragt. Det kan eksempelvis være begrundet i forældrenes misbrugsproblemer, mentale handicap, vanskelige livsomstændigheder, psykiske eller fysiske sygdom, eller det kan være begrundet i, at barnet har nogle særlige behov, som man som almindelig familie ikke kan opfylde. Hele denne bredde er repræsenteret i den kreds af forældre, som med varierende hyppighedsfrekvens kommer eller har kommet i gruppen. Således spænder kredsen fra det, man normalt benævner ”de velintegrede” både med hensyn til arbejdsmarkedstilknytning, uddannelsesmæssigt og socialt, og til mennesker, der lever et overvejende socialt marginaliseret liv på samfundets skyggeside, og nogle gange med en mere eller mindre afvigende adfærd i forhold til, hvad der normalt forventes i et forum af voksne mennesker.

Dertil kommer variationer i forhold til deltagernes forhold til og oplevelse af anbringelsen. Nogle af forældrene har selv taget initiativ til anbringelsen, fordi de mente, det ville være det bedste for barnet. Andre har ikke selv taget initiativet, og de har måske endda fra starten været modstandere af beslutningen, men har med tiden affundet sig med, at sådan er det. Nogle af disse er i dag kommet dertil, at de synes, at det er det bedste både for dem selv og for barnet. Og andre igen er slet ikke enige i beslutningen om anbringelsen, hvorfor de kæmper for en hjemgivelse. Samtidig ved vi⁴² dog også, at der er forældre, som netop fordi de er uenige i anbringelsen og kæmper med systemet, har fravalgt gruppen, idet de ikke ønsker at have noget med systemet, herunder CAFA at gøre. Ser vi på gruppen og sammenligner den med den totale gruppe af forældre til anbragte børn, er der nok ingen tvivl om, at gruppen af forældre, som kæmper med systemet, er underrepræsenteret.

Uanset om anbringelsen er sket på foranledning af forældrene selv eller på forvaltningens initiativ, er den ofte forbundet med smerte, herunder også nogle gange følelser af nederlag og mindreværd i forhold til forælderrollen. For nogle af forældrene i gruppen er denne smerte stadig et åbent sår – enten fordi beslutningen er relativ ny, eller fordi det er et sår, som aldrig rigtig har villet læge, eller som med mellemrum springer op igen og igen. For andre er såret lægt. De har det godt med anbringelsen. Også hele denne bredde rummer gruppen

⁴² Det ved vi fra de øvrige interviewpersoner, der kender forældre, som ikke har ønsket at deltage i gruppen.

Derudover har forældrene det også forskelligt med plejeforældrene til deres børn, hvor nogle har et godt samarbejde, er meget glade for plejeforældrene og måske endda næsten betragter dem som deres venner og fortrolige, mens andre har samarbejdsproblemer, er vrede på plejeforældrene og oplever, at disse vil tage deres børn fra dem. Sidstnævnte udgør dog nærmere undtagelsen end reglen, hvilket ikke spejler det ”almindelige billede” på området.

Endelig er der også stor spredning i gruppen med hensyn til børnene, både med hensyn til alder og i forhold til børnenes eventuelle problemer.

Deltagernes tilknytning til gruppen

Forud for hvert møde er der blevet udsendt indbydelse til alle forældre i CAFA-regi, hvorefter forældrene har skulle tilmelde sig, hvis de ønskede at deltage. I alt 55 har tilmeldt sig møderne en eller flere gange, heraf har 40 af dem tilmeldt sig sammen med andre. 20 tilmeldt sig mere end en gang. Idéen med arrangementer for forældre til anbragte børn synes altså at have stor attraktion.

Antal tilmeldte fordelt på antal gange, de har været tilmeldt

Tilmeldt 1 gang	Tilmeldt 2 gange	Tilmeldt 3 gange	Tilmeldt 4 gange	Tilmeldt 5 gange	Tilmeldt 6 gange	Tilmeldt 7 gange	Tilmeldt 8 gange	Tilmeldt 9 gange	Tilmeldte ialt
35	7	3	1	3	2	0	3	1	55

Der har ialt frem til marts 2003 været afholdt 11 arrangementer, hvor antallet af tilmeldte har svinget fra 4 til 21. Tallene i parentes skyldes, at tilmeldingen nogle gange lyder på 1, måske 2 personer

Antal tilmeldte til de forskellige arrangementer

1. møde	2. møde	3. møde	4. møde	5. møde	6. møde	7. møde	8. møde	9. møde	10møde	11møde
13	21 (22)	15 (17)	12 (13)	9	4 (5)	4	5	10 (11)	15	15

Det er naturligvis ikke altid alle de tilmeldte, der også møder op⁴³. Men antallet af tilmeldte siger noget om interessen. Som det er fremgået af kapitel 1, er nogle forældre kommet meget kontinuerligt i gruppen, mens andre er kommet sporadisk eller kun har været der en enkelt eller to gange.

Det er interessant at bemærke, at den gruppe af forældre, der har deltaget relativt kontinuerligt, spænder stort set lige så bredt som den samlede kreds af forældre – dog med en vis tyngde af forældre med mentale handicap, og/eller som i en vis grad er isolerede.

Det er endvidere interessant at bemærke, at mange af gengangerne i møderne kommer parvis, typisk som forældrepar (nogle gange, selvom de ellers ikke bor sammen), men der er også et søskendepar⁴⁴ og en mor og datter, som kommer sammen.

Forælder, der har ”fravalgt” gruppen

Som det er fremgået af kapitel 2 har jeg ikke interviewet de forældre, som har fravalgt gruppen. Alligevel har vi fra sekundærkilder noget information om, hvad der har fået dem til aldrig at dukke op, eller kun at komme en enkelt gang eller sporadisk.

Fra disse kilder fremgår det, at en grund til at takke nej til gruppen kan være, at man har en konflikt kørende med ”systemet”. Som tidligere nævnt synes de forældre, der ikke har forliget sig med anbringelsen og/eller som er kritiske overfor plejeforældrene stærkt underrepræsenteret i gruppen. Man kan tænke sig, at disse takker nej, fordi gruppen er et tilbud fra CAFA, som kan

⁴³ Deraf differencen til de tal, der er i rapportens indledning om forældregruppen.

⁴⁴ Den ene af søstre er dog også kommet flere gange alene.

betrages som en del af systemet, og/eller fordi de ikke forventer, at der her er rum for en sådan kritisk forholden sig. Man kan også tænke sig forældre, der takker nej, fordi de ikke identificerer sig med gruppen af forældre til anbragte børn eller ikke synes, at man har noget til fælles, blot fordi ens børn er anbragt. Eller man kan tænke sig forældre, som har så mange andre gøremål og sociale kontakter, at de ikke har tid til at deltage i møderne, eller at mødernes indhold ikke rammer ind i deres behov og interesser. Det er kun førstnævnte, jeg har empirisk belæg for – resten er blot muligheder, som jeg ikke anser for usandsynlige.

Til gengæld ved vi en lille smule mere om nogle af dem, som er kommet en enkelt eller enkelte gange i gruppen. Nogle er disse er blandt andet holdt op med at komme, fordi de ikke har syntes, at de passede ind i gruppen. Det har været forældre, som meget gerne ville det med oplæg og debat, men som har været lidt overraskede over nogle af de ”de typer”, der kom i gruppen, og som ikke rigtig har følt sig blandt ligesindede. Mange er også holdt op eller har kun fået en sporadisk tilknytning til gruppen på grund af nogle af de samme faktorer, som har forårsaget anbringelse af deres børn, eksempelvis misbrug. Endelig kan man overveje, om der måske er forældre, der er holdt op, fordi de har været kritiske i forhold til anbringelsen/plejeforældrene, og med dette som afsæt har oplevet ikke at passe ind i gruppen.

Med disse ”frafalds”-mekanismer, kunne der indtræde en selvforstærkende proces, hvor en særlig type blev den ”dominerende” i gruppen. Det synes dog ikke at være, hvad der er sket, da ”kernegruppen” i kredsen er rimelig bredt sammensat – omend med en skævhed i forhold til, hvordan forældrene forholder sig til beslutningen om anbringelsen og plejeforældrene. Bortset fra dette, synes fremmødet blandt kredsen som sådan og til dels også indenfor kernegruppen primært at være relateret til en kombination af den konkrete dagsorden og deltagernes her og nu – livssituation. Således er der nogle, der især kommer når dagsordenen er socialt sammenvær og mad, mens andre der især kommer, når der er foredrag og debat på dagsordenen. Og hvor noget, der kan samle mange – fordi det udgør en gylden middelvej? – synes at være filmvisning med efterfølgende debat og snak.

Endelig er der også nogle, der stort set kommer hver gang, og nogle af disse vil gøre meget for at komme. Det handler det næste om.

At overvinde forhindringer for at komme

At gruppen har en vis attraktion, kommer til udtryk gennem det, som de forskellige deltagere gør for at komme, og de forhindringer, de overvinder. Eksempelvis er der en af dem, der kommer relativt fast i gruppen, som bruger 2½ times transport hver vej, og en anden som har svært ved at orientere sig, men som overvinder denne vanskelighed og alligevel kommer gang på gang. Der er også et forældrepar, som sørger for at tilrettelægge henholdsvis ændre datoen eller tidspunktet for samværet med deres barn, så de får mulighed for at deltage i møderne. Og der er en forældre, som nogle gange arbejder om aftenen, og som i starten bad sig fri for at komme til møderne, men nu har fået en aftale med gruppelederne, så møderne bliver lagt, så de ikke kolliderer med den pågældendes arbejdstider.

Et andet eksempel er en far, som slet ikke var blevet inviteret til møderne, fordi han ikke er forældermyndighedsindehaver. Denne far oplevede det som dårligt, at han ikke blev inviteret. At blive inviteret med til møderne synes for ham at have en symbolværdi i forhold til at blive taget alvorlig som forælder og være en del af anbringelsen. På den måde fortæller eksemplet måske noget om, hvad nogle forældre får ud af tilbuddet. Forhindringen med ikke at være blevet inviteret blev overvundet ved, at barnets mor – gennem hvem han havde hørt om gruppen - tog ham med. Han fik selvfølgelig lov til at deltage.

Det sidste eksempel handler om en af dem, som har deltaget ofte i gruppen, og som er meget glad for det. Imidlertid kan der være perioder, hvor vedkommende har ”lavvande” i kassen, og så er

der altså bare ikke til transport. En af de andre deltagere i gruppen fandt ud af, at det var udgiften til transport, der forårsagede fravær, og hun henvendte sig til gruppelederne, hvorefter der blev fundet en løsning. Ligesom det forgående eksempel er det samtidig en historie om, hvad deltagerne får ud af at komme i gruppen. I dette eksempel en omsorgsfuld social relation, hvor man er opmærksomme på hinandens deltagelse og fravær, hvor man savnes, og hvor den anden er villig til at gøre noget for, at man kan komme.

Ofte betragtes forældre til anbragte som en ressourcetsvage gruppe, men som vi tidligere har været inde på, er det en meget bredt sammensat gruppe. Dertil kommer, at de ovennævnte eksempler peger på, at også nogle af dem, som normalt ikke betragtes som ressourcestærke, har ressourcer til at støtte hinanden og til at overvinde forhindringer for at deltage i noget, som giver mening for dem. Hvordan det så giver mening, skal vi se videre på i det følgende.

Deltagernes udbytte af gruppen og motivation for at komme

Anerkendelse og opkvalificering af forælderrollen

En af de ting, som motiverer forældrene til at komme i gruppen, er uden tvivl det, som kom til udtryk i eksemplet i det forgående afsnit, nemlig den symbolværdi, der ligger i at blive inviteret. Sat på spidsen kan man sige, at der i det at få anbragt sit barn ofte ligger en negativ symbolværdi; en miskendelse af ens forælderevne. Heroverfor kan invitationen til gruppen ses som et modspil, et udtryk for at man bliver taget alvorligt som forælder og bliver set som en, der har en rolle i forhold til anbringelsen. Og det er ikke nødvendigvis helt uvæsentlig, idet symbolværdien sammen med vores ressourcer (eksempelvis viden og personlighed) skaber rammerne for, hvordan vi kan udfylde en rolle (Bourdieu 1996, Frønes 2001).

Udover symbolværdien synes det heller ikke uvæsentlig, at der i gruppen er mulighed for at kunne fortælle *sin* historie om anbringelsen, og at blive lytterne til. Netop forældrehistorien om anbringelsen, og især i det omfang den varierer fra "systemets", synes i den grad at trænge sig på. Det var, hvad der kom til udtryk ved gruppeinterviewet, og i nogle interview med sekundærkilder.

Samtidig er der også faglige oplæg og diskussioner i gruppen, som nogle af forældrene er meget glade for, og som de oplever at kunne bruge i deres forælderrolle. Det er typisk forældre, som er intellektuelt velfungerende, og som gerne vil indgå i et samarbejde omkring børnene. Gruppen er for dem et forum, hvor de kan få nogle faglige indput til den svære rolle, det er at være forælder til et anbragt barn. Her er der fortællinger om, at forældrene konstruktivt bruger noget af det, der har været snakket om i gruppen, i samarbejdet omkring barnet.

Der er også fortællinger om oplæg, der har givet stof til eftertanke, hvor blandt andet oplægget med udgangspunkt i bogen "Så kommer du til et bedre sted" fremhæves som spændende – så spændende at forælderen efterfølgende købte og læste hele bogen. Omvendt beskrives et oplæg om børn som kedeligt – ikke på grund af emnet, men oplægsholderens stil. Gangen med tv-dokumentarudsendelsen om voksne børns relation til deres forældre, fremkaldte hos nogle genkendelse i forhold til egen opvækst og relation til forældre – mens andre ikke oplevede genkendelse, og havde svært ved at se relevansen i forhold til gruppen som sådan:

"Filmen der sidste gang var også spændende – men hvor ville hun hen med det? Det kunne jeg ikke rigtig se."

Specielt for de forældre, som kommer for et fagligt indput, er det vigtigt, at de kan se relevansen, og at når denne ikke er umiddelbar, at den bliver skabt – så det bliver et *fagligt* indput.

Endelig kan forældrene også bruge gruppen som et forum for vejledning og oplysninger om regler og praksis. Eksempelvis var der en af forældrene til det møde, hvor jeg deltog, der spurgte gruppelederne til råds vedrørende regler om økonomisk støtte til efterskoleophold. Denne mulighed er der oplagt i kraft af gruppelederne, som jo kender til regler og praksis. I den forbindelse er tryghed afgørende. At denne faktisk er til stede kommer til udtryk i gruppeinterviewet, hvor en af interviewpersonerne forklarer en anden:

”Kirsten og Kirsten kan du altid gå til, hvis der er noget, hvis du er ked af det eller du vil spørge dem om noget. Du kan også altid bare ringe til dem.”

Citatet kan tages som et udtryk for forældrenes læsning af gruppeledernes attitude: Nemlig at de er der for forældrene, og det bekræfter, at noget af det, som deltagerne oplever at få ud af at deltage i gruppen, er menneskelig anerkendelse og omsorg.

Denne oplevelse er ikke kun et produkt af, hvad der foregår i forbindelse med oplæggene og diskussionerne, men i lige så høj grad i pauserne – når der tilsyneladende ikke sker noget. Den ene af gruppelederne er ryger, og står derfor sammen med rygerne i pauserne – den anden er ikke-ryger, og bliver i lokalet sammen med de andre ikke-rygere. Her er der mulighed for en uformel snak (ude af plenum) samt for at stille spørgsmål og søge vejledning – en mulighed, som gribes af en del af forældrene.

Alt i alt kan man sige, at gruppen på flere leder – gennem symbolværdien, den personlige historie, de faglige indput og viden om regler og praksis - går ind og forbedrer forældrenes mulighed for at udfylde forælderrollen på en mere konstruktiv måde. Effekten af dette afspejles i konsulenternes fortællinger, om hvordan forældre har fået en anden tilgang til huset (CAFA), en anden måde at deltage i statusmøder på og/eller i det løbende samarbejde med plejeforældrene. Fortællingerne omhandler ikke mirakler, men peger på, at gruppen faktisk har en virkning.

Venner, menneskelig anerkendelse og omsorg

Når forældrene fortæller *deres* historie om anbringelsen, er der mange følelser på spil, især hvis anbringelsen stadig er et åbent sår: Blandt andet sorg, nederlag, miskendelse, vrede og afmagt – eventuelt iblandet lettelse og måske skam over lettelsen. I gruppen kan de møde andre, der har haft de samme følelser, og de kan få omsorg.

Under gruppeinterviewet lyttede forældrene til hinandens fortællinger, og de gav udtryk for at kunne genkende nogle af de oplevelser og følelser, der blev fortalt om. Både verbalt og kropsligt blev der ydet indbyrdes støtte og omsorg. Og netop dét fremhævede deltagerne som det gode ved gruppen:

”Vi kommer så tæt på hinanden. Det er det gode ved det, at man altid kan gi’ hinanden et kram, og at vi kender hinanden så godt, så man ved, hvornår man trænger til det”

Dette blev sagt af en af de faste i gruppen, som har fået et tæt venindeforhold til en af de andre. Før kendte de ikke hinanden, men gennem gruppen har de fået et tæt forhold til hinanden.

Man må så spørge, om det kun gælder disse to. Og det gør det på den ene side, idet det nok er enestående for disse to at have fået så tæt et forhold. På den anden side er der ingen tvivl om, at der også var en omsorg for den tredje person, som deltog i gruppeinterviewet, og at denne oplevede en tryghed til at fortælle sin historie, og oplevede at blive genkendt, anerkendt og at få støtte og omsorg. Hun var ikke i tvivl om, at hun ville forsætte i gruppen, og hun gav udtryk for at gruppen netop var, hvad hun havde søgt efter – et forum, hvor man kan møde ligesindede. At gruppen har noget at give på denne front understøttes af en fortælling om et forældrepar, som før har brugt

plejefamilien meget – og stadig gør det, men hvor plejeforældrene efter, at forældrene er startet i gruppen, oplever en aflastning: De kan mærke, at der nu også er andre, der lytter.

Men så må vi atter en gang vende bøtten. En forældre, som tidligere har deltaget i en anden gruppe, hvor der netop var fokus på de personlige fortællinger og løbende håndtering af rollen som forælder til et anbragt barn, oplever denne gruppe som meget anderledes på dette punkt. Hun synes ikke, at man hverken kommer så tæt på hinanden eller på den måde får indput til håndteringen af rollen som forælder til et anbragt barn. Ej heller, at der har været lagt op til at man skulle diskutere og bringe egne erfaringer i spil. Til gengæld synes hun, at der har været nogle rigtig gode og interessante emner.

Forskellige positioner

Forældrenes forskellige måde at forholde sig til og opleve gruppen på kan forstås ud fra deres forskellige erfaringer. Samtidig er der også en forskellighed, som i højere grad relaterer sig til deres livssituation. Således har vi tidligere været inde på, at nogle af forældrene lever et relativt marginaliseret og isoleret liv. For dem er det attraktivt ved gruppen måske blandt andet muligheden for at komme ud blandt andre. Dette synes i hvert fald at være tilfældet for dem, som primært kommer, når der er god mad på programmet. Heroverfor er der andre, der i stil med plejeforældrene kommer for ”at få noget med hjem”, et fagligt indput og eventuelt personlig udvikling.

Interessekonflikt i gruppen?

Blandt de, for hvem *deres* historie om anbringelsen presser sig på, er det ikke altid kun historien om anbringelsen, men så at sige hele selvfortællingen, der synes at være et påtrængende og ekspressivt projekt. De griber gruppen som en mulighed for dette. Og netop fordi det er så ekspressivt et projekt, kan de på godt og ondt komme til at fylde meget i gruppen.

Således er det i væsentlig grad denne gruppe af forældre, der giver liv til gruppen: De giver deres egen historie, de tør åbne og betræde gulvet i en diskussion, og de kan sige noget, så man kommer til at grine og føle sig godt tilpas. På den anden side har det, de spiller ud med, ikke altid så meget at gøre med det at være forælder til et anbragt barn, og for nogle af dem ”kan det godt køre lidt i ring”, som en af de andre forældre udtrykte det. Og heri ligger måske en potentiel konflikt eller sorteringsmekanisme i forhold til forældre, som mere målrettet går mod faglige indput og læring i relation til rollen som forælder til et anbragt barn?

Ønsker til gruppen og til udvikling af tilbuddet

Et differentieret tilbud med både foredragskreds og netværksgruppe

Afslutningsvis skal rundes et par ønsker til gruppen, herunder til udviklingen af tilbuddet. Det første ønske relaterer sig til gruppen som et sted, hvor man kan møde ligesindede og få vendt sin rolle som forælder til et anbragt barn. Som vi var inde på ovenfor, oplever nogle i gruppen, at gruppen faktisk indfrier dette behov – mens en anden forælder ikke synes, at dette er tilfældet. Hun kunne godt tænke sig en mindre, mere forpligtende gruppe á la den gruppe, hun tidligere har deltaget i, som parallelt tilbud til gruppen, som den kører nu. Det måtte gerne være en gruppe, hvor man mødtes lidt oftere, og som sigtede på udvikling, hvor snakken ikke kørte i ring. Netop fordi hun har deltaget i en sådan gruppe tidligere, overvejer hun, hvorvidt det for hende ville være et udtømt emne, men når frem til den konklusion, at da børnene bliver ældre og problemstillingerne hele tiden

ændrer sig, så bliver det et aldrig udtømt emne. Som forælder til et anbragt barn står man hele tiden overfor nye udfordringer, som det vil være tiltrængt at få sparring på for bedst muligt at håndtere disse.

En telefonliste

Det næste ønske vedrører en telefonliste, ”så man kan ringe til hinanden, hvis man bliver ked af det”. Dette ønske blev fremført af en forældre, som aktuelt i relation til anbringelsen står i en frustrerende situation med følelser af sorg, vrede og afmagt, og som oplever at få omsorg fra de andre. Forælderen gav udtryk for en oplevelse af ellers at være meget alene med disse oplevelser og følelser. Hun var glad for tilbuddet om gruppen, men syntes, at det kunne være rart, om der også var en mulighed for en trøstende skulder mellem møderne. Forældrene i gruppeinterviewet gav alle tre udtryk for, at de synes, det kunne være fint at have denne mulighed, og omvendt også at blive brugt på denne måde. Samtidig var det også i den anledning, at gruppelederne blev fremhævet, som nogle man altid kunne ringe til.

Muligheden for, at deltagerne kan komme til at bruge hinanden, er ikke fraværende – men spørgsmålet er, hvor stor sandsynligheden er for, at de faktisk vil gøre det. Mit bud er, at det kan være, at enkelte knytter nogle bånd, nogle tillidsrelationer, så de faktisk vil gøre det, men at sandsynligheden er større i en mere forpligtende gruppe á la den, der er blevet udtrykt ønske om ovenfor.

Et arrangement sammen med vores børn

Et sidste ønske, der kom frem, var et ønske om arrangementer for børnene og deres forældre – et ønske, kan man sige, som relaterer sig til anerkendelse af forældrenes betydning for deres børn; af deres rolle og værd i børnenes liv.

Det blev understreget, at det *ikke* skulle være med deltagelse af plejeforældre, hvilket enten kan fortolkes som relateret til den konkrete frustrerende situation, som den pågældende forælder stod i, og/eller som noget mere grundlæggende: Ved kun at inviterer forældre og børn anerkendes deres relation som særlig, mens man ved at invitere alle tre parter, set fra forældrenes synspunkt i bedste fald signalerer ligeværdighed – i værste fald, at forældrene har en underordnet rolle. Førstnævnte i det omfang, man ikke har andre arrangementer, hvor kun plejeforældre og børn inviteres.

Dette er dog ikke det samme som at sige, at alle forældre vil lægge en sådan tolkning ned over sådanne arrangementer – slet ikke. Det vil i høj grad afhænge af deres relation til plejeforældrene og deres forhold til anbringelsen, barnet og egen forælderrolle.

Koordinering og samspil mellem grupperne

Koordinering og samspil mellem to eller tre grupper?

Som beskrevet i kapitel 1 var hensigten med koordineringen mellem grupperne at understøtte en proces, hvor forandringer i forbindelse med erkendelses- og udviklingsprocesser blev set, kunne rummes og eventuelt blive yderligere ansporet. Koordineringshensigten søgtes indfriet, dels gennem samtidig opstart af de tre grupper, dels gennem jævnlige koordineringsmøder med deltagelse af samtlige gruppeledere, supervisor samt projektleder med henblik på eventuel ”overførsel” af et emne fra en gruppe til en anden. Undervejs dukkede imidlertid forskellige forhindringer for indfrielse af koordineringshensigten op, ligesom nye koordineringsspørgsmål rejste sig, nemlig i forbindelse med supplerung af grupperne og hensynet til gruppedynamikkerne i de to grupper.

Forhindringerne handlede blandt andet om, at forældregruppen blev forsinket, og at det ikke viste sig muligt at samle forældrene til de unge, der deltog i ungegruppen. Herefter blev koordineringen primært tænkt som vedrørende ungegruppen og plejeforældregruppen.

I dette kapitel vil vi se på de forskellige koordineringsudfordringer og –tiltag, der har været gennem perioden, samt på samspillet mellem de tre grupper: Har det en betydning at oprette sideløbende grupper for alle tre involverede parter. Sidstnævnte har vi kun begrænset materiale til at tematisere (i det omfang, man tænker parterne konkret i forhold til en ”sag”), da der jo som nævnt ikke blev den tætte sammenhæng mellem deltagerne i ungegruppen og deltagerne i forældregruppen. Kun i tre tilfælde deltager den ene eller begge den unges forældre i forældergruppen.

Hvis man ikke tænker parterne konkret i forhold til en ”sag”, men derimod abstrakt ligger der, som vi det forgående kapitel har været inde på, en betydning (symbolværdi) i ikke kun at have tilbud til plejeforældre og børn/unge, men også til forældre.

Udvælgelse af deltagere til grupperne

Såvel indledningsvist som undervejs i forbindelse med supplerung af grupperne handler koordineringen blandt andet om, hvordan man udvælger deltagere til grupperne – og hvilke konsekvenser denne udvælgelse får for de forskellige gruppers gruppedynamik og levedygtighed, samt for muligheden for at udnytte de muligheder, der måske er i tre (to) samtidige grupper.

Som beskrevet ovenfor blev forældregruppen af forskellige årsager relativt hurtigt koblet af denne koordineringsintention. I stedet kom den til at handle om unge- og plejeforældregruppen, herunder om, hvorvidt man skulle tage udgangspunkt i den ene eller anden gruppe, og hvorvidt man skulle tage udgangspunkt i et individ- eller gruppeperspektiv, når man supplerede til gruppen: Skulle man vælge en ”sag”, fordi man tænkte, at det kunne være godt for den unge at komme i ungegruppen, eller fordi den unge kunne være god i gruppen, eller fordi det ville være en plejefamilie, som ville have glæde af at deltage, eller fordi man tænkte, at en pågældende plejefamilie ville være god for gruppedynamikken? Nu behøver alle disse hensyn jo ikke at være uforenlige – men de går heller ikke nødvendigvis hånd i hånd.

Erfaringerne fra projektperioden peger på, at meget forskellige unge kan rummes i gruppen og få noget ud af at deltage. Dog er det måske nok en forudsætning, at de har nogenlunde samme alder (hvilket de har haft i projektet). Samtidig peger erfaringerne også på, at de fleste plejeforældrene, uanset deres eget engagement - hvis de opfatter gruppen som et godt tilbud til de unge, hvilket de fleste gør – er parate til både at transportere den unge og til selv at deltage i en gruppe. Samtidig peger erfaringerne også på, at de fleste plejeforældre faktisk får en hel del ud af at deltage (også selvom mange af dem selv peger på, at man nok vil få mere ud af at deltage, hvis man ikke er så erfaren), og at det ville være både vanskeligt og problematisk på forhånd at sortere (jvf. kapitel 4).

Disse erfaringer åbner op for spørgsmålet om, hvorvidt man – udover hensynet til de unges alder - skulle prioritere primært at tage udgangspunkt i forældrene i udvælgelsen⁴⁵ – fordi det er her akilleshælen i forhold til at lave et parallelt forløb for alle tre parter ligger. Dette er en mulighed, hvis man vil prioritere muligheden for at lave parallelle forløb og viderudvikling af den koordinerede indsats, herunder eventuelt udvikling af enkelte fællesgange, eksempelvis en fællesgang for forældre og plejeforældre, en fællesgang for forældre og børn (efterspurgt af en af forældrene), en fællesgang for plejeforældre og børn (efterspurgt af nogle plejeforældre og en enkelt ung) eller en fællesgang for alle tre parter. I næste kapitel (om tilsyn på en anden måde) skal jeg dog komme ind på, at andre hensyn taler for en anden måde at fortage udvælgelse til grupperne. Derfor må ovenstående ikke læses som en anbefaling, men blot som et åbent spørgsmål til refleksion over sammenhæng mellem ambitioner, udviklingsperspektiver og udvælgelse.

Praktisk koordinering

Gruppemøderne for plejeforældre og for de unge har ligget samme dag og samme tidspunkt. Dette har i høj grad været praktisk og hyggeligt, fordi de så har kunnet følges ad. Således har flere af de unge såvel som plejeforældre fortalt, at de synes, at det er rart at skulle afsted sammen, og at turen også bliver brugt til samtaler om hverdagen eller om noget, som er dukket op i gruppen. Samtidig har det også haft en motiverende effekt på plejeforældrene i form af ”når jeg alligevel skal køre den unge, så kan jeg jo lige så godt også blive og være med”.

Imidlertid havde ”samtidigheden” af møderne også en bagside. Således kunne det i starten, hvor begge grupper havde til huse i CAFA’s lokaler i Ny Glim være et problem, at plejeforældrene lige blev og snakkede, eller at en af de unge pludselig dukkede op i plejeforældregruppen. Problemet blev løst, da ungegruppen i stedet fik til huse i Kamstrup, hvorved gruppene blev tydeligt adskilt i rumlig henseende.

Mens der har været en samtidighed mellem de unges og plejeforældrenes møder har dette ikke været tilfældet i forhold til forældregruppen. Konkret har dette ikke været et problem, men hvis man bestræbte sig på et tættere samspil mellem de tre grupper, kunne det måske være hensigtsmæssigt med en sådan samtidighed. Dels gør det det tydeligere, at det er et samlet tilbud, dels vil det så være mere ligetil undervejs at organisere fælles seancer og endelig ville det betyde en fælles interesse i at manøvre samværsaftaler udenom mødedatoerne i gruppen.

Forud for hvert gruppemøde får deltagerne en invitation: Der sendes én invitation til de unge, én invitation til plejeforældrene og én invitation til forældrene. Det synes at have en betydning for de unge at få en sådan personlig invitation, men samtidig kan det i følge nogle af konsulenterne godt være et praktisk problem for plejeforældrene, at de dermed ikke er orienteret. Man kunne overveje hvilken betydning det ville have – på godt og ondt – hvis man i hver af de personlige indbydelser havde en lille orientering om, hvad de andre grupper havde på dagsordenen,

⁴⁵ Konsekvensen ville ikke nødvendigvis blive, at man så udelukkede de unge, hvis forældre ikke ville/kunne deltage i en gruppen, fra at komme i en gruppen, hvis man dannede en anden gruppe for disse (og for deres plejeforældre)

eventuelt blot i form af en overskrift. I forhold til forældregruppen vil det selvfølgelig kun være relevant i det omfang, der faktisk er en sammenhæng mellem deltagerne i ungegruppen og deltagerne i forældregruppen. Og man kan spørge, om det overhovedet vil have nogen betydning. Det vil det muligvis ikke, praktisk set – men utvivlsomt symbolsk.

Når sammenhængen (til dels) er der

Som vi tidligere har været inde på, er det kun i få tilfælde, at der faktisk er denne sammenhæng mellem deltagerne i ungegruppen og i forældregruppen – men når den er der, er det altid noget, som de unge nævner for mig – og med stolthed i stemmen. Det er ikke ligegyldigt for dem. Det betyder noget (har en symbolsk værdi), at deres forældre har fået tilbuddet – og ikke mindst, at de har taget imod det. Derudover er der dog ingen synlige samspil mellem forældregruppen og de to øvrige grupper, hvilket naturligvis hænger sammen med, at der er så få ”overlap”, og at der af den grund heller ikke indholdsmæssigt har været tilstræbt overførsel af temaer fra den ene gruppe til den anden.

Betydningen af, at forældrene deltager kan også have en anden dimension, som handler om omsorgen for forælderen. Således er der en ung, som ikke deltager i denne gruppe (men i en ligende), som har anbefalet sin mor at komme i gruppen, fordi hun selv har erfaret, at det er godt at komme blandt ligesindede og få snakket om sine problemer, og hun har endda fulgt moderen hen til forældregruppen. Hvis forældrene får glæde af gruppen, kan det ikke afvises, at det også vil få en positiv betydning for forældre – barn relationen, enten fordi forælderen bliver i stand til at gå ind i relationen på en anden måde, eller fordi gruppen kan få en aflastende virkning i det omfang, forælderen er meget ensom.

Løftning af tema fra den ene gruppe til den anden

Tanken omkring koordineringsarbejdet var blandt andet, at et tema, som havde været oppe i den ene gruppe, i generaliseret form kunne overføres til den anden. I det følgende vil vi se lidt nærmere på, hvordan dette bevidst og ”ubevidst” har været ført ud i livet i forhold til unge- og plejeforældregruppen, samt hvilke muligheder, der oplagt synes at være mellem grupperne.

De to intenderede forsøg

På det intenderede plan har det to gange været forsøgt at løfte et tema ud af den ene gruppe og over i den anden: Dels livshistoriearbejdet fra ungegruppen og over i plejeforældregruppen, dels problematikker omkring alkohol fra plejeforældregruppen og over i ungegruppen.

I forhold til førstnævnte var hensigten at give plejeforældrene en fornemmelse for, hvad de unge arbejdede med og hvordan, blandt andet med henblik på, at de ikke uforvarende skulle komme til at modarbejde det. Hvorfor skulle de også det, kan man spørge. Men det kan faktisk nemt ske, idet tilegnelse af egen historie og selvindsigt kan tilskynde til handlinger og følelser, som måske ikke umiddelbart opleves konstruktive. Eksempelvis vil det kunne indebære, at de unge søger oplysninger, som vil gøre dem vrede, oprørske, kede af det eller skuffede – men som på sigt bidrager til, at de får ”styr på” deres historie og relationer, og forliger sig med det. Et andet eksempel kunne være, at de unge ”skriver” deres historie på en måde, som plejeforældrene synes kalder på en realitetskorrigering, men hvor det netop er centralt i metoden, at tilegnelsen og formningen af fortællingen sker på de unges egne præmisser, at det er *deres* historie (jvf. kapitel 3, s. 31).

Første gang livshistoriemapperne var dagsordensat på et af plejeforældregruppens møder var der så mange afbud, at konsulenterne valgte at aflyse dagsordenen. Senere blev det gennemført, hvor det førte til blandede reaktioner hos plejeforældrene: Nogle blev tændt på idéen, mens andre, som vi har været inde på i kapitel 3 (s. 31-33), var mere bekymrede og syntes, at det lignede ufrivillig – eller måske forførelse til – terapi. Udfra dette kan man diskutere, i hvilken grad hensigten med ”overførslen” af dette tema blev indfriet.

Løftning af temaet alkohol fra plejeforældregruppen til ungegruppen var motiveret af, at dette emne havde en stor interesse og over to møder var blevet behandlet meget intenst i plejeforældregruppen. Imidlertid mente lederne af ungegruppen ikke, at det ville være hensigtsmæssigt at presse et specielt emne ind på det pågældende tidspunkt. Dertil kom, at gruppen løbende beskæftigede sig med emnet, når det faldt naturligt både i relation til enkeltpersoner og i smågrupperne.

Dette gav anledning til overvejelser over, om det i det hele taget er formålstjenesteligt at presse den ene gruppe til at beskæftige sig med, hvad den anden gruppe finder interessant. På den anden side kan man også sige, at begge grupper jo på forskellige tidspunkter har fundet netop dette emne interessant. Det kunne bringe overvejelser på banen om, hvorvidt det er emnerne, der skal ”løftes” fra den ene gruppe til den anden – eller måske snarere nogle af parternes måder at forholde sig til dem på – selvfølgelig i en almengjort og anonymiseret form.

I forhold til emnet alkohol, ville det måske ikke være uinteressant for de unge – en dag de alligevel snakkede om det – at prøve at vinkle det fra en plejeforælders (eller forælders) perspektiv, og omvendt. Det ville kunne lade sig gøre, uden at de skulle ”optræde” for hinanden eller uden at invitere udefrakommende qua en tæt, men anonymiseret formidling af fortællinger, forholdemåder og temaer mellem gruppelederne.

Pointen er ikke at løfte emnet fra den ene gruppe til den anden, men at udnytte ”materiale” fra den ene gruppe i den anden, når det er relevant.

Den ikke-tænkte, men alligevel praktiserede løftning af ”temaer” fra den ene gruppe til den anden: Løftning af temaer fra den ene gruppe til den anden på et individuelt plan

Hvad der synes svært at få til at lykkes på gruppeplan, kan derimod til en vis grad siges at være lykkedes på et individuelt plan. Således er der flere af plejeforældrene, der fortæller, at deres plejebørn i bilen på vej hjem eller derhjemme efter nogle dage, begynder at fortælle om noget i gruppen. Dette giver dels anledning til samtale mellem den unge og plejeforælderen, dels i nogle tilfælde også til, at plejeforælderen efterfølgende vender det med de andre plejeforældre, enten hele gruppen eller nogle stykker. Således sker der altså en ikke-tænkt løftning af temaer fra ungegruppen til plejeforældregruppen. Det kan både være temaer, som de unge har snakket om – men det kan også handle om deres interaktion, måder at være på, venskaber, konflikter og flirt.

Et konstruktivt samspil mellem grupperne – eller en anden udgave af den ikke-tænkte, men alligevel praktiserede løftning af ”temaer” fra den ene gruppe til den anden

Intentionen med de parallelle forløb var blandt andet at befordre, at forandringer i forbindelse med de unges erkendelses- og udviklingsprocesser kunne rummes, at de ikke uforvarent blev modarbejdet og bremset.

Hvorfor skulle de nu også risikere at blive modarbejdet og bremset kan man spørge – men det er der faktisk mange gode grunde til. Som vi var inde på i kapitel 3 udgør gruppen for de unge et anerkendende forum, hvor de tør tage prøvehandling, som de ellers ikke ville kaste sig ud i. Samtidig er de i gruppen sammen med en masse unge, som på forskellig måde har det svært. Det kan give anledning til bekymring over, hvad de vil kunne finde på sammen, ligesom også konkrete hændelser kan give anledning til bekymring. En af plejeforældrene siger eksempelvis:

”Altså man kan jo også tænke, at det ikke kun er godt, at de er sammen. På den sidste tur, der har været rigeligt seksuel orientering. Men det vil jo så også komme ud andre steder – men det er jo klart, at når man er i sådan en gruppe, hvor alle har deres problemer og er rimelig splittede alle sammen – så er der også risiko for forskellige ting. Der har det måske ikke været lige godt alt sammen, kan man sige. De vil jo uværgelig ryge i det på et eller andet tidspunkt. (..) Der har også været nogle af de store drenge, der har været på druk sammen og været hjemme hos de forskellige og sådan noget – hjemme og besøge de forældre, hvor der har været mindst kontrol. Det har ikke været så smart. De har også brugt den gruppe på en lidt uheldig måde.”

Denne plejeforælders bekymring er ikke enestående, men deles af mange. I citatet udtrykkes ikke regid angst, men nuancerede overvejelser. Og netop denne nuancerede forholdemåde kan ses hos mange af plejeforældrene i gruppen, og afspejler måske en kollektiv bearbejdning.

Forud for de unges deltagelse i gruppen har nogle plejeforældre netop været bekymrede for, at den unge skulle komme i ”dårligt selskab”, men hvor de efterfølgende har været glade for den unges deltagelse, og har kunnet rumme og håndtere, at de unge blev venner og kæreste med andre af de unge. I interviewene afspejles en erkendelse om, at det netop er vigtigt for de unge at have et rum, hvor de kan foretage disse prøvehandlinger i et relativt beskyttet og ”kontrolleret” rum – og at det ikke er muligt at pakke de unge ind i vat, at beskytte dem mod denne form for risici.

Dertil kommer, at det også gør en forskel for dem at kende hinanden og hinandens unge, som så at sige gør, at de i et vist omfang er i stand til at udvide det trygge rum for prøvehandlinger. En af plejeforældrene fortæller:

”Samværet med andre plejeforældre er også vigtigt omkring vores børn. Fordi det giver en tryghed for børnene, at de ved udmærket godt, at vi kender hinanden godt osv. osv. Signe har da haft besøg af nogle af de børn, hun er i gruppe med, og det er da også helt klart en fordel, at vi lige kan tage telefonen og sige ”hej, ved du hvad...” og at vi kender hinanden. Der er en enorm tryghed i det og i at vi kan bruge hinanden. Det er afgjort en fordel.”

Endnu et eksempel: En tryk aflastningspleje, som var alles ønske

Et andet eksempel på konstruktive følger af samspillet mellem grupperne handler om en plejefamilie, som på den ene side havde behov for aflastning; på den anden side syntes, at det var svært bare at sende deres barn væk:

”Vi havde længe haft behov for det, og der var mange, der havde sagt det til os – men jeg synes ikke, jeg kunne gøre det, for jeg kunne ikke have, at han skulle ud til fremmede mennesker. Meta og Vagn er selvfølgelig også fremmede, men på en anden måde, for jeg kendte dem jo fra gruppen. Og jeg kende også deres plejebarn, Sune. Det gjorde mig mere tryk. (..) Samtidig skete der så det, at Patric selv ønske at komme i aflastning. Han havde hørt om det fra de andre. Så han blev glad, og han ville også gerne hen til Sune. Så det blev vendt lidt til, at det var hans ønske, der blev opfyldt – at det ikke var os, der havde brug for det, fordi han er så svær. Det, tror jeg, har været rigtig godt for Patric, at det ikke var ham, der var svær – men et ønske, han havde.”

I dette citat fortælles historien om en plejefamilies dilemma med på den ene side at opleve et stort behov for aflastning, på den anden side ikke kunne få det over hjertet, og om hvordan gruppen blev en hjælp til løsning af dette dilemma, idet aflastningen blev den unges eget ønske og idet det kunne foregå et trygt sted.

Det, der ikke lykkedes: Et aflastningsnetværk

I stil med den ovenfor beskrevne ”lykkelige historie” har der i gruppen blandt flere plejeforældre været (og er der stadig) et ønske om, at gruppen samtidig ville kunne bruges som et ”aflastningsnetværk”, hvor man kan få passet sit plejebarn hos en plejefamilie, man kender – og hvor plejebarnet kender familiens unge. Derfor tog nogle af plejeforældrene på et tidspunkt initiativ til at organisere en sådan ordning, men initiativet faldt til jorden, da det viste sig, at mange alligvel ikke ønskede at deltage. Gruppen som sådan er således ikke kommet til at fungere som et aflastningsnetværk – men enkelte af plejeforældrene har indbyrdes hjulpet hinanden enkelte gange. Dertil kommer dem, som af formaliseret vej har fået andre fra gruppen som aflastningsfamilie, og som har kunne høste nogle fordele ved kendskabet til hinanden, som i fortællingen ovenfor.

Potentialer for løftning af temaer fra ungegruppe til plejeforældregruppen

De konsulenter, som er ledere i ungegruppe har en unik lejlighed til at observere og gøre erfaringer med de unge, og dermed for at se, hvad der netop med henblik på disse unge kunne være relevant at arbejde med i plejeforældregruppen. Konkrete eksempler på dette er blandt andet iagttagelsen af de unges engagement i og uvanthed med at lave mad, de unges glæde ved og ukendthed med forskellige traditionelle spil, eller hvordan de unge vokser ved at komme på ”grænseoverskridende” fridagsferie. Andre eksempler kunne være de ressourcer, som (nogle af) de unge viser i gruppen, men ikke i særlig høj grad andre steder.

Alle disse observationer og mange flere kunne danne afsæt for forskellige temaer i plejeforældregruppen – ikke i den forstand, at ungegruppens ledere skulle formulere temaer, som plejeforældregruppen så skulle presses til at arbejde med. Snarere tænker jeg en model, hvor gruppelederne får snakket om disse observationer, hvorefter plejeforældregruppens konsulenter kunne bruge det som materiale og inspiration for deres tilrettelæggelse af - såvel som spontane indput på - møderne i plejeforældregruppen.

Potentialer for udvikling af støtten til de unge gennem øget koordinering

I forbindelse med overvejelser om koordineringen mellem grupperne har det stået centralt samtidig at sikre – ikke mindst ungegruppen – som lukket rum. Gruppen skulle være de unges egen: Der skulle ikke sættes dagsorden udefra, og de unge skulle her kunne tillade sig at sige ting og vise sider af sig selv, som de ikke umiddelbart ville konfronteres med udenfor rummet. Netop dette kan sammen med en anerkendende stemning anses for forudsætningen for, at gruppen kan udgøre et trygt rum for prøvehandlinger og forsøg på at gribe eget liv.

Imidlertid kræver de unges bestræbelser på at gribe (og begribe) eget liv også – som vi var inde på i kapitel 3 – kvalificerede modspil, hvor et kvalificeret modspil blandt andet kan handle om at supplere den unges viden om eget livsløb, muligheder og betingelser. Og derudover også kan handle om at tage skridt til forandring. Her er det ”tilfældigt”, hvor meget ungegruppens konsulenter kan bistå de forskellige unge. Nogle gange vil de have en masse ”brikker” til puslespillet at bidrage med, andre gange kan de stort set ”kun” tilbyde aktiv lytning. Her kunne en fremtidig udviklingen af koordineringen af indsatsen måske handle om, at udvikle samarbejdsrelationer og –rutiner, som i takt med de unges behov, videns- og kompetencemæssigt klæder ungegruppens konsulenter på til at støtte de unges bestræbelser på at gribe eget liv.

Forudsætningen for en sådan udvikling er synlighed og anerkendelse af (det hensigtsmæssige i projektets arbejdsmåde. En sådan synlighed og anerkendelse synes indenfor CAFA allerede at være blevet etableret i løbet af projektperioden, omend den naturligvis kan viderudvikles ud fra refleksioner over de hidtidige lærerprocesser og den fremtidige orientering. Udenfor CAFA er der - trods sporadisk anerkendelsestilkendegivelser fra eksempelvis en skolepsykolog, behandlere på et opholdssted, en sagsbehandler og forældre – muligvis et stykke formidlingsarbejde tilbage.

Tilsyn på en anden måde

Tilsynet med plejeforholdet foregår almindeligvis ved besøg i plejefamilien. Tilsynet indbefatter både et kontrolmoment og et støtte- og supervisionsmoment. Med K3 indføres forsøgsvist en fornyelse af tilsynet. Således hedder det i projektbeskrivelsen:

”Tilsynet med plejeforholdet vil primært ske gennem konsulenternes deltagelse i grupperne og gennem koordineringsfunktionen. Det vil bl.a. betyde, at tilsynet vil kunne udføres mere direkte end i dag, fordi de enkelte konsulenter vil have løbende kontakt til alle tre involverede grupper.”

Projektbeskrivelsen, s. 4

I dette kapitel vil vi se på, på hvilken måde K3 har fornyet tilsynet, herunder hvad man eventuelt kan arbejde videre med, samt i hvilket omfang den nye form for tilsyn kan erstatte eller supplere det traditionelle tilsyn.

Fra det særlige til det almene?

Plejeforældrenes tanker om fornyelsen af tilsynet: Fra det særlige til det almene

Som vi allerede i kapitel 4 om plejeforældregruppen var inde på, så var plejeforældrene ikke just begejstrede ved tanken om en mulig reduktion af hjemmebesøgene. Således fremhævede plejeforældrene i første interviewrunde konsulenternes hjemmebesøg som det, der var med til at sikre fagligheden i arbejdet med børnene. Hjemmebesøgene giver en tryk, og det er her, man i det ellers fagligt isolerede arbejde som familieplejer kan få sparring på problemer og dilemmaer såvel som et skulderklap i ny og næ.

I det lys er plejeforældrenes reaktion både forståelig og velbegrunder. På den anden side peger analysen af interviewene på, at gruppen netop synes at kunne give noget af det, som de fremhæver at få gennem hjemmebesøgene. Betyder det så, at gruppen faktisk kan afløse hjemmebesøgene? Til det siger en af de plejeforældre, som har været meget glad for gruppen:

”Jeg ved ikke, om jeg vil sige, det er mere overfladisk i gruppen – men i hvert fald i forhold til det enkelte barn. Jeg kommer ikke i dybden på samme måde, som når jeg sidder og taler med min kurator. Problemstillingerne som sådan er jeg ikke bange for at gå i dybden med – det er nok mere det med fokus på lige præcis det barn.”

Det, som denne – og mange andre – plejeforælder giver udtryk for, er, at de ser gruppen som et forum, hvor man får vendt generelle problemstillingen, men ikke et forum hvor de får sparring nok på arbejdet med det enkelte barn. Man kunne sige, at gruppen ses som et forum for det almene, mens hjemmebesøgene omvendt ses som et forum for det særlige, og hvor opmærksomheden på det særlige vil blive forsømt i det omfang, hjemmebesøgene reduceres. Denne oplevelser, tillige med en stort set konsensuel forståelse af dette som problematisk, afspejles endvidere i, at det kun er i de

færreste tilfælde, at hyppigheden af tilsynsbesøgene er reduceret. Spørgsmålet er imidlertid, om det nødvendigvis forholder sig sådan.

Når der er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsyn med plejeforholdet: Fra det almene til det særlige

Man kommer meget, meget tæt på

Konsulenternes kendskab til børnene i de plejeforhold de har tilsyn med er typisk begrænset til en masse sagsakter, samt løbende samtaler med plejeforældre og børn (enten sammen eller hver for sig) og andre, der har med barnet at gøre. Med K3 oplever de konsulenter, der er på ungegruppen, at de kommer meget tættere på de unge, idet de nu ikke bare hører om dem og taler med dem – men er sammen med dem over længere tid samt ser og oplever dem sammen med andre unge. En af dem siger:

”Jeg får nogle helt andre facetter med, bliver meget klogere på dem. At være sammen med dem på den måde fortæller noget om, hvad det vil sige at være plejebarn, og hvor vigtigt det er at komme tæt på.”

Og en anden siger:

”Man kommer meget, meget tæt på. (..) Det giver et bedre tilsyn.”

Konsulenterne på ungegruppen giver i disse citater og i mange konkrete fortællinger udtryk for, at de gennem samværet med de unge kommer meget tæt på de unge. Herigennem lærer de både noget *generelt* om det at være plejebarn, det vil sige de opnår en almen kvalificering i forhold til deres arbejde som familieplejekonsulenter, og de kommer tættere på det enkelte barn, hvilket kan bruges til en *særlig* kvalificering af tilsynet med det pågældende plejeforhold. Dette skal vi i det følgende gå videre med i form af en uddybelse og nuancering af det med den særlige kvalificering.

En bedre støtte til plejeforældrene

Det første, vi skal se på, er, hvordan konsulenterne kan bruge deres tættere kendskab til børnene til at kvalificere støtten til plejeforældrene.

Nogle gange sker der i gruppen det, at konsulenterne – når de ser og oplever den unge i gruppen - kan genkende eksempelvis skolens beskrivelse af den unge. Men de kan ikke bare genkende den, de har også en oplevelsesbaseret fornemmelse for, hvad det er skolen mener, når de beskriver den unge, som de gør. Derved kan konsulenten bedre – end når de bare abstrakt må fortolke skolens beskrivelse – sætte ord på overfor plejeforældre, og dermed være en mere kvalificeret sparringspartner.

Andre gange er det plejeforældrenes opgave som omsorgspersoner for det konkrete barn, som konsulenten får uddybet deres indsigt i. Således fortæller en af konsulenterne om et plejeforhold, som umiddelbart kunne virke som en nem opgave, men hvor den unges deltagelse i gruppen har givet konsulenten en langt bedre forståelse af, hvad det er for udfordringer plejeforældrene står med, og at opgaven slet ikke er så nem, som den kunne se ud til. Det oplever konsulenten så både at kunne bruge til at give plejeforældrene nogle tiltrængte skulderklap, og til konkret sparring på, hvordan de kan tackle opgaven.

Samtidig med, at samværet med den unge kan give en indsigt i og forståelse for de udfordringer, plejeforældrene står overfor, hvor plejeforældres og andres oplevelse af den unge

bekræftes og uddybes, så kan der også ske det modsatte (og nogle gange vedrørende samme plejeforhold), at synet på den unge nuanceres, og at der synliggøres nogle ressourcer hos den unge. Også dette kan bruges i konsulentens støtte til plejeforældrenes arbejde, dels kan det "bare" være konstruktivt også at høre "andre, mere positivt ladede fortællinger" om den unge, dels giver det plejeforældrene mulighed for også at få øje på, støtte og bygge videre på disse ressourcer. Et eksempel på dette kan være at erfare, at den unge faktisk – i modsætning til tidligere erfaringer - er i stand til at danne kammeratskabsrelationer.

Konsulenterne oplever, at plejeforældrene værdsætter det kendskab, de gennem gruppen har fået til de unge. Og plejeforældrene fortæller også selv, at de har stor tillid til ungegruppens konsulenter. Konsulenterne i ungegruppen kan mærke det på, at plejeforældrene bruger dem på en anden måde – de udnytter i positiv forstand konsulenternes viden om og fornemmelse for de unge, både i forhold til det løbende arbejde og i krisesituationer. Eksempelvis da en ung har rodet sig ud i noget småkriminalitet, og plejefamilien meget forståeligt reagerer med restriktioner, usikkerhed og bekymring. Her er konsulenten i stand til at gå ind og sparre med plejefamilien på en helt anden måde, end det ellers ville være muligt. Normalt ville det havde været en sparring og vejledning primært med udgangspunkt i almen viden om børn og unge sat i relation til sagsakterne og plejeforældrenes fortælling om det seneste forløb. Nu blev det i stedet med udgangspunkt i konsulentens konkrete og indgående kendskab til, hvad der rører sig i og er på spil for den konkrete unge. Sagt med andre ord, blev det sparring og vejledning med udgangspunkt i det særlige fremfor det almene.

"De unges rum": Muligheder for at udvikle tilsynet, så det i højere grad bliver på den unges præmisser?

Fra projektets opstart har det været hensigten at skabe ungegruppen som "de unges rum", både i den forstand at det skulle være et fortroligt rum, hvor de kunne sige og gøre ting, som de ikke ville blive konfronteret med udenfor, og i den forstand at det skulle være et frirum fra dagligdagens forventninger og krav samt fra "pædagogisering". Det er netop i kraft af, at gruppen er lykket som et sådant "de unges rum", at der er skabt et kvalitativt spring i ungegruppens konsulents kendskab til de unge. Spørgsmålet, som skal tematiseres her, er, om dette kvalitative spring kan udnyttes i retning af et tilsyn, der i højere grad fungerer på de unges præmisser – eller om man derved risikerer at underminere "de unges rum".

Tilliden til de voksne

De fleste af de unge betragter ungegruppens konsulenter som nogle, man kan sige alt til, uden at det nødvendigvis bliver sagt videre, og nogle understreger, at netop dette er forudsætningen for at bruge gruppen, som de gør. Hvis de ikke havde tillid til fortroligheden, ville de tænke meget mere over, hvad de sagde, og der ville være ting, der ikke blev sagt. Dertil kommer, at en af de unge har givet udtryk for betænkeligheder ved sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, som havde tilsyn i plejefamilien, fordi vedkommende så ikke ville være sikker på, om der ville være vandtætte skoder. Alt dette kan tale for at holde gruppen som "lukket rum", og at signalere dette klart til de unge.

På den anden side er der også en af de unge, der har fortalt en af ungegruppens konsulenter om noget, som hun gerne ville have konsulenten til at tage op med plejeforældrene. Det kan ses som et udtryk for, at den unge så det som mere oplagt og ligetil at gå til ungegruppens konsulenter end til den konsulent, der havde tilsyn. Dette er ikke så overraskende, eftersom vi fra andre interview

med plejebørn⁴⁶ ved, at mange plejebørn oplever konsulenten som en, der primært er plejeforældrenes person. Men det giver anledning til refleksion over den potentielle mulighed for, at ungegruppens konsulenter i videre udstrækning kan komme til at udgøre et mellemlid: Nogle ”de unges personer”, der kan formidle den unges perspektiv til den konsulent, som har tilsyn med plejeforholdet, og på den led medvirke til et tilsyn, der i højere grad er på den unges præmisser.

I dette tilfælde blev det gennem samtalen mellem den unge og ungegruppens konsulent helt klart, at pigen ønskede, at ungegruppens konsulent skulle videreformidle til den konsulent, der havde tilsynet. Sådan blev det, og man kan spørge om, alt andet ikke ville have været at svigte den unges tillid. Konsulenten, som havde tilsynet, oplevede det som konstruktivt, at pigens perspektiv tydeligere kunne komme til udtryk gennem ungegruppens konsulent. Og man kan anskue det som en tillidsklæring til både konsulenten og plejeforældrene, at pigen ønsker, at det skal viderformidles – men en tillid, som netop kun kunne udfoldes med ungegruppens konsulent som mellemlid.

Konsulenten reflekterer i interviewet i forlængelse af ovenstående fortælling over, hvorvidt det overhovedet er de unges behov med ”vandtætte skoder” omkring gruppens rum. Og det er en refleksion, som er værd at tage op, men som måske ikke har noget éntydigt svar. I ovenstående tilfælde var det åbenlyst ikke den unges behov, i andre tilfælde er det det lige så åbenlyst – og i mange flere tilfælde er det langt sværere at gennemskue både for de voksne og for de unge. Blandt andet fordi der ofte er flere unge på banen af gangen, og samtalen risikerer at blive afbrudt og fordi den unge ikke altid selv er afklaret omkring, hvorvidt vedkommende ønsker, at der skal handles. Tilfældet ovenfor er enestående i den forstand, at den unge og ungegruppens konsulent havde tid og ro til at udfolde og udforske den unges oplevelse, utilfredshed, ønsker og situation.

Smutter tillid og lyst til at tale?

I ovennævnte fortælling var vi inde på, at den unges ønske om, at ungegruppens konsulent skulle viderformidle til konsulenten kunne ses som en tillid til konsulenten og plejeforældrene. I denne fortælling fremgår det ikke, om denne tillid har været der hele tiden (men først har kunne udfoldes qua ungegruppens konsulent som mellemlid) eller om den er blevet til gennem den unges erfaringer i ungegruppen.

Andre konsulenter fortæller, at de har oplevet, at deres unge, efter at de er startet i gruppen, i højere grad henvender sig til dem og har noget på hjertet. Man kan så spørge, om det er, fordi de har fået øget tillid til deres konsulent – eller om det er, fordi de gennem ungegruppen er blevet mere klar over, hvad de kan bruge konsulenten til, og hvad de gerne selv vil. I hvert fald ser det ud til, at ungegruppen har haft en ”empowering” effekt, idet den på den måde medvirker til, at tilsynet i plejefamilien i højere grad kan blive på de unges præmisser, og at konsulenten også kan opleves som de unges person.

Dertil kommer, at nogle konsulenter fortæller, at de selv er begyndt at bruge ungegruppen som en indgang til at tale med deres unge. Ungegruppen er noget, de unge har lyst til at tale om (modsat eksempelvis skolen), og som kan hjælpe en god samtale på vej, hvor de unge kan snakke om emner, der går tæt på, men på en måde, hvor de ikke ”udleverer” sig selv – hvilket de kan undgå ved at fortælle om de andre unge.

Det, de unge ikke fortæller, men som man blot hører

Samværet med de unge giver ikke alene anledning til fortrolige samtaler og samvær, men også til at overhøre de unges indbyrdes samtaler. Således var der eksempelvis en af ungegruppens

⁴⁶ Dette er blandt andet kommet til udtryk i Projekt Børnetinget (rapport fra dette project kommer senere på året) samt i undersøgelsen ”Barnet mellem to familier” (Wegler og Warming 1996).

konsulenter, der tilfældigvis hørte en samtale mellem en af sine "egne" unge og en af de andre. Samtalen omhandlede noget i den unges oplevelse af plejeforældrenes måde at være på, som havde ændret sig, og som gjorde den unge ked af det. I situationen reagerede konsulenten ikke, men da der samtidig var "krisetegn" i den unges adfærd, tog konsulenten den overhørte samtale som en pejling på, hvad krisen kunne handle om. Ved en samtale med den unge kort tid efter i forbindelse med et hjemmebesøg drejede konsulenten "tilfældigt" samtalen med den unge hen på emnet for den overhørte samtale, og den unge bekræftede og uddybede, at det var noget, som gik vedkommende på. Konsulenten snakker herefter med plejeforældrene om det. De var slet ikke klar over problemet – endsige at det havde været en væsentlig årsag til den krise, som de også havde oplevet. Herefter blev tingene ændret i overensstemmelse med den unges behov og ønske, og krisen overvundet til glæde for alle parter.

I dette eksempel kunne konsulenten støtte såvel den unge som plejeforældrene med afsæt i en tilfældig overhøring af en samtale mellem to unge. Dette var umiddelbart muligt, fordi konsulenten både have tilsyn i plejefamilien og var konsulent på ungegruppen. Hvis ikke dette havde været tilfældet, ville det hele have været meget mere kompliceret. Forudsætningen for det samme hændelsesforløb ville så have været en formidling eller tæt koordinering mellem ungegruppens konsulent og den konsulent, som havde tilsyn med plejeforholdet: På den ene side en formidling fra konsulenten, som havde tilsynet til ungegruppens konsulenter, om at der var krise, så en ekstra opmærksomhed ville være på sin plads; på den anden side formidling fra ungegruppens konsulent om den overhørte samtale. Spørgsmålet er imidlertid, hvorvidt dette er forenligt med intentionen om at holde ungegruppen som "de unges rum". Og hvis svaret er nej, hvorvidt prioriteringen af "de unges rum" eller en kvalitativ udvikling af tilsynet skal vægtes højst.

Synliggørelse af ressourcer – også når der ikke er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsynet

Ovenfor i afsnittet om, "når der er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsyn med plejeforholdet", var vi inde på, hvordan ungegruppen kan være med til at nuancere synet på den unge og til at synliggøre nogle ressourcer hos denne, og hvordan dette kan bruges af både konsulent og plejeforældre i arbejdet med at støtte den unge. I ét tilfælde er der en lignende fortælling, hvor der ikke er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsyn med plejeforholdet. Synliggørelsen omhandler her, at den unge er i stand til at deltage, og at den unge har været i stand til at knytte venskabsbånd.

Man kan overveje, om muligheden for synliggørelse af ressourcer måske er endnu bedre, når der ikke er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsynet. En af ungegruppens konsulenter oplever, at det er tilfældet, idet man som konsulent for en ung jo allerede ved en hel masse om ham/hende, og derved vanskeligt kan gå så uhildet til ham/hende, som ungegruppens konsulenter ellers gør. Det taler for, at det kan være en fordel, at der ikke er sammenfald, og for ikke at få for mange oplysninger om den unge. På den anden side stiller det store krav til samarbejdet mellem ungegruppens konsulenter og andre personer omkring den unge, hvis synliggørelsen af den unges ressourcer skal få betydning for den unge udover ungegruppens rum.

Færre eller flere hjemmebesøg og telefonsamtaler om plejeforholdet?

Øgede forventninger i kraft af, at ungegruppens konsulenter er tæt på den unge

En af konsulenterne har formuleret, at når man kommer så tæt på, som ungegruppens konsulenter gør, så øger det også forventningerne til samarbejdet fra begge sider. Og andre har givet udtryk for en oplevelse af, at ”deres” plejeforældre bruger dem mere eller tættere. Men betyder det så, at mængden af hjemmebesøg øges, snarere end reduceres, som ellers var en økonomiske forudsætning for projektets ”selvfinansiering”?

Nej, det er ikke konklusionen. Ingen af konsulenterne fortæller om en øget mængde af hverken hjemmebesøg eller telefonsamtaler med plejeforældrene som følge af K3. Og især blandt konsulenterne i ungegruppen er der fortællinger om nedsættelse af mængden af hjemmebesøg og/eller telefonsamtaler som konsekvens af mindskelse af behovet. Det, at de kender de unge så godt, er så tæt på dem, gør to ting, som kan begrunde en mindskelse af behovet. Det handler om:

- 1) et større indblik i den unges trivsel, måder at være på, aktuelle problemstillinger og temaer, ønsker og behov,
- 2) som samtidig muliggør en mere ”effektiv” sparring med og vejledning af plejeforældrene.

Med konsulenternes tætte kendskab til den unge, bliver formålet med hjemmebesøgene først og fremmest støtte til plejeforældrens arbejde, snarere end tilsyn med barnets trivsel, som jo allerede er der via gruppen. Yderligere synes støtten at kunne ”effektiviseres” både kvalitativt og kvantitativ, når konsulenten har en tættere kendskab til den unge. Således har plejeforældrene i de tilfælde, hvor hjemmebesøgene er blevet reduceret, givet udtryk for, at det er ok, og at de er tilfredse med den støtte, de får.

Ændringer i kraft af plejeforældregruppen

I kapitel 4 har vi været inde på, hvad plejeforældrene oplever at få ud af at deltage i gruppen. Vi var her inde på, at deltagelse i gruppen faktisk giver anledning til refleksioner over egen praksis. Men oplever de konsulenter, der har tilsyn med plejeforholdet også, at der sker noget? Bliver de aflastet i deres arbejde i kraft af plejeforældregruppen?

Nogle af dem gør i den forstand, at de kan mærke, at plejeforældrene ”flytter sig” på væsentlige punkter. På den måde får de så at sige hjælp i deres supervisionsarbejde, eller de kan positivt mærke, hvis der har været et emne – eksempelvis emnet om teenagerunge - oppe i gruppen, der har ramt lige ind i en problemstilling, som en plejeforældre kæmper med. Men det betyder ikke, at antallet af hjemmebesøg er blevet sat ned. Enkelte siger dog, at antallet af telefonsamtaler er sat ned.

I et tilfælde, hvor der er overlap mellem plejeforældregruppens konsulenter og den konsulent, som har tilsyn, fortæller konsulenter, at de fremfor at holde et møde eller snakke sammen over telefonen lige får en problemstilling vendt i forbindelse med gruppens møder.

De plejeforældre, der har oplevet sammenfald mellem plejeforældregruppen og egen konsulent, er enten neutrale eller meget positive i forhold til dette. Når de er positive, handler det enten om det rare ved at møde sin konsulent med kortere mellemrum, end hvad der er sædvanligt for hjemmebesøg, og her have muligheden for lige at få vendt en problemstilling, og/eller om, at de får mere ud af eksempelvis gruppesupervisionen, fordi konsulenten kender deres plejebarn.

Supplering og kvalitetsforbedring. Sammenfattende kan man sige, at K3 har vist sig ikke at kunne erstatte hjemmebesøgene, men at grupperne bidrager til kvaliteten af tilsynet både med

hensyn til støtten til plejeforældrenes arbejde, indblikket i de unges trivsel og med henblik på i større grad at lade de unge og deres viden om eget hverdagsliv, oplevelser og livsønsker komme til orde i tilsynet. Dette synes i særlig grad – men ikke udelukkende - at være tilfældet, når der er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, der har tilsyn med plejeforholdet. Samtidig synes der netop i disse tilfælde, at være mulighed for at nedsætte antallet af hjemmebesøg samtidig med en kvalitativ forbedring af tilsynet.

Vil det være hensigtsmæssigt, at ungegruppen primært består af gruppeledernes ”egne unge”?

Dette kunne umiddelbart tale for en model med grupper kun eller primært bestående af gruppeledernes ”egne” unge. Imidlertid er det i den forbindelse værd at være opmærksom på, at der også er to tilfælde, hvor et sådan sammenfald ikke fungerede så godt. I det ene tilfælde var den unge skeptisk ved tanken, men i praksis kom det til at fungere uproblematisk. I det andet tilfælde blev tilliden aldrig rigtig skabt. Det betød ikke, at den unge ikke blev glad for gruppen og havde stort udbytte af at komme, men det betød, at vedkommende ikke brugte og ikke kunne forestille sig at bruge de voksne som fortrolige – heller ikke selv om vedkommende var i en situation, hvor der var behov for det – eller man skulle måske hellere sige: Netop fordi situationen var, som den var. Om det ville have været anderledes, hvis der ikke havde været dette sammenfald, er vanskeligt at gisne om. Kun kan man sige, at det ikke var muligt at udnytte sammenfaldet positivt.

Dertil kommer pointen om, at det kan være vanskeligere at gå så uhildet til de unge, man kender, som til dem, man ikke kender og ved en masse om på forhånd. Af den grund, er der muligt, at synliggørelse af de unges ressourcer – i hvert fald i nogle tilfælde - har bedre vilkår i de tilfælde, hvor der ikke er sammenfald mellem ungegruppens konsulenter og den konsulent, som har tilsynet med plejeforholdet. I den forbindelse er konsulenterne også inde på, at det som sådan ”giver noget til rummet”, at de ikke kender alle de unge. ”Det åbner rummet”, idet man spørger mere og med en anderledes nysgerrighed og ”uvidenhed”, når man ikke kender den unge på forhånd. Herved giver man ikke bare disse unge, men også de unge, man på forhånd kender mulighed for at snakke om ting, som man måske – fordi man (tror, man) kender dem, ikke ville have spurgt til. Omvendt oplever konsulenterne også, at det især i opstartsfasen er fordel at have nogle af sine egne med, fordi det er meget at forholde sig til 15 unge, som man slet ikke kender.

Hermed bliver der ikke et klokkeklart svar på spørgsmålet i overskriften, om hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt, at ungegruppen primært består af gruppeledernes ”egne unge”. På den ene side er der nogle helt klare fordele, men der er også fordele ved, at der ikke er sammenfald. I de tilfælde, hvor der er sammenfald, udgør det en udfordring at gå så uhildet til den unge som muligt samt at beskytte gruppen som den unges rum, det vil sige, at sørge for at der ikke trænger andre ”dagsordner” ind i rummet, og at det, der flyder fra rummet, gør det på den unges præmisser. Heroverfor er udfordringen med de unge, hvor der ikke er sammenfald, at udvikle koordineringen, så ”gevinsterne” fra gruppen kan få rækkevidde udover gruppen, og på den unges præmisser.

Sammenfatning og perspektivering

Formålet med K3 var at afprøve muligheden for, samt at udvikle en metode til, at støtte og føre tilsyn med plejeforhold gennem oprettelse af netværksgrupper for de tre implicerede parter i en anbringelse: Barnet, forældrene og plejeforældrene.

I overensstemmelse med projektets forståelse af refleksion i praksis som forudsætning for godt socialt arbejde (jvf. kap. 2. s. 16-17) har udviklingen og afprøvningen af metoden ikke været tilrettelagt som to trin i et faseforløb, hvor metoden først udvikles og derefter afprøves og evalueres. Tværtimod har der været tale om et integreret forløb, hvor metoden løbende er blevet til gennem refleksioner i og over praksis. Evalueringens formål har derfor ikke først og fremmest været en vurdering af metodens succes eller fiasko, men tværtimod at understøtte den løbende refleksion over praksis. Refleksionen i og over praksis bør naturligvis ikke stoppe, når projektet stopper som projekt – og det er da heller ikke hensigten. Derfor vil vægten i dette kapitel også være på tematisering af potentialer, dilemmaer og perspektiver ved metoden, omend jeg som afsæt for denne tematisering vil resumere nogle af de væsentlige erfaringer, der er gjort undervejs – herunder hvad der synes at være ”lykkedes” og ”ikke lykkedes”, samt nogle bud på hvorfor.

Sammenfatning af evalueringens resultater

I kapitel 1 er projektet beskrevet som bestående af fem delprojekter: 1) En netværksgruppe for unge, anbragt i familiepleje, 2) en netværksgruppe for de unges forældre, 3) en netværksgruppe for de unges plejeforældre, 4) Koordineringen af støtten til de tre implicerede parter, og 5) Tilsyn med plejeforholdet på en anden måde. Jeg skal nu kort samle op på nogle af de erfaringer, som er gjort med de tre delprojekter i løbet af projektperioden.

Ungegruppen

Etableringen af ungegruppen har helt fra starten af projektet haft medvind i sejlene, således var mange af de unge i udgangspunktet motiverede ligesom også deres plejeforældre i høj grad bakkede op omkring deltagelsen. Kun meget få unge er droppet ud af gruppen i ”utide”. De, der har gået i gruppen gennem længere tid, er gennem projektperioden blevet mere og mere glade for gruppen. Dertil kommer, at mange plejeforældre og konsulenter – selvom de fra starten har haft positive forventninger til den unges deltagelse – udtrykker overraskelse over, hvor betydningsfuld gruppen bliver for den unge.

Det, som de unge selv, deres plejeforældre og konsulenter oplever, at de unge får ud af at deltage i gruppen, er blandt andet: At opleve, at ”man ikke er den eneste”, at få nogle sjove og gode oplevelser, at få succesoplevelser, at kunne være og blive accepteret ”som, man er”, at få venner og at få snakket om og arbejdet med sin livshistorie og aktuelle livssituation. På den baggrund fortæller de unge selv, at de er blevet gladere og mere åbne, samt at de har fået flere venner. De unge er vilde med gruppen, og de vil bare gerne have mere, mere, mere. Samtidig synes gruppen at have fungeret som et trygt rum for ”prøvehandlinger”, hvor de unge har kunnet gøre erfaringer med eksempelvis

at åbne sig overfor andre eller etablere venskaber og kærsterelationer. Måske som konsekvens heraf oplever de konsulenter, der at tilsyn med plejeforholdet, at nogle af de unge i ungegruppen bruger dem mere aktivt, samt at de unges deltagelse kan være med til at synliggøre ressourcer hos de unge.

Ungegruppen rummer meget forskellige unge, eksempelvis unge af begge køn og unge, der modenhedsmæssigt er meget forskellige. Med hensyn til de unges baggrund spænder den næsten ligeså vidt som anbringelsesområdet generelt, og så med hensyn til anbringelsestype er der variation (plejefamilier, opholdssteder og slægtsanbringelser). Endelig spænder den også med hensyn til de unges socialitet og hverdagsliv vidt, således er der både unge, som skolefagligt, socialt og psykisk har det svært, og unge, som klarer sig fint i almindelige folkeskoler, har et aktivt fritidsliv og masser af kammerater.

Det har i den forbindelse været en positiv overraskelse, at gruppen ikke alene har kunnet rumme så forskellige unge, men at de også alle hver på deres måde synes at have stort udbytte af at deltage. Som forklaring på dette har jeg blandt andet peget på samspillet af mange forskellige aktiviteter: Leg, spil, ture, hygge og arbejde med livshistoriemapperne i kombination med en grundlæggende anerkendende stemning. Således har det med henblik på at kunne rumme og gøre gruppen umiddelbart attraktiv for alle de unge været vigtigt, at det ikke kun har været en ”snakkegruppe”. Omvendt ville de unge ikke have fået det samme ud af at deltage, hvis der netop ikke havde været sørget for anledninger og støtte til snak om deres livshistorie og aktuelle situation. Turene ud af huset med overnatninger og ”anderledes oplevelser” synes – ud over at have givet de unge nogle dejlige oplevelser - at have haft stor betydning for gruppedynamikken, herunder for oplevelsen af tilhør, kendskabet til og accepten af hinanden samt den gensidig tillid.

Grundlaget for en anerkendende stemning er blandt andet, at de unge har det tilfælles at være plejebørn, men er derudover i høj grad blevet faciliteret af gruppeledernes arbejdsmåde. Jeg har i den forbindelse peget på samarbejdet mellem dem og de løbende refleksioner, hvorigennem de dels har udnyttet deres indbyrdes forskellighed til at få flere facetter på og skabe en positiv oplevelse af hver af de unge, dels har bestræbt sig på en ”anti-pædagogisk” holdning samt åbenhed (jvf. kap. 3, s. 35-40).

Forældregruppen

Forældregruppen havde en svær opstart, idet kun få af de indbudte forældre mødte op. Først da gruppen af inviterede forældre blev udvidet fra at være forældrene til de unge i ungegruppen til at inkludere samtlige forældre til børn, hvor CAFAs tilsyn med anbringelsen, kom der gang i gruppen. På den baggrund kan gruppen, som den var tænkt i det oprindelige projektdesign siges at være en fiasko. Til gengæld fremstår udviklingen af gruppen mere succesfuld – ikke mindst i lyset af erfaringer med forældregrupper andre steder, hvor det er erfaringen, at det kan være meget svært at samle forældre til anbragte børn.

Nogle forældre kommer meget fast i gruppen, andre mere sporadisk eller kun en enkelt eller to gange, og atter andre melder sig til, men kommer ikke alligevel. I alt 55 forældre har en eller flere gange meldt sig til ud af de ca. 120, som bliver inviteret hver gang – mens mindre end halvdelen af disse rent faktisk har deltaget.

Det store antal tilmeldte vidner om en stor interesse for tilbuddet, idet der skal en vis interesse til aktivt at tage telefonen og tilmelde sig. Samtidig vidner det langt lavere antal af forældre, der faktisk deltager, at interessen ikke altid bliver omsat til praksis. Spørgsmålet er så, om det skyldes, at forældrene måske alligevel ikke er så interesserede, eller deres livssituation, som på den ene eller anden måde bliver en barriere for at komme afsted.

De forældre, som deltager og som har ladet sig interviewe, fortæller, at de er meget glade for gruppen. En vigtig indikator på dette er, at nogle af forældre sætter andre ting til side, og overvinder

forskellige barrierer for at komme. Dertil kommer beretninger fra de konsulenter, som har tilsyn med plejeforholdene, hvoraf det fremgår, at gruppen for nogle forældre synes at forbedre deres mulighed for at udfylde forælderrollen på en konstruktiv måde. Fortællingerne omhandler ikke mirakler, men peger på, at gruppen faktisk har en betydning i kraft af anerkendelse og opkvalificering af forælderrollen samt i form af et tilbud om socialt samvær.

Forældre til anbragte børn er langt fra en homogen gruppe. Der kan nemlig være rigtig mange forskellige grunde til, at et barn bliver anbragt. Det kan eksempelvis være begrundet i forældrenes misbrugsproblemer, mentale handicap, vanskelige livsomstændigheder, psykiske eller fysiske sygdom, eller det kan være begrundet i, at barnet har nogle særlige behov, som man som almindelig familie ikke kan opfylde. Hele denne bredde er repræsenteret i den kreds af forældre, som med varierende hyppighedsfrekvens kommer eller har kommet i gruppen. Således spænder kredsen fra det, man normalt benævner "de velintegrede" både med hensyn til arbejdsmarkedstilknytning, uddannelsesmæssigt og socialt, og til mennesker, der lever et overvejende socialt marginaliseret liv på samfundets skyggeside, og nogle gange med en mere eller mindre afvigende adfærd i forhold til, hvad der normalt forventes i et forum af voksne mennesker.

Gruppelederne har løbende overvejet, hvordan og om de kunne skabe et adækvat tilbud til denne heterogene gruppe. I den forbindelse har de vekslet mellem og eksperimenteret med faglige oplæg, filmaftner med efterfølgende debat, samt "bare" fællesspisning og hygge, og det har endvidere været overvejet, om det ville være hensigtsmæssigt med flere forskellige grupper.

På baggrund af deltagernes fremmøde til de forskellige gange, interviewene og det forældrene har meldt tilbage til plejeforældre eller konsulenter, synes det som hensigtsmæssigt med et mere differentieret tilbud, dels begrundet i forældrenes forskellige interesser, dels begrundet i deres forskellige evne til at indgå i et fagligt udviklingsforløb. Spørgsmålet er så, om der er forældre nok til flere forskellige tilbud – et spørgsmål, som ikke vil kunne besvares på baggrund af det foreliggende materiale.

Plejeforældregruppen

I modsætning til ungegruppen har arbejdet med plejeforældregruppen mødt en del modvind undervejs. I starten i form af kritik, usikkerhed om formålet og idéen med projektet, herunder bekymring for en eventuelt skjult "spare-dagsorden" samt irritation over at føle sig tvunget til at deltage. Kritikken, usikkerheden og irritationen blev taget meget alvorligt og håndteret ved at ophæve tvangen, øget information om projektet formål og metode samt inddragelse af plejeforældrene i planlægningen af, hvad der skulle foregå på møderne. Umiddelbart vendte stemningen, og der blev arbejdet meget konstruktivt og engageret. Erfaringen er således ikke så overraskende, at det kan betale sig at lytte, informere og inddrage.

Fra plejeforældrenes side har der generelt været et (meget rimeligt) ønske om at "få noget med hjem, når man nu bruger sin tid", men *hvad* de gerne har villet have med hjem, har været meget forskelligt. Og ind i mellem oplevede både gruppeledere og plejeforældrene selv, at plejeforældrene "boykottede" de planer, de tidligere havde efterspurgt, og som de selv havde været med til at udforme – måske blandt andet fordi, de alligevel ikke oplevede "at få noget med hjem", eller fordi der lige var noget andet, der trængte sig på.

Lige så rimelige og velbegrundede, som plejeforældrenes ønsker kan siges at være, lige så umuligt har det været for gruppelederne at indfri dem alle på en gang – netop fordi plejeforældre både med hensyn til erfaringer, uddannelse, og hvad de gerne vil have ud af at deltage i gruppen, er så forskellige. Alligevel er det netop det, gruppelederne gennem projektperioden har forsøgt. Det har de af flere grunde. Blandt andet fordi de har kunnet tilslutte sig, at selvfølgelig skulle plejeforældrene have noget med sig hjem, og fordi, det lå i konceptet for projektet, at indholdet i

gruppemøderne skulle tilpasses plejeforældrenes behov. Og netop at skabe et tilbud, som kunne tilfredsstille alle plejeforældrene, blev den løbende udfordring for gruppelederne. En udfordring, som ikke kan indfries én gang for alle, men som hele tiden i takt med gruppens og gruppedeltagernes udvikling løbende må reflekteres og håndteres.

Samtidig med og ind i mellem kritik og boycotts har plejeforældrene også været aktive og engagerede i gruppen. Der har været et meget stabilt fremmøde, og der synes – på baggrund af analyse af interviewene - at være sat mange også mere grundlæggende refleksions- og lærerprocesser i gang . Imidlertid svarer mange af plejeforældrene umiddelbart nej på spørgsmålet om, hvorvidt de har lært noget gennem deltagelse i gruppen. Dette kan tænkes at handle om, at plejeforældrene – som de fleste af os andre - umiddelbart tænker og har lettest ved at identificerer single loop lærerprocesser som læring og udbytte, mens det, der er blevet igangsat i gruppen, langt hen vejen har været double loop læringsprocesser, hvor man begynder at reflekterer over de værdier, rationaler og antagelser, der ligger til grund for ens praksis (jvf. s. 51-53).

Plejeforældregruppen blev blandt andet oprettet ud fra en betragtning af plejeforældrearbejdet som isoleret og på sin vis ensomt. Denne betragtning er der i løbet af projektperioden blevet stillet spørgsmålstejn ved fra flere sider, hvor det bliver anført, at plejeforældre dels mødes med nygerrig opmærksomhed vedrørende deres arbejde fra venner, bekendte og familie, dels får en relativ tæt sparring og supervision på deres arbejde samt har mange samarbejdspartnere. Heroverfor understreges det dog af rigtig mange af plejeforældrene, at dette netop ikke kan gøre det ud for et kollegialt forum, og at plejeforældrearbejdet ud fra perspektivet om det kollegiale forum *er* ensomt. Med afsæt i interviewene er der ingen tvivl om, at netop gruppens karakter af et kollegiale forum har været et trækplaster for en stor del af plejeforældrenes deltagelse, og at ”behovet” for den kollegiale samtale har været en væsentlig årsag til ”boycot” af planer og dagsorden. Samtidig synes det også at være netop mødet med andre plejeforældre og deres anderledes praksis og rationaler – i højere grad end eksempelvis foredrag ved udefra kommende ”eksperter” – der har igangsat ”double loop lærerprocesser”.

Koordinering og samspil mellem grupperne

Et af formålene med projektet var at afprøve muligheden for en koordineret indsats gennem tilbud om støtte til alle tre implicerede parter i en anbringelse. Dette formål blev kun til dels indfriet, idet det ikke lykkes at etablere forældregruppen med deltagelse af forældrene til de unge, som deltog i ungegruppen. Dermed blev det primært en koordineret indsats i forhold til de unge og deres plejeforældre, der blev afprøvet.

Problemerne med at etablere forældregruppen, således at der bliver tale om en koordineret indsats, som det var tænkt i projektdesignet, kan føre til to diametralt modsatte konklusioner: Enten at man bliver nødt til at opgive idéen, og satse på koordinationen mellem unge- og plejeforældregruppen, eller at man foretager udvælgelse til grupperne med afsæt i en overvejelser over forældrenes vilje og evne til at deltage i en sådan gruppe. Endelig kunne man også tænke sig en tredje model, hvor man så at sige går på to ben: Skaber en gruppe for de unge, hvis forældre vil og kan deltage, og en anden gruppe for dem, hvis forældre ikke kan og/eller vil.

I projektdesignet var det tanken, at temaer fra en gruppe i generaliseret/anonymiseret form eventuelt kunne løftes over i de øvrige grupper. Dette synes imidlertid at komme i konflikt med en anden central idé med grupperne; nemlig at orientere dem mod gruppernes behov, som de kommer til udtryk i gruppen – fremfor at sætte en udefra defineret dagsorden. Dette udelukker dog ikke muligheden for en vis koordinering med ”tema-overførsel” i modereret form. Således er der emner, som har optaget både unge- og plejeforældregruppen på forskellige tidspunkter, hvor man godt kan

forestille sig, at gruppelederne qua kendskab til de andres gruppe ”snakke” ville kunne inspirere og berige gruppernes arbejde yderligere.

Plejeforældrene har været bemærkelsesværdigt gode til at støtte hinanden i at anerkende, støtte og se det positive i de – ellers nogle gange umiddelbart bekymrende - ”prøvehandling”, som de unge foretager i og i forlængelse af ungegruppen. Fremfor at bekymres, trække de unge ud af gruppen, eller at forsøge at begrænse de unges ”nye skridt” (med henblik på at beskytte dem), har de bakket de unges deltagelse op, og arbejdet videre med de nye landvindinger. Det, at de faktisk alle - og i så overraskende høj grad - har været i stand til dette, kan meget vel tænkes at hænge sammen med, at de har haft et forum, hvor de kollektivt har kunne arbejde med disse ting.

Tilsyn på en anden måde

Som en del af projektet indgik en eksperimentering med, hvorvidt det ville være muligt og hensigtsmæssigt at nedsætte antallet af konsulenternes hjemmebesøg som konsekvens af parternes deltagelse i grupperne.

Plejeforældrene var i udgangspunktet bekymrede og kritiske i forhold til denne hensigt. Grundlaget for bekymringen var en forståelse af hjemmebesøgene som der, hvor man virkelig kunne komme i dybden med at snakken om det enkelte plejeforhold. Heroverfor de så gruppen som et sted, hvor man kunne få mere almene faglige indput. De frygtede således, at det ville indbefatte en glidning i støtten fra det konkrete til det almene.

Efter endt projektperiode, kan vi konkludere, at der generelt ikke er blevet skåret meget ned i antallet af hjemmebesøg og telefonsamtaler, undtaget de tilfælde, hvor der er sammenfald mellem konsulent og ungegruppens ledere. Disse undtagelser er imidlertid særdeles interessante, idet de peger på, at der ikke er blevet tale om en glidning i støtten fra det konkrete til det almene – men tværimod det modsatte. Således er der her beretninger om, hvordan ungegruppens ledere med afsæt i et meget tættere kendskab til de unge nu både er i stand til at give plejeforældrene en endnu mere kvalificeret støtte og at udøve et tilsyn, som i højere grad er på den unges præmisser.

Disse iagttagelse kunne føre til en konklusion om, at det optimale ville være børne- og ungegrupper udelukkende med gruppeledernes ”egne” børn og unge. Imidlertid er der også erfaringer fra projektperioden, der taler imod sådan en konklusion. Dels er der enkelte tilfælde, hvor sammenfaldet ikke har været så gunstigt, dels peger gruppelederne selv på, at man går mere ”uhildet” til unge, som man ikke (tror, man) kender på forhånd, og at dette har en indvirkning ikke alene i relationen til den pågældende unge, men også i forhold til gruppedynamikken som sådan. Derfor bliver udfordringen snarere at udvikle og overføre potentialerne for et tilsyn mere på den unges præmisser fra ”når der er sammenfald” til ”når der ikke er det”.

At der faktisk er mulighed for dette, findes der allerede eksempler på i projektperioden, eksempelvis da en ung bad en af ungegruppens konsulenter om at sige noget videre til den konsulent, som havde tilsyn med plejeforholdet. Udfordringen bliver i den sammenhæng udviklingen af koordineringen med henblik på formidling af de behov, problemstillinger, ønsker og ressourcer, der bliver synlige i gruppen, så ”gevinsterne” fra gruppen kan få rækkevidde udover gruppen, og på den unges præmisser.

Perspektivering

Gennem projektperioden er gjort en masse erfaringer, som blandt andet har ført til oprettelse af yderligere en netværksgruppe for familieplejebragte – en efterværnsgrupper for unge fra 16 år og opefter, udvikling af en ”arbejdsmetode” for børne- og ungegrupperne, udvikling af conceptet for

plejeforældregruppen samt af konceptet for forældregruppen – omend ingen af disse udviklinger nødvendigvis er tilendebragt. Imidlertid er det udvikling på andre områder, som her i perspektivering kort skal tematiseres. Det handler om udviklingen af koordinering og af tilsyn på en anden måde. Disse har jeg allerede været omkring i ovenstående sammenfatning, men her skal de kædes sammen med det, jeg vil kalde ”double loop læringsprocesser i huset”

Double loop læringsprocesser i huset

”Det har påvirket arbejdsmetoden mod mere fokus på barnet fremfor på plejeforældrene. Det har flyttet fokus over på, at de kan få glæde af hinanden, vigtigheden af at bygge bro til andre unge og deres plejefamilier.”

Sådan siger en af konsulenterne, og i interviewene med de øvrige konsulenter (såvel som i forskellen mellem første og anden interviewrunde) er det tydeligt, at hun ikke står alene. Erfaringerne fra den to år lange projektperiode er ikke bare konkrete erfaringer, men har også befordret (spirer til) nye måder at tænke på.

Det handler for det første om erfaringen af, at blikket på barnet/unge er med til at skabe barnet/den unge og hans/hendes muligheder. Teoretisk er dette vel ikke revolutionerende, men med projektet er dette i høj grad også blevet en praksiserfaring, idet konsulenterne har oplevet at få øje på nye sider og ressourcer ved de unge qua den unges deltagelse i ungegruppen.

For det andet handler det om i forlængelse heraf at stille grundlæggende spørgsmålstejn ved den måde, man hidtil har lavet tilsyn. Med de nye erfaringer fremstår det traditionelle tilsyn som værende fokuseret omkring plejeforældrene og deres blik på barnet/den unge, hvilket har motiveret et ønske om at udvikle metoder til et tilsyn, der i højere grad er på barnets/den unges præmisser.

For det tredje har erfaringer fra projektet også boret en kritisk kile ind i den praksis, hvor ”den rigtige anbringelse” ses som løsningen. De har, som det bliver sagt i citatet: ”flyttet fokus over på, at de kan få glæde af hinanden, vigtigheden af at bygge bro til andre unge og deres plejefamilier”. Det har med andre ord flyttet fokus fra ”behandling” af individet og substitution af familiær omsorg til også at indbefatte støtte til dannelse af udenoms-familiære relationer og netværk.

Med afsæt i disse tre spirer til double loop læringsprocesser får udviklingen af koordineringen og af tilsyn en bestemt retning. Det kommer til at handle om netværksdannelse, resourcesynliggørelse og empowerment af børnene/de unge. Man kommer eksempelvis til at spørge: Hvordan kan vi sammensætte grupperne, så de unge får bedst mulig chance for og glæde af at danne netværk med hinanden, hinandens plejeforældre og eventuelt forældre. I den forbindelse bliver ”kritik-punktet” med den store geografiske afstand mellem deltagerne således aktualiseret. Man kommer også til at spørge, hvordan kan vi synliggøre og bygge videre på de synliggjorte ressourcer, lade dem få en øget rækkevidde, og hvordan kan vi formidle og bygge videre på, de ressourcer, problemer, bekymringer og ønsker, som de unge viser i ungegruppen – uden at vi derved ødelægger gruppen som de unges rum, hvor de trygt kan foretage prøvehandlinger og ”være sig selv”.

Spørgsmålene skal ikke besvares her, og rækken er på ingen måde udtømt, den skal blot indikere retningen, samt inspirere til yderligere refleksion og forhåbentlig en masse prøvehandlinger. I bakspejlet kan man sige, at projektet i kraft af ”double loop læringen” har stillet flere spørgsmål, end det har givet svar – omend det har vist nogle interessante og lovende veje at gå af i det fortsatte metodeudvilingsarbejde. Men det er netop ikke, fordi der ikke er gjort vigtige erfaringer – tværtimod.

Glæden tilbage i arbejdet

Den grundlæggende erfaring i projektet kan siges at være, at netværksgrupper nytter og rykker, og at specielt de unge – men også deres plejeforældre og forældre – har og her viser og udvikler nogle ressourcer, som i den hidtidige praksis ikke har kunne komme til udfoldelse. Det er netop det, der udfordrer den hidtidige praksis, og som inspirerer til videreudvikling. Til trods for den energi og de ressourcer, som man nødvendigvis må investere i ethvert metodeudviklingsprojekt, så har netop erfaringen af at ”det nytter og rykker, herunder synliggørelsen af ressourcer og fremtoningen af nye veje, givet ”glæden tilbage i arbejdet”, som en af konsulenterne formulerer det.

Reference

- Adler, Patricia A. & Peter Adler (1987): *Membership Roles in Field Research, Qualitative Research Methods Series*, Volume 6, California: Sage Publications
- Argyris, Chris (1996): *On organisational Learning*. Blackwell business
- Bo, Inger Glavind & Hannw Warming (2003a): *Når livet gør ondt. En undersøgelse af ordninger med kontaktpersoner og personlige rådgivere for børn og unge*. København: Frydenlund
- Bo, Inger Glavind & Hanne Warming (2003b): *Identitet via selvfortælling i sociale rum*, paper til Sociologkongres, Aalborg Universitet 2003
- Blem, Karianne Bengtsen (2001): Plejeforældre mangler viden: "Børn bliver ikke forstået" i *Socialpædagog* nr. 25; s. 8-11
- Bloor M, J. Frankland, M. Thomas & K. Robson (2001): *Focus Groups in Social Research*, Cambridge: Polity
- Bourdieu, Pierre (1996): *Symbolisk makt*, Oslo: Pax
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc (1992): *An invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge, Oxford: Polity Press
- Bowlby, John (1994): *En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelse*, Frederiksberg: Det lille Forlag
- Christensen, Bolette (1994): *At interviewe for at lære*, Undervisningsserie 1994/2, København: Institut for Statskundskab
- Christensen, Else (1998): *Anbringelser af børn. En kvalitativ analyse af processen*. København: Socialforskningsinstituttet, 98: 2
- Christoffersen, Mogens Nygaard (1999): *Risikofaktorer i barndommen – en forløbsundersøgelse særlig med henblik på forældres psykiske sygdomme*, København: SFI 99:18
- Czarniawska, Barbara (1998): *A narrative Approach to Organization Studies*, Qualitative Research Methods Series 43, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications
- Draiby, Puk (2002): *Når familien er et job: Samtaler med plejeforældre*, Familieplejen i Danmark og Københavns Kommune, Frederikshavn: Dafolo Forlag
- Dreier, Ole (1999): "Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster" i Nielsen, Klaus & Steinar Kvale: *Mesterlære*. Hans Reitzels Forlag
- Fentress, James & Chris Wickham (1992): *Social Memory*, Oxford & Cambridge: Basil Blackwell Publisher
- Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*, Bergen: Fagbokforlaget
- Gergen, Kenneth J. (1997): *Virkelighed og relationer*, København: Dansk Psykologisk Forlag
- Halkier, Bente (2002): *Fokusgrupper*. Frederiksberg: Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag
- Jæger, Mads Meier; Martin D. Munk og Niels Ploug (2003): *Ulighed og livsløb- analyser af betydningen af social baggrund*, København: SFI
- Jørgensen, Per Schultz (2003): "Risiko – fra en børnesynsvinkel i Social arv – begreb eller realitet" i Susi Robinsohn et.al.: *Social arv: Begreb og realitet*, København: Susi og Peter Robisohns Fond
- Jørgensen, Per Schultz; Bo Ertmann, Tine Egelund & Dorit Hermann (1993): *Risikobørn: Hvem er de – hvad gør vi*", København: Socialministeriet/Det tværministerielle børneudvalg
- Killén, Kari (1993): *Omsorgssvigt er alles ansvar*, København: Hans Reitzels Forlag
- Kvale, Steinar (1996): *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interview*". Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage
- Larsen, Ole Schultz red. (2000): *Barndom og ungdom: Tekster og temaer*, Århus: Systime
- Lave, Jean & Etienne Wenger (1991): *Situated learning*. Cambridge University Press
- Luhmann, Niklas (1973): *Tillid*. København: Hans Reitzels Forlag
- Mahler, Margaret S.; Fred Pine & Anne Bergman (1988): *Barnets psykiske fødsel: Symbiose og individuation*, København: Hans Reitel's Forlag
- McCracken G. (1988): *The Long Interview*, London: Sage
- Munch, Mari-Ann (2003): *Muligheder og barrierer for udviklende læreprocesser i en sygehuspraksis*. Integreret speciale i psykologi og socialvidenskab, RUC.

- Kampmann, Jan & Hanne Warming Nielsen (2004): "Socialized Childhood: Children's Childhoods in Denmark" i An-Magritt Jensen et.al. (red.): *Childhood in Ageing Societies. Contry Studies on Children's Welfare and Everyday Life*. Vol 2 (fortcoming)
- Nielsen, Hanne Warming (2001): *Børn i Medvind og Modvind. En relationel analyse af børns livtag med livet i det reflektivt moderne*, Ph.d-afhandling RUC
- Nielsen, Henrik Egelund (2001): "Så kommer du til et bedre sted" *Samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge skal hjælpes*"
- Olsén, Peter & Birger Steen Nielsen: "Mere demokrati!" –et projekt under SSF om "unge og arbejdsløshed", upubliceret paper
- Parton, Nigel (2000): "Some thoughts on the Relationship between Theory and Pracitice in and for Social work", *British Journal of Social Work* 30
- Payne, Malcolm (1997): *Modern Social Work Theory*", Basingstoke: Palgrave
- Richardson, Laurel (2000): "Writing – A Method of Inquiry" i Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln: *Handbook of Qualitative Research*, London: Sage Publications
- Robek, Susanne (2002): *Heksehyl fra det ydre rum*, Robek Forlag
- Robek, Susanne (2003): *Det er bare så snyd: Plejebørn i puberteten*, Robek Forlag
- Schön, Donald (2001): *Den reflekterende praktiker*, Forlaget Klim
- Schwartz, Ida (...): *Fortællinger fra praksis: Om livshistorier og pædagogik*
- Socialministeriet (2003): *Vidensopsamling om social arv*, København
- Spitz, René A. (1973): *The first year of life: A psychoanalytic study of normal and diviant development of object relations*, New York: International University Press
- Stern, Daniel N. (2001): *Spædbarnets interpersonelle verden: Et psykoanalytisk og udviklingspsykologisk perspektiv*,
- Warming, Hanne (2001): *Forældregrupper i Familieplejeforeningerne i hovedstadsområdet*, evalueringsrapport
- Warming, Hanne (2002): *At gribe eget liv: Kollektive og individuelle læreprocesser i en samtalegruppe for unge anbragt i familiepleje*, evalueringsrapport, Familieplejen i Roskilde amt
- Warming, Hanne (2003): *Plejebørn. Når far eller mor er psykisk syg. En samtalegruppe for henholdsvis plejebørn og plejeforældre*, evalueringsrapport, Familieplejen for børn og unge
- Wegler, Bibi og Hanne Warming (1996): *Barnet mellem to familier – en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre*, Dafolo Forlag
- Willig, Rasmus ed. (2003): *Behovet for anerkendelse*, København: Hans Reitzels Forlag

Liste til inspiration for andre over emner der har været behandlet i grupperne. Listen er ikke udtømmende.

Ungegruppen:

- Bowling, hygge og spisning
- Organiseret snak i grupper om, hvad de har lavet i deres sommerferie, ikke alt er bare godt.
- Planlægning af weekend tur og dialog om ønsker og regler. Her udstedes ingen ordre. Man taler sammen til der er opnået enighed om fælles regler.
- Videoaften, med video fra tidligere koloni – ”kan du huske da....?”
- Skitur til Sverige med overnatning. Planlægning heraf og dialog om ønsker og regler og efterbearbejdning – ”mere af det; tak!”
- Formidling af oplevelse af dødsfald
- Sensommerudflugt til stranden
- Surpriseparty for nye deltagere i gruppen, hvordan skal man modtage de nye? ”Hvordan vil du selv modtages?”
- Overnatningstur på høloft – ”ok, når man nu ikke kan komme på tre ugers ferie til Caribien”
- Livshistoriebøger – ”har du også oplevet....?”
- Julefest
- En tur på gocartbanen - ”det er godt nok svært, det her, men det lykkes?”
- Koloni med naturteamet i Sverige, planlægning og efterbearbejdning
- Planlægning af ny gruppe for de store – en efterværnsgruppe.
- Afsked med gamle deltagere.
- Biograftur
- Grillaften med video

Plejeforældregruppen:

- Arbejdet som plejeforældre
- ”Case” arbejde og gennemgang af, hvordan ”systemet” arbejder
- Forældresamarbejde
- Oplæg af Søren Mogensen alkohol
- At arbejde med og under supervision.
- Besøg på behandlingshjemmet Magnoliegården
- Rækker af møder om det at være teenager, herunder oplæg af Christian Wengel og et oplæg af psykolog Michael Olsen
- Livshistoriebøger

Forældregruppen:

- Forældrelandsforeningen v/Birthe Nielsen
- Psykolog Ellen Krabbe – ”at vokse op mellem to verdener”
- Naja og Leila –, begge tidligere anbragte.
- Psykolog Michael Olsen om teenagere
- DR-film om anbringelse og efterfølgende snak.
- Hvordan er det at være barn af plejeforældre. En nu voksen repræsentant fra denne gruppe.
- Besøg af og debat med en plejeforældre
- Besøg af leder og forældre fra en lignende gruppe i Middelfart

